

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

MAGISTERSKÉ PREZENČNÍ STUDIUM

2012 – 2014

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Kristina Ryazanova

**Historie a současné vývojové trendy periodického tisku
v Rusku**

Praha 2014

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Pavel Verner

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

MASTER FULL-TIME STUDIES

2012 - 2014

DIPLOMA THESIS

Kristina Ryazanova

History and actual trends printed periodics in Russia

Prague 2014

The Diploma Thesis Work Supervisor: Mgr. Pavel Verner

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Kristina Ryzanova

Poděkování

Chtěla bych poděkovat Mgr. Pavlu Vernerovi za odborné vedení, za pomoc a rady při zpracování této práce, Ruské Národní knihovně v Moskvě, která mi poskytla přístup k ruským tištěným zdrojům.

Anotace

Diplomová práce se zabývá ruským periodickým tiskem. Cílem práce je popsání vývoje a analýza obsahu ruských tištěných periodik. První část diplomové práce se zaměřuje na definování a podrobnou historii ruských tištěných titulů od začátku 18. století do rozpadu Sovětského svazu. Následující kapitola diplomové práce důkladně analyzuje tištěná periodika v postsovětském období. Poslední část této práce je zaměřená na analýzu ruského systému tisku, kde se jedná o základní modely ruské žurnalistiky, zákony regulující tištěná média, o nátlak a vliv jak předešlého prezidenta B. N. Jelcina, tak nynějšího V. V. Putina, o trendy a rozvoj svobody tisku.

Klíčové pojmy

Bolševismus, cenzura, komunismus, novinářství, perestrojka, periodický tisk, Sovětský svaz, svoboda slova, žurnalistika.

Annotation

This diploma thesis deals with Russian printed periodics. The target of this work is to describe the development and analyze the content of Russian printed periodics. First large part of the thesis focuses on defining and detailed history of Russian printed titles from the beginning of 18th century to the dissolution of the Soviet Union. The following chapter closely examines printed periodics in the post-Soviet era. The last part of this thesis is focused on the analysis of the Russian press system, which deals with basic models of Russian journalism, laws regulating printed media, the applied pressure and influence of the former president B. N. Jelcin as well as of the actual president V. V. Putin, trends and the development of freedom of the press.

Key words

Bolshevism, censorship, communism, free of speech, journalism, newspapering, perestroika, periodicals, the Soviet Union.

OBSAH

ÚVOD	9
1 RUSKÝ TISK 18 – 20 STOLETÍ	11
1.1 Ruský tisk 18. století.....	11
1.2 Ruský tisk 19. století.....	20
2 RUSKÝ TISK 20. STOLETÍ	40
2.1 Předrevoluční ruský tisk (1900 – 1917).....	40
2.2 Porevoluční ruský tisk (1918 – 1927).....	52
2.3 Ruský tisk v předválečném období (1928 – 1941)	60
2.4 Ruský tisk za druhé světové války (1942 – 1945).....	62
2.5 Ruský tisk v prvním poválečném desetiletí (1946 – 1956)	65
2.6 Ruský tisk v Sovětském svazu (1957 – 1984).....	67
2.7 Ruský tisk za doby perestrojky (1985 – 1990).....	69
3 RUSKÝ TISK PO ROZPADU SOVĚTSKÉHO SVAZU	73
3.1 Postsovětský tisk v době radikálních ekonomických reforem	73
3.2 Vlastnictví postsovětského periodického tisku	75
3.3 Vydavatelství postsovětského periodického tisku	77
3.4 Postsovětský tisk různého charakteru.....	78
3.4.1 Politický postsovětský tisk.....	78
3.4.2 Postsovětský tisk pro podnikatele.....	81
3.4.3 Bulvární postsovětský tisk.....	83
3.4.4 Postsovětský tisk pro zemědělce.....	84
3.4.5 Postsovětský tisk pro ženy	85
3.4.6 Postsovětský tisk pro mládež.....	86
3.4.7 Postsovětský náboženský tisk	86
4 ANALÝZA SYSTÉMU RUSKÉHO PERIODICKÉHO TISKU	88
4.1 Základní modely ruských tištěných médií	88
4.2 Zákony regulující prostředky masové informace	90
4.2.1 Historie předcházející Zákonu Ruské federace „O prostředcích masové informace“	90
4.2.2 Zákon Ruské federace „O prostředcích masové informace“	96
4.2.3 „Svaz žurnalistů Ruska“	98

4.2.4 „Kodex profesionální etiky ruského žurnalisty“	100
4.2.5 „Akademie ruského tisku“	100
4.3 Politický paralelismus mediálních obsahů v tisku	101
4.4 Profesionalita nynějších novinářů	103
4.5 Role státu při utváření ruského periodického tisku	104
4.6 Trendy postsovětského tisku	105
4.7 Tendence rozvoje svobody tisku – V. V. Putin v.s. B. N. Jelcin.....	111
ZÁVĚR	113
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	115
SEZNAM ZKRATEK	120
SEZNAM TABULEK	121
SEZNAM PŘÍLOH	122

ÚVOD

Tato diplomová práce se bude zabývat ruským periodickým tiskem a jeho rozvojem od počátku 18. století do současnosti. Historický vývoj má na současný ruský tisk značný vliv a žurnalisté tak mohou vycházet z předešlých politických situací, které se často opakují. Dále se bude práce věnovat ve velké míře cenzuře, která se objevuje již v období vzniku ruského periodického tisku. Klasická cenzura nejprve vycházela z politického a mocenského prostředí, ta byla kodifikována v zákonech, následně ji však nahradila jiná cenzura, tedy cenzura ze strany vlastníků tisku a jejich ovlivňování obsahu periodik.

Cílem této diplomové práce je analýza historického vývoje ruského tisku od jeho vzniku po dobu moderní. Současně se také bude věnovat analýze proměn ruských periodik od počátku až po tisk vydávaný po rozpadu Sovětského svazu. Dále budou zdokumentována a popsána nejvýznamnější a nejčtenější ruská tištěná periodika, která nějakým způsobem ovlivnila celý tento vývoj. Součástí práce bude také typologie ruských tištěných médií po rozpadu Sovětského svazu.

Hlavními problémy, kterým se bude tato práce věnovat, jsou otázky nového zákona regulujícího tištěná média po rozpadu Sovětského svazu, jeho využití v praxi a jeho dodržování, existence svobody slova a cenzury právě v tomto období, proměna ruského periodického tisku a způsobu vyjadřování žurnalistů za vlády V. V. Putina a otázky většího propojení politiky a médií za jeho vlády.

Práce obsahuje čtyři kapitoly, z nichž první se věnuje počátečnímu vývoji ruského tisku od 18. do 20. století. Tato kapitola se bude také zabývat následnou distribucí tiskovin mezi nižší společenské třídy, kde se však naráželo na problematiku negramotnosti. Postupem času však vznikala také soukromá vydavatelství a redakce, která však podléhala přísné cenzuře a v případě, že se zmiňovala nelichotivým způsobem o politické situaci, byla okamžitě zakázána a vlastníci uvězněni. V tomto období také působili nejznámější a nejvýznamnější autoři ruské literatury, kteří se podíleli na rozvoji tištěných médií (např. A. S. Puškin, V. G. Bělinskij atp).

Druhá kapitola se věnuje ruskému periodickému tisku v průběhu 20. století. Je rozdělena na tisk předrevoluční (Velká říjnová revoluce), porevoluční, v období předválečném, za druhé světové války, v prvním poválečném desetiletí, za doby Sovětského svazu a období perestrojky. Ve 20. století měla nejvýraznější vliv

komunistická strana a V. I. Lenin, který si uvědomoval velkou moc tištěných periodik a zajistil tak absolutní moc státu nad nimi. Tisk se stal hlásnou troubou komunistického režimu. V období druhé světové války se veškerá média stáhla do ústraní, po válce již byla opět v politické moci a stala se tak součástí výchovy obyvatelstva v duchu budovatelského socialismu. Tato kapitola se bude také věnovat restrukturalizaci společnosti v období perestrojky (nejvýznamnější osobností byl M. S. Gorbačov), kde hrála tištěná média také svoji důležitou roli, především v nucené podpoře režimu.

Ve třetí kapitole je rozebírán ruský periodický tisk po rozpadu Sovětského svazu. Tato kapitola je členěna nikoliv dle historických period, nýbrž podle témat, jimiž se jednotlivá tištěná periodika zabývají (např. pro podnikatele, bulvární tisk, pro agrárníky, ženy, mládež atp). Důležitou součástí je podkapitola zabývající se obdobím těsně po rozpadu Sovětského svazu, kdy se žurnalisté vypořádávali s tzv. svobodou slova a především nedostatkem financí pro jednotlivá vydavatelství. Následoval hromadný odkup periodik soukromými subjekty, kteří následně opět zavedli jinou formu cenzury (především témat a obsahu periodik). S rozšiřováním soukromého podnikatelského sektoru se začal objevovat také tematicky zaměřený periodický tisk, který bude v této kapitole přiblížen.

Čtvrtá kapitola je věnována analýze systému ruského periodického tisku, kde jsou zachyceny základní modely ruských tištěných médií, trendy, zákony, svazy, kodexy atp. V kapitole je zanalyzován průběh vzniku zákona zabývajícího se mj. tištěnými periodiky, probrány budou i instituce sdružující žurnalisty, jejich profesionalita a role státu. V současné době jsou média stále pod vlivem V. V. Putina, dříve B. N. Jelcina, čemuž bude věnována poslední část této kapitoly.

Tato diplomová práce je koncipována jako historický přehled ruských tištěných periodik od jejich vzniku až do doby nynější. Jelikož byly v této diplomové práci využity především primární zdroje v ruském jazyce, jedná se o práci, jež sjednocuje a uceluje pohled na ruský tisk a vychází přímo z originálních zdrojů a studií. V práci budou zobrazeny názvy periodik v originálním znění (v azbuce) a také česká výslovnost, což může čtenáři následně pomoci ve vizuální orientaci v ruském periodickém tisku.

1 RUSKÝ TISK 18. – 19. STOLETÍ

1.1 Ruský tisk 18. století

Vznik periodického tisku v ruské zemi je spjat, stejně jako v Evropě, s hospodářským a politickým rozvojem země, s obdobím rozkladu feudalismu a vzniku kapitalistických výrobních vztahů mezi nimi. Vznik a vývoj novinářství v Rusku se ve srovnání s Evropou o sto let zpozdil. Knihtisk se v Rusku objevil v 16. století jako majetek církve. Do té doby v Rusku existovaly pouze rukopisné formy krásné literatury a publicistiky.

První tištěná periodika v carském Rusku, na rozdíl od zahraničních, byla většinou soukromá a komerční, měla oficiální charakter a sloužila určitým politickým cílům. Tištěným novinám předcházely ručně psané listy *Stolbcy* (Столбцы) a *Vestovye pisma* (Вестовые письма). První článek ve vývoji ruského novinářství tvořily *Vesti-Kuranty* (Вести-Куранты), které se více podobaly oficiálním dokumentům pro carské a dvořanské panstvo a pocházely ještě ze 17. století. Zvláště v jeho druhé polovině mělo již Rusko velmi důležité místo mezi evropskými mocnostmi. Rozvíjely se diplomatické a obchodní styky mezi Ruskem a evropskými zeměmi, hlavně s Anglií, Švédskem, Holandskem a Dánskem. Proto v zájmu vnitřní i zahraniční politiky bylo nutné zorganizovat v tehdejším Moskevském státě vládní informační službu. Car Michail Fjodorovič, zakladatel dynastie Romanovců, který vládl v letech 1613 – 1645, byl zakladatelem prvních ručně psaných již zmíněných listů *Vesti-Kuranty* (Вести-Куранты). Hlavní obsah listů tvořily zprávy o bitvách, státních smlouvách, o dobývání měst, ale i o dvorních slavnostech a mimořádných senzačních událostech. Čas od času se objevily v listech i pranostiky, předpověď počasí nebo horoskopy. Obsahem listů byly většinou překlady vybraných zpráv ze zahraničního tisku (z německého, francouzského, holandského, švédského a polského prostředí). Dále se doplňovaly zprávami od informátorů, kteří žili v zahraničí (tzv. „speciálními korespondenty“) a také z dopisů cizinců, kteří žili v Rusku, a dopisovali si s rodinou do zahraničí. Ručně psané listy pomáhaly Kremlu sledovat politiku zahraničních velmocí, proto jejich tematika tomu odpovídala - válečné a politické zprávy, zprávy o diplomatických vztazích,

mezinárodním trhu, přírodních katastrofách či epidemiích. Tyto listy byly určeny jen pro panstvo, kterým předčítaly tyto zprávy vzdělanci patřící do „státní dумы“.¹

Prvním tištěným periodikem se staly *Vedomosti* (*Ведомости*). Dne 16. prosince 1702 na příkaz cara Petra I. se začaly vydávat tyto noviny s cílem informovat obyvatele „o vojenských a dalších záležitostech, které se týkaly moskevského a okolních států“ a nesly původní název *Vedomosti Moskovskogo gosudarstva* (*Ведомости Московского государства*). Car Petr I. pocítoval nutnost založit po vzoru západní Evropy v ruské zemi tištěné noviny. Noviny, které by byly schopné informovat a orientovat čtenářské kruhy v kurzu jeho vládní politiky, seznamovat je s životem a událostmi ruského a zahraničního života. Petr I. chtěl pomocí novin rovněž propagovat své hospodářské a vojenské reformy a získat tím popularitu mezi ruským lidem. S názvem *Vedomosti* (*Ведомости*) se tyto noviny objevily až 2. ledna 1703. Noviny se zásadně lišily od předešlých ručně psaných převážně v tom, že neinformovaly ruskou aristokracii a panstvo o dění v zahraničí, ale informovaly nyní obyčejný lid o tom, co se děje v jejich zemi. Petr I., který tyto listy vydával, se také podílel na tom, aby propagovaly o jeho vládu a reformy které prováděl a plánoval, a informovaly o jeho vojenských vítězstvích.² Car Petr I. nejen vydával tyto noviny, ale byl i redaktorem, který vlastnoručně vybíral texty ze zahraničních novin, opravoval a editoval informace, které šly do tisku. Tehdy se objevila první cenzura tisku. Car Petr I. byl jedním z nejvíce aktivních tvůrců těchto novin - předával informace o vojenském dění, zasílal dopisy pro senát, caru Alexeji a carevně Ekaterině a mnohým dalším. Tyto noviny se ze začátku tiskly v „*Tiskařském dvoře*“ v Moskvě, kde šéfredaktorem byl F. P. Polikarpov (jeden z nejvzdělanějších lidí těch dob) a od roku 1711 se *Vedomosti* (*Ведомости*) začaly tisknout i v Petrohradu, kde šéfredaktorem byl neméně vzdělaný novinář M. P. Avramov, jenž zároveň byl ředitelem Petrohradské typografie, kterého v roce 1719 zaměnil Boris Volkov (člen kolegů mezinárodních vztahů). Až do roku 1710 se noviny tiskly církevním písmem, poté car Petr I. 29. ledna vydal dekret o schválení občanské azbuky, kterou pomáhal sám tvořit. Tyto noviny vycházely nepravidelně, například v roce 1703 a 1704 bylo vydáno

¹ НАУКА И ЖИЗНЬ. *Первая русская печатная газета*. [online] © 2005–2013 [cit. 2013-11-19]. Dostupné z: <http://www.nkj.ru/archive/articles/9324/>

² ГРАБЕЛЬНИКОВ А. А. *Русская журналистика на рубеже тысячелетий. Итоги и перспективы*. Москва: РИП - холдинг, 2001. ISBN 5-900045-19-6.

39 čísel, v následujícím roce 46 vydání a v dalších letech se tento počet někdy dostal jen na pár vydání za rok. Počet výtisků také nebyl stejný, v době meziválečného klidu náklad novin činil jen pár stovek výtisků, ovšem během válečných období se počet mohl vyšplhat i na několik tisíc. Rekordní počet 4000 výtisků byl vydán v prosinci 1709, když carevna Ekaterina I. porodila Petru I. dědice. Nemalého počtu výtisků (2500) se dočkaly v tom samém roce, když carská armáda vyhrála severní válku u Poltavy³ a sám Petr I. o této události šířil informace přímo z boje. Obvykle se ovšem počet výtisků pohyboval kolem 100 - 200 exemplářů jednoho vydání.⁴ Stálí odběratelé nebyli a ani otevřená distribuce a nízká cena neměly vliv na zvýšení počtu čtenářů. Rusko se potýkalo s velkou ngramotností. Aby car Petr I. donutil obyčejný lid číst, tak někdy pořádal hostiny v kulturních domech, kam zasílal několik bezplatných výtisků a první čtenáři dostávali šálek čaje k novinám zdarma.⁵

Titul *Vedomosti (Ведомости)* je historickým pramenem, z něhož je možné čerpat zprávy o mnoha velkých událostech nejen v Rusku (poznámky o založení Petrohradu, o stavbě průplavu, spojujícího Baltické moře s Volhou apod.).

Posléze byly *Vedomosti (Ведомости)* předány do vedení „Akademie věd“, kde v tom samém roce se hlavním redaktorem stal Němec Fridrich Müller, který byl známým historikem. Noviny vycházely v němčině a byly dražší než dříve, proto v roce 1727 tyto noviny zanikly a navázaly na ně *Sankt-Peterburgskije Vedomosti (Санкт-Петербургские ведомости)* tištěné jak v ruštině, tak i němčině.

Sankt-Peterburgskije Vedomosti (Санкт-Петербургские ведомости) vycházely dvakrát týdně, jedno číslo mělo kolem 700 exemplářů a staly se hlavním tiskem „Akademie věd“.

Stejně jako v periodiku *Vedomosti (Ведомости)* i v titulu *Sankt-Peterburgskije Vedomosti (Санкт-Петербургские ведомости)* byl hlavním zdrojem zpráv ze zahraničí francouzský, německý a holandský tisk. Domácí zprávy většinou pocházely z panského dvora. Teprve později můžeme v tomto periodiku pozorovat dvojí druh pravidelného zpravodajství. Stejně jako u předešlého titulu i v těchto listech bylo

³ Severní válka - válka Ruska se švédským panovníkem Karlem XII. o východní břehy Baltského moře. Rusové porazili Švédy v roce 1709 v bitvě u Poltavy. Po skončení války v roce 1721 uzavřením míru, získali Rusové Finský a Rižský záliv a stali se Baltskou velmocí.

⁴ БЫКОВА Т. А., ГУРЕВИЧ М. М., КОЗИНЦЕВА Р. И. *Описание изданий напечатанных при Петре I. Сводный каталог. Дополнения и приложения.* Ленинград: Академия наук СССР, 1972.

⁵ НАУКА И ЖИЗНЬ. *Первая русская печатная газета.* [online] © 2005–2013 [cit. 2013-11-19]. Dostupné z: <http://www.nkj.ru/archive/articles/9324/>

hlavním obsahem rozsáhlé zahraniční zpravodajství, jehož zdrojem byly nejen překlady ze zahraničních novin, ale i zprávy od vlastních dopisovatelů a diplomatů. Domácí zpravodajství bylo velmi krátké, zabíralo jen nevelkou část listů, na rozdíl od *Vedomosti* (*Ведомости*) bylo však pravidelné.

Redaktorem tohoto titulu zůstal Fridrich Müller a pod jeho kontrolou začal vycházet jako příloha první časopis s názvem: *Mesjačnyje istoričeskije, genealogičeskije i geografičeskije primečenija v Vedomostjach* (*Месячные исторические, генеалогические и географические примечания в Ведомостях*). Kvůli odjezdu Fridricha Müllera na dlouhou zahraniční cestu do Evropy se redakce dočkala nových redaktorů. Celé 18. století se na této pozici střídala řada významných vědců, literátů a státních činitelů, kteří pomohli *Sankt-Peterburgskim Vedomostem* (*Санкт-Петербургские Ведомости*) stát se intelektuálním a kulturním centrem tehdejšího Ruska. Jedněmi z nejvýraznějších počátečních redaktorů byli: historik A. B. Kramer, profesor historie a akademik K. F. Moderach, překladatelé I. I. Stafengagen, I. I. Bogaevskij a I. I. Taubert. Ovšem tak známou osobností jako M. V. Lomonosov se noviny dočkaly až v roce 1748. Hlavním faktorem, který vnesl M. V. Lomonosov do těchto novin za tři roky své práce, bylo, že čtenářům nabídl mnohem jednodušší, lehčí a srozumitelnější jazyk psaní a poprvé se objevily hovorové výrazy. V tom samém roce „*Akademie věd*“ opět omezila pole redaktorské činnosti cenzurou: „*v písemnosti jakýchkoliv nepřijatelných výrazů a názorů se držet zpátky musíme, zvláště když se to týká Ruska a jeho spojenců*“⁶. Proto se politických analýz nebo komentářů, které vláda nevyjádřila, noviny nikdy nedočkaly. Hlavním obsahem těchto novin byla kulturní a vědecká činnost nejen „*Akademie věd*“, ale i plánovaná a odehraná představení, recenze knih apod. Výrazné postavení v těchto novinách měl od roku 1775 I. F. Bogdanovič, který měl za úkol vnášet do tisku inovace z oblasti vědy. Neomezil se pouze tímto, vnesl do novin inzerci, která se stala periodickou, a o tři roky později se začalo pravidelně psát také o počasí. Od roku 1831 se *Sankt-Peterburgskije Vedomosti* (*Санкт-Петербургские ведомости*) začaly vydávat každý den. Noviny měnily několikrát název, např. za dob Sovětského svazu se nazývaly *Petrogradskaja pravda* (*Петроградская правда*), posléze *Leningradskaja pravda*

⁶ САНКТ-ПЕТЕРБУРГСКИЕ ВЕДОМОСТИ. *Краткая историческая справка*. [online] Copyright © 2000 [cit. 2013-11-20]. Dostupné z: <http://www.spbvedomosti.ru/history.htm>

(*Ленинградская правда*), po rozpadu Sovětského svazu se novinám vrátil původní název.⁷

V roce 1728 byl vydán první ruský časopis s názvem *Primečanija* (*Примечания*), zprvu byl vydáván jako příloha k novinám *Sankt-Peterburgskije Vedomosti* (*Санкт-Петербургские ведомости*) a sloužil jako příruční slovník, ovšem zanedlouho se na jeho stránkách objevily populárně vědecké články, básně a zprávy, které neměly souvislost s vládním obsahem listu a vytvořily brzy z přílohy první ruský populárně vědecko-literární časopis. Obsah periodika byl velmi rozmanitý - poznámky a články nejen o mezinárodním obchodu a průmyslu, informace z oblasti přírodních věd, astronomie, filosofie, často se publikovala literární díla, překlady z časopisů *Tatler* a *Spectator* a německých satirických časopisů.

S periodikem jsou hlavně spjaty první kroky M. V. Lomonosova v profesi žurnalisty, kdy v titulu působil od roku 1741 jako autor a překladatel. Autor zároveň spolupracoval s časopisem *Komentarij* (*Комментарии*), který publikovala „*Akademie věd*“ v latinském jazyce. Již tehdy publikoval M. V. Lomonosov svůj první článek s názvem „*Zásady novinářské etiky*“⁸

V druhé polovině 18. století se stalo několik významných událostí. Jedna z nejdůležitějších se týkala založení první ruské univerzity v Moskvě v roce 1755 akademikem M. V. Lomonosovem, později přejmenované na počest jejího zakladatele. Součástí univerzity bylo gymnázium (dříve sloužící jako bezplatný hostinec pro studenty), veřejná knihovna, tiskárna a knihkupectví. Rok po založení univerzity se začaly vydávat noviny s názvem *Moskovskije Vedomosti* (*Московские Ведомости*), které oficiálně patřily univerzitě až do začátku 20. století. První století od vzniku novin se psalo víc o vládních předpisech, ovšem čas od času se stalo to, že si noviny od univerzity někdo pronajal a snažil se z nich vytvořit literárně - umělecké periodikum. Léta 1779 - 1789 byla jedna z nejdůležitějších pro *Moskovskije Vedomosti* (*Московские Ведомости*), když spolu s typografií Moskevské univerzity byly pronajaty jednomu z nejvýznamnějších ruských veřejných činitelů a osvícenců N. I. Novikovi⁹. Ten obsah

⁷ VERNER, P. *Historie mediální komunikace*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2013. 192 s. ISBN 978-80-7452-027-3. s. 44.

⁸ БЕРКОВ П. Н. *История русской журналистики XVIII века*. Москва: Из-во Академия Наук СССР, 1952. s. 64 – 66.

⁹ N. I. Novikov – (1744 – 1818) byl zámožným ruským šlechticem, který získal nevalné vzdělání. Nedostudoval šlechtické gymnázium při Moskevské univerzitě. Po vyloučení ze šlechtického gymnázia

rozšířil a pozměnil, publikovalo se méně oficiálních sdělení. Také začal vydávat různorodé přílohy k těmto novinám a jednou z velmi zajímavých byla příloha pro děti s názvem *Dětskoje čtěníje* (*Детское чтение*).¹⁰ V roce 1789 N. I. Novikovi vypršela nájemní smlouva, kterou odmítala vláda prodloužit a vydávání převzal A. A. Světuškin. Ovšem hodně důležitou pozici ve společnosti zaujala periodika, když se jich ujal M. N. Katkov. Pod jeho vedením noviny začaly mít pravicově-monarchistický charakter a mohly si dovolit (opatrně) vstupovat do konfliktu s vládní politikou, ale to se vše odehrávalo až v polovině 19. století.

Vrátíme se tedy zpátky do druhé poloviny 18. století, které bylo rozkvětem ruské žurnalistiky. Týkalo se to především počtu vydaným novin a časopisů. Velkou roli sehrál už zmíněný M. V. Lomonosov, na jehož prosbu se začal vydávat akademický časopis *Ježemesjačnyje sočinenija* (*Ежемесячные сочинения*), který byl podobný zmíněnému prvnímu vydávanému časopisu *Primečanija* (*Примечания*). Byl to první měsíčník zaměřený vědecko-populárně, kde hlavním redaktorem byl německý vědec G. Miller. Hlavními rubrikami v periodiku byly historická, literární, oficiálně informační a bibliografická. Zhruba polovinu obsahu tvořily překlady a většina článků byla tištěna anonymně. Pozoruhodným přínosem pro ruskou žurnalistiku je M. V. Lomonosův článek „*O nutnosti, aby novináři objasnili obsah děl, která mají podpořit svobodu slova*“, v němž autor skvěle formoval pravidla určující morální profil novinářů. V letech 1758 – 1762 nesl titul název *Sočinenija i perevody k pol'ze i uveseleniju služušije* (*Сочинения и переводы к пользе и увеселению служащие*). Od roku 1763 byl časopis opět přejmenován na *Ježemesjačnyje sočinenija* (*Ежемесячные сочинения*).

V ruské žurnalistice koncem 50. a na začátku 60. let 18. století se objevují stále častěji myšlenky osvícenského absolutismu, který proniká do vědy a osvěty. Po mnoha šlechtických palácových převratech imperátorská moc potlačila šlechtickou opozici a vládní byrokracie se upevnila.

sloužil jako poddůstojník u Izmajilovského pluku. Vynikl jako vydavatel a šéfredaktor satirických časopisů. V roce 1792 byl z podnětu Kateřiny II. odsouzen k 15 letům vězení a osvobozen až po carevničině smrti v roce 1796. Po osvobození odešel na svůj statek a žil tam až do své smrti v ústraní a mimo veřejnou činnost.

¹⁰ЗАСУРСКИЙ Я. Н. и кол., *Четыре века газеты. Будет ли пятый? К четырехсотлетию с момента выхода первой печатной газеты. Материалы выступлений и научное сообщение участников круглого стола, состоявшегося на факультете журналистики МГУ*. Москва: Изд-во МГУ, 2010.

Druhá polovina 18. století se také vyznačuje tím, že ruská žurnalistika dostala nový formát vydavatelství - soukromý. V roce 1759 vydává šlechtický kadetský sbor první soukromý týdeník *Prazdnoje vremja* (Праздное время), který vycházel krátkou dobu. Další velmi významný soukromý literární časopis, který byl na režimu zcela nezávislý, nesl název *Trudovaja pčela* (Трудовая пчела) a hlavním redaktorem byl významný ruský spisovatel a dramaturg A. P. Sumarokov. Nezávislost na vládě, způsobená právě soukromým vlastnictvím, umožnila A. P. Sumarokovi psát na stránkách tohoto periodika kritiku vůči carevně Alžbětě I. z důvodu zbytečného plýtvání peněz z obecné pokladny a korupce. Naopak otevřeně podporoval velkokněžnu Ekaterinu Alexejevnu, která se později stala ruskou carevnou Ekaterinou II. Časopis měl velký vliv na vývoj ruské literatury a ruský jazyk. V periodiku nejvíce místa zaujímal literárně-umělecká rubrika, dále se v něm objevovaly články s nejrůznější tematikou, bajky a satiry. Časopis *Trudovaja pčela* (Трудовая пчела) vycházel každý měsíc po dobu necelého jednoho roku s nákladem 1200 výtisků a kvůli nadměrné kritice carevny byl tisk zastaven.¹¹

Zaostření třídního boje uvnitř ruského impéria a počínající proces utváření ruského národa v rozvíjejícím se kapitalismu, to byly faktory, které měly vliv na ruské novinářství na konci 60. a počátku 70. let. V tomto období se utvářely nové žánry novinové publicistiky, kdy se také vytvářel nový typ časopisu - časopis satirický.

Období satirických časopisů otevřely *Truteň* (Трутень) a *Živopisec* (Живописец), jejichž autorem byl již zmiňovaný publicista N. I. Novikov. Čistě literární žánr je vytlačován žánrem publicistickým. Největší pozornost je věnována polemice o politické problematice. Časopis *Truteň* (Трутень), který vycházel každý týden, obsahoval kritiku zlořádů ruského nevolnictví, byrokratismu, úplatkářství a nevzdělanosti šlechty. N. I. Novikov kritizoval především nevolnictví, příživnictví, plýtvání peněz z vládních fondů a napodobování šlechty francouzských aristokratů. Časopis *Truteň* (Трутень) se výrazně chlubil svým epigrafem „*Oni pracují a vy jejich práci jíte*“, který byl věnován ruské šlechtě. V roce 1770 bylo vydávání časopisu zastaveno a po dvou letech se N. I. Novikov vrací k publicistické činnosti s novým titulem *Živopisec* (Живописец). Stejně jako v předešlém časopise i zde autor kritizuje

¹¹ БЕРКОВ П. Н. *История русской журналистики XVIII века*. Москва: Из-во Академия Наук СССР, 1952.

nevolnický systém, všímá si přepychu a nemravností v životě šlechty. Ovšem ve snaze vyhnout se problémům a pronásledování, autor čas od času publikuje na stránkách časopisu i prózu, v níž carevnu oslavuje. Avšak stejně jako u svého předešlého periodika základním tématem časopisu je kritika nevolnického systému a boj za občanskou rovnoprávnost.

V tom samém období se značně rozšiřuje i čtenářská obec, kdy N. I. Novikov své časopisy šíří i mezi šlechtickými vrstvami. Tehdy vzniká nový typ novináře, pro něhož je hlavní cíl zdroj obživy z vydavatelské činnosti.

Celkem zajímavé bylo pozorovat polemiku mezi časopisem *Vsjiakaja vsjačina* (*Всякая всячина*), který publikovala carevna Ekaterina II. za pomoci kněžny E. R. Daškové, a časopisy N. I. Novikova. Autor se soustředil na satiru o činech konkrétních lidí, zatímco Ekaterina II. vydávala satiru více abstraktní a morální. Samozřejmě povrchní vítězství získala Ekaterina II., protože časopisy N. I. Novikova a I. A. Krylova, osvícenců - demokratů, byly zastaveny na její příkaz. Čtenářská i vědecká obec si však uvědomovala význam svobodného myšlení těchto žurnalistů, kritiků, kteří v podstatě svůj boj s carevnou vyhráli. I přes svou krátkou životnost se stal tento druh tisku symbolem boje proti vykořisťovatelskému životu ruské šlechty.

Nový časopis *Sobesednik ljubitelej rossijskogo slova* (*Собеседник любителей российского слова*) měl podobně jako časopis *Vsjiakaja vsjačina* (*Всякая всячина*) charakter vládního časopisu. Periodikum bylo vydáváno petrohradskou „*Akademií věd*“. Hlavním redaktorem v časopise byla stejně jako u *Vsjiakaja vsjačina* (*Всякая всячина*) kněžna E. R. Daškova, ovšem ze zákulisí ho řídila carevna Ekaterina II. Předností periodika bylo, že neuveřejňoval překlady z cizí literatury, ale na rozdíl od jiných periodik té doby, pouze příspěvky v původním jazyce.

Svůj poslední satirický časopis *Košeljok* (*Кошелек*) začal vydávat N. I. Novikov v roce 1774. Vzhledem k tomu, že časopis začal vycházet v době, kdy v zemi bylo potlačováno povstání a psát o nevolnické problematice bylo zcela nemožné, autor zúžil satirickou tematiku na boj za národní ruské uvědomění.

V době Velké francouzské revoluce na konci 18. století se v ruské žurnalistice velká část tisku věnovala výchově občanské odvahy, občanské důstojnosti a patriotizmu. A. N. Radišev byl jedním ze zakladatelů tohoto směru v žurnalistice. Autor pracoval na svojí známé knize „*Cesta z Petěrburku do Moskvy*“, v níž se zcela

projevovaly autorovy revoluční, proti nevolnickému řádu zaměřené názory. Později autor začal psát do časopisu šlechtické mládeže *Besedujušij graždanin* (*Беседующий гражданин*), který založil „Spolek přátel slovesných věd“. V roce 1789 v jednom čísle tohoto časopisu byl publikován článek s názvem „Diskuse o tom, kdo je synem vlasti“. Ten uvažoval o faktu, že ne všichni, kdo se narodili v ruské zemi, mohou užívat titul „Syn vlasti“. Vášnivě vystupoval proti útlaku a násilí, hlásal svobodu jako přirozený stav každého člověka, osvětu lidem a nezištnou, skutečně vlasteneckou službu zemi. Nejvíce autor lituje pozici rolníků a prosí vzdělanou mládež, aby rostla v duchu vděku a lásky k svobodě a úctě starších.

Nemalou roli sehrály časopisy I. A. Krylova¹² *Počta duchov* (*Почта духов*) a *Zritěl* (*Зритель*). Časopis *Počta duchov* (*Почта духов*) vycházel jednou za měsíc a byl vědeckého charakteru. V tomto časopisu podal autor výstižný obraz o způsobu života v tehdejšímu Rusku, kritizoval statkáře a mravy šlechtického života. Časopis měl přes svou vynikající úroveň nepatrný počet předplatitelů. Zanikl jednak pro nedostatek čtenářů, jednak v důsledku zesíleného cenzurního útlaku.

Druhé autorovo dílo *Zritěl* (*Зритель*), ve kterém převládala politická satira a kritická publicistika nutila I. A. Krylova stále více užívat alegorií a ezopovského jazyka. Svým obsahem byl *Zritěl* (*Зритель*) pokračováním *Počta duchov* (*Почта духов*), kde se autor i nadále věnoval kritice proti nevolnictví a samoděržaví. Časopis sehrál velmi významnou úlohu v boji za ruskou národní kulturu a za samostatnost ruské literatury a divadla. Od předcházejícího titulu se *Zritěl* (*Зритель*) lišil velkou pestrostí žánrů - povídky, články, verše, satirické črty.

Úroveň satiry ve formě a jejím obsahu byla celkem vysoká. I když to byly literárně zaměřené časopisy, tvůrce N. I. Novikova, i tvůrce národních bajek a zakladatele ruského satirického fejetonu I. A. Krylova, dokázali vyzdvihnout řadu sociálních problémů, které je trápily. Celkem výrazně kritizoval ruskou šlechtu i I. A. Krylov ve svých časopisech, kde s pomocí duchů, skřítků a jiných nadpřirozených bytostí vyjadřoval svůj nesouhlas s autokracií, šlechtickou morálkou, krutostí hostinských a úplatkářstvím úředníků.

¹² I. A. Krylov – byl vynikající ruský satirik, který rozvinul ruskou časopiseckou satiru, založenou N. I. Novikovem. Jeho satira byla velmi účinnou společenskou a politickou kritikou. Na rozdíl od svých předchůdců se autor neomezuje pouze na líčení společenského zla, ale snaží se odhalit jeho příčiny. I. A. Krylov je rovněž zakladatelem ruského satirického fejetonu.

Významnou pozici na konci 18. století zaujal N. M. Karamzin, když začal v roce 1791 vydávat měsíční časopis *Moskovskij žurnal* (*Московский журнал*). Dokázal v lehké a zajímavé formě předat moderní politické a literární zprávy a ocenit zajímavé události. Jeho dílo „*Dopisy ruského cestovatele*“ seznámilo obecnost s Evropou, švýcarskou demokracií, německým osvícenstvím a komfortním životem v Evropě.

I když počet čtenářů nebyl vysoký, z důvodu negramotnosti obyvatelstva, vládnoucí aparát už dál nemohl trpět překlady zahraničních informací bez cenzury a kritizování Ruska ze strany žurnalistů. Proto se začátkem roku 1790 zavedla cenzura i na informační zdroje ze zahraničí. Ekaterina II., zděšená Velkou francouzskou revolucí a nepokoji mezi řemeslníky, začala pronásledovat významné svobodné žurnalisty tehdejší doby, zavedla přísnou cenzuru a nastalo období carské tiskové diktatury.¹³

1.2 Ruský tisk 19. století

Ruská říše, které vládl car Pavel I. ztrácela víru v jeho panování a po dohodě dvořanů byl Pavel I. zabit. Na trůn usedl jeho syn car Alexandr I., veřejný a literární život dostal nový nádech. Panovník projevoval mnohem liberálnější směr a mnozí ho podpořili, když navrhl zavedení zákonů a práv občanů, možná dokonce konstituci. Za těchto podmínek se tisku začalo dařit lépe a počet nových publikací začal opět růst. Ovšem celá žurnalistika se stále dělila do dvou základních pramenů: konzervativně-monarchistickou a liberálně-osvícenskou, demokratickou.

Jedním z nejpopulárnějších časopisů té doby byl titul N. M. Karamzina - *Věstník Evropy* (*Вестник Европы*). Toto periodikum se stává literárně-politickým právě proto, že se v něm poprvé objevuje rubrika o politice. Nejzajímavější poznámky v politické rubrice byly z doby Napoleonovy expanze. N. M. Karamzin znal své čtenáře velmi dobře a tak se do hluboké kritiky příliš nepouštěl, odsuzoval nanejvýš násilí dvořanů a požadoval více liberální chování k nevolníkům, do větších diskusí se nepouštěl. Časopis vyjadřoval názory jen té části šlechty, která nesouhlasila s vládou cara Pavla I. a vítala vládu cara Alexandra I. jako liberálního panovníka, který sliboval uskutečnění některých reforem. V literární rubrice autor publikoval díla sentimentálního charakteru, čímž si zasloužil sympatii vzdělaných dam. Jeho časopis všeobecně byl orientován

¹³ ЕСИИ Б.И. *История русской журналистики (1703 – 1917): учебно-методический комплект (учебное пособие хрестоматия темы курсовых работ)*. Москва: ФЛИНТА, 2006. ISBN 5-89349-271-4.

na gramotného provinčního statkáře a dvorského měšťana, kteří ocení estetiku výrazů, kterou používal ve svém periodiku. Ovšem s odchodem N. M. Karamzina rok poté, co začal vydávat tento časopis, se časy zhoršily a časopis ztratil na kvalitě.¹⁴

K časopisům, které během války komentovaly její průběh, patří také časopis *Russkij vestnik* (*Русский вестник*), vydávaný v té době S. N. Glinkou. Časopis informoval o válečných událostech, publikoval články a poznámky s válečnou tematikou. Vyzýval však vojáky nikoliv k boji za svojí rodnou zemi, ale za cara, nabádal ke slepé poslušnosti velitelů. Od obrany vlasti přecházel k přehnanému nacionalismu a šovinismu.

Liberálně-osvícenského charakteru byl almanach *Svitok muz* (*Свиток муз*), časopisy *Periodičeskoje izdanije* (*Периодическое издание*) a *Žurnal rossijskoj slovestnosti* (*Журнал российской словесности*), které byly vydávány tzv. „radiševci“. Byla to skupina dvorských autorů, kteří se drželi opozičního směru a chtěli prodloužit myšlení A. N. Radiševce. Ovšem do krajních mezí jako on se nepouštěli. Proto se dá říci, že opoziční žurnalistika stále neexistovala, a když ano, tak jen velmi krátkou dobu.

Nejdůležitějším orgánem „*Spolku přátel literatury, vědy a umění*“, v níž působili „radiševci“ byl časopis *Žurnal rossijskoj slovestnosti* (*Журнал российской словесности*). Přispíval do něj šlechtic I. P. Pnin, který obhajoval svobodu tisku a občanské poslání novinářů ve svém článku „*Autor a cenzor*“.

Obecné snížení počtu titulů z důvodu války se kompenzovalo vznikem časopisu *Syn otečestva* (*Сын отечества*), který publikoval N. I. Greč. Tento časopis byl ve své době nejmodernějším. Obsahem tohoto časopisu bylo převážně téma války a vojenského dění. Publikovaly se v časopise bajky na téma války od známého ruského bajkaře I. A. Krylova. Poprvé se začaly objevovat na stránkách obrázky a karikatury věnované válečné činnosti a vyhoštění Napoleona z Ruska.¹⁵ Konec války znamenal pro časopis přijetí literárního charakteru a spolupráce s budoucími děkabristy.¹⁶ Děkabristé psali nejen do tohoto časopisu, ale i do *Něvskij zritel* (*Невский зритель*)

¹⁴ Тамтѣж.

¹⁵ ЕСИН Б. И., КУЗНЕЦОВ И. В. *Триста лет отечественной журналистики (1702 – 2002)*. Москва: Моск. ун-та, 2002. ISBN 5-211-04560-2.

¹⁶ Po porážce Napoleona došlo v Rusku k povstání šlechtických utopistických revolucionářů, které bylo potlačeno. Jeho účastníkům se říkalo děkabristé a chtěli uskutečnit revoluci shora. Především pod vlivem francouzské revoluce vypuklo ozbrojené povstání 26. prosince 1825 proti samoděržaví a nevolnictví. Bylo potlačeno a vůdci byli popraveni nebo posláni do vyhnanství na Sibiř. Děkabristy-literáty byly především F. V. Bulgarin, N. I. Greč, O. I. Senkovský. Přispěli k rozvoji pokrokové ruské literatury.

a *Sorevnovatěl blagotvorenija i prosvešeniija* (*Соревнователь благотворения и просвещения*), v těchto publikacích autoři-děkabristé psali svá literární díla nasycená ostrou sociální myšlenkou, směřovanou proti samoděržaví. Časopis *Sorevnovatěl blagotvorenija i prosvešeniija* (*Соревнователь благотворения и просвещения*) obsahoval velké množství témat, v periodiku byly zveřejňovány historické úryvky, životopisy velmi významných lidí, popisy zemí a národů, vynálezců a objevů. Velmi populární byly rubriky: „*Vybrané prózy a poezie*“ a „*Směs*“. Časopis věnoval velkou pozornost Vlastenecké válce, hlásal svobodomilovné ideje, humanistické vztahy k lidem a nenávisť k tyranii. Společensko-politické ideály děkabristů se odrážely i v dalším časopise *Něvskij zritěl* (*Невский зритель*), ve kterém se také rozvinula skvělá literární činnost K. F. Rylejeva¹⁷.

Jelikož se časopisy nacházely stále pod přísnou cenzurou, děkabristé začali vydávat literárně-umělecký a všeobecně politický almanach *Poljarnaja zvezda* (*Полярная звезда*) jednou ročně. Almanach odrážel politicko-společenské zájmy děkabristů, a proto se dočkal velkého úspěchu. Periodikum rozšiřovalo a popularizovalo pokrokové myšlenky, probouzelo společenské vědomí a vyzývalo k boji za svobodu. Hlavními zakladateli byli A. A. Bestužev a K. F. Rylejev, kteří zavedli vnitřní cenzuru a přísně kontrolovali obsah periodika. Publikovali zde pouze ruští autoři, jako byli A. S. Puškin a I. A. Krylov. Obsah se musel držet přísně stanoveného děkabristického směru. Překlady a zálohové výtisky se odesílaly do Francie, Německa a Polska, kde se almanach *Poljarnaja zvezda* (*Полярная звезда*) dočkal značných úspěchů v tomto směru. Mezi ruskými almanachy, které napodobovaly tento titul byly *Mnětožina* (*Мнемозина*), který publikovali ruští děkabristi V. K. Küchelbeker a V. F. Odojevskij a almanach *Russkaja starina* (*Русская старина*). Almanach *Mnětožina* (*Мнемозина*) věnoval hodně pozornosti nejen otázkám filosofickým, kde byly publikovány polemické články, zaměřené především na vkus čtenáře.¹⁸

Po potlačení děkabristů zesílil v Rusku policejní útlak a cenzura. Bylo vytvořené nové oddělení při imperátorské kanceláři pověřené politickou špionáží, pod který byl

¹⁷ K. F. Rylejev (1795 – 1826) - jeden ze zakladatelů ruské občanské poezie, velmi významná osoba ruského revolučního hnutí, který přejal a rozvinul tradice A. N. Radiševa. Celý svůj život věnoval boji proti samoděržaví, jeho literární tvorba vyjadřuje nenávisť k utlačovatelům a vyzývá k boji proti nim.

¹⁸ ЕСИИ Б.И. *История русской журналистики (1703 – 1917): учебно-методический комплект (учебное пособие хрестоматия темы курсовых работ)*. Москва: ФЛИНТА, 2006. ISBN 5-89349-271-4.

dán všechen ruský periodický tisk. V čele nového oddělení stál hrabě A. Ch. Benkendorf. V roce 1826 vyšel nový cenzurní řád tzv. „železný“, který zakazoval všechna díla, která bylo možné podezřívat z neúcty k samoděržaví, či pochybností o pravdivosti dogmat pravoslavné víry. K provádění cenzury byly zřízeny cenzurní výbory, jejichž činnost byla řízená nejvyšším cenzurním výborem, který se skládal z ministerstva vnitra, ministerstva zahraničí a jejich náměstků. O dva roky později vyšel obnovený cenzurní řád, doplněný novými opatřeními. Podle něj bylo ztíženo vydávání periodických publikací s politickým obsahem, mohly se vydávat pouze publikace po osobním svolení imperátora. Cenzurní řád také zakazoval jakékoliv úvahy o prostředcích ke zlepšení hospodářství.

V polovině 20. let bylo zahájeno vydávání polooficiálních novin *Severnaja pčela* (*Северная пчела*), jejichž úkolem bylo působit na čtenáře v duchu carské politiky. Vydavateli se stali F. V. Bulgarin a N. I. Greč, kteří v té samé době vydávali časopis *Syn otečestva* (*Сын отечества*). Noviny měly několik stálých rubrik, z nichž nejnámější byly: „*Pozorováno ve vlasti*“, „*Obyčeje*“, „*Směs a móda*“. Noviny měly vliv na střední třídu obyvatel (drobné šlechtice ve státních službách, úředníky a kupce). I přes veškeré úsilí vydavatelů, se jim nepodařilo paralyzovat vliv progresivního tisku na ruskou společnost.

Ve 20. a 30. letech byl velmi progresivní časopis *Moskovskij telegraf* (*Московский телеграф*), který byl určen široké čtenářské vrstvě, vydavatelem kterého byl N. A. Polevoj, obchodník, člověk vysoce žurnalisticky zdatný, který své znalosti získal převážně samostudiem. Tento časopis byl hned po *Věstník Evropy* (*Вестник Европы*) jedním z velmi úspěšných a čtených mezi lidmi. V. G. Belinskij¹⁹ ho považoval dokonce za nejlepší v historii ruské žurnalistiky. N. A. Polevoj pochopil, že doba čistě satirického nebo literárního žánru už minula a je potřeba čtenáře zaujmout jinak. Časopis byl encyklopedického charakteru a psal jak o literární tvorbě tak i o ekonomické, sociální a politické problematice. Tehdy ještě N. M. Karamzin chápal, že úspěšnost tisku závisí na počtu jeho odběratelů, a počet odběratelů samozřejmě závisí na obsahu periodika. Ovšem kritika N. A. Polevoje ruské šlechty

¹⁹ V. G. Bělinskij (1811 – 1848) – se narodil v rodině vojenského lékaře v pevnosti Sveaborgu u Helsinek. Gymnázium vystudoval v Pemze, jako ostatními i jím otřásla tragédie děkabristického povstání. V 18 letech se zapsal na literární oddělení Moskevské univerzity, kde kolem sebe hned organizoval kroužek studentů, zajímající se o filosofii a politiku.

vyvolala nenávisť k tomuto periodiku. Kvůli protivládnímu článku (recenzi na divadelní představení dramaturga N. V. Kukolčina „*Ruka všemohoucí vládu zachránila*“) byl tisk zastaven.

V roce 1831 se na ruské žurnalistické scéně objevil časopis *Teleskop* (Телескоп), vydavatelem byl profesor Moskevské univerzity N. I. Nadeždin. Právě on dokázal omezit estetickou teorii romantizmu a propagoval ve svém časopise nové myšlení literárního umění, které posléze dostalo žánr realizmu. S jeho zásluhou začal do časopisu přispívat V. G. Belinskij, který pozdvihl zájem o periodikum díky literárně-kritické rubrice. Zde si také poprvé V. G. Belinskij všiml tvorby tehdy neznámého N. V. Gogolja a jeho nového literárního žánru. Po odjezdu N. I. Naděždina do zahraničí, byla redakce *Teleskop* (Телескоп) předána V. G. Bělinskému, který začal pracovat na tvorbě teorie žurnalistiky v Rusku. V článku „*Nic o ničem*“ těžce kritizoval periodika, která neměla žádný směr, psal, že „*Časopis bez směru je věc velice hloupá*“. Pokud se titul nesnaží projevit nějaké své mínění, směr nebo kritiku přes literární díla, tak je to „*obraz bez obličeje*“.²⁰ V tomto článku také V. G. Bělinský jmenoval podle jeho slov nejlepší časopis své doby *Bibleoteka dlja čtenija* (Библиотека для чтения). Toto periodikum, vydávané pod redakcí O. I. Senkovského bylo jedno z nejlépe encyklopedicky pojatých. Rubriky jako „*Průmysl a zemědělství*“ a „*Věda a umění*“ nejvíce charakterizovaly tento titul, který byl podle slov V. G. Bělinského velmi „*tlustý*“ a „*tučný*“, protože měl kolem pěti set stran a vycházel jednou měsíčně. Obsah měsíčníku tvořily zprávy ze zahraničí, zprávy průmyslového a zemědělského charakteru, literární kritika a povídky rekreačních ruských spisovatelů. Jeho počet výtisků v roce 1835 byl kolem pěti tisíc a o dva roky později se zvýšila na sedm tisíc odběratelů.²¹

Velmi důležitou roli v ruské žurnalistice třicátých let sehrál A. S. Puškin, který spolupracoval jak s *Litěraturnaja gazeta* (Литературная газета), která patřila A. A. Dělvigu, tak i s *Teleskop* (Телескоп). V týdeníku *Litěraturnaja gazeta* (Литературная газета) autor publikoval hlavně články kritického a bibliografického charakteru, v nichž hodnotil vybraná literární díla a zabýval se úrovní a posláním ruské

²⁰ ЕСИН Б. И., КУЗНЕЦОВ И.В. *Триста лет отечественной журналистики (1702 – 2002)*. Москва: Моск. ун-та, 2002. ISBN 5-211-04560-2.

²¹ БЕРЕЖНОЙ А. Ф. а kol., *Проблемы журналистики. Из истории русской журналистики и публицистики XIX века*. Ленинград: Из-во ЛОЛГУ, 1975.

literární kritiky. Dalším časopisem, se kterým autor spolupracoval, byl moskevský *Teleskop* (*Телескоп*), vydávaným N. I. Naděždinem jako časopis soudobé osvěty. Spolu s časopisem, který vycházel nejdříve dvakrát měsíčně, později jednou týdně vychází kriticko-bibliografická příloha *Molva* (*Молва*). Oba tituly jsou začátkem literární činnosti i pro V. G. Bělinského, který se zde věnuje především literární kritice, v níž objevil zbraň, s pomocí které mohl zasahovat do veřejných poměrů a uplatňovat pokrokové myšlenky. Obrovskou pozornost vzbudila jeho rozsáhlá studie „*Literární sny*“, otištěná v roce 1834 v příloze *Molva* (*Молва*). Tato studie měl velký význam pro rozvoj ruské literární kritiky.

Ovšem největší slávy se dočkal A. S. Puškin, když dostal souhlas k tomu, aby mohl vydávat sám časopis *Sovremennik* (*Современник*). Samozřejmě, že chtěl, aby tento titul byl společensko-politický, ale kvůli přísné cenzuře mu to nepovolili a časopis přijal čistě literární žánr. A. S. Puškin zaměřil svůj časopis ve stejném stylu jako *Severnaja pčela* (*Северная пчела*) dávaje přednost ruským autorům. Politické zpravodajství se snaží autor nahradit tím, že publikoval „*Pařížské dopisy*“ od A. I. Turgeněva, v nichž seznamoval čtenáře s hlavní problematikou politického a společenského života ve francouzské metropoli. Do časopisu vydavatel pozval N. V. Gogolja jako spisovatele a publicistu, který hned v prvním čísle napsal článek „*O směru žurnalistické literatury*“, ve kterém polemizoval o pokrocích ruské žurnalistiky. A. S. Puškin napsal několik polemizujících článků, kde vybíral vždy literární díla jen ruských autorů, hodně publikoval materiály týkající se Občanské války roku 1812, vysoko si cenil připojení Kavkazu k Rusku místo Turecka. Ovšem čtenáři čekali od tohoto titulu trochu víc a A. S. Puškin, který chápal, že časopis ztrácí zájem, chtěl pozvat V. G. Bělinského, aby periodikum nějak oživil. V roce 1837 umírá a nestíhá realizovat své vydavatelské plány.²²

Ve čtyřicátých letech 19. století se v Rusku žurnalistika rozdělila do třech základních ideologických proudů: oficiálně-národního, slavjanofilského a západního, v řadě západního proudu se velmi rychle rozvinula skupina revolučních demokratů (V. G. Bělinskij, A. I. Gercen²³). Zástupci těchto proudů různě chápali hospodářské

²² ЕСИИ Б.И. *История русской журналистики (1703 – 1917): учебно-методический комплект (учебное пособие хрестоматия темы курсовых работ)*. Москва: ФЛИНТА, 2006. ISBN 5-89349-271-4.

²³ A. I. Gercen (1812 – 1870) – byl stejně vynikající revolucionář jako filosof, spisovatel a publicista. Jeho jméno je spojeno s ruským revolučním hnutím od 30. let, A. I. Gercenova politická činnost se

a politické úkoly dalšího vývoje. Každý proud se snažil organizovat svůj vlastní tisk, aby mohly propagovat své názory. Přívrženci oficiálně-národního proudu byli konzervativní, nic nechtěli měnit, ale naopak posílit samoděržaví a pravoslavnou církev. Slavjanofilové často kritizovali nedostatky života tehdejší doby a neustále se odvolávali na idealizovanou minulost, kdy východisko z těžkého hospodářského a politického postavení země viděli v návratu ke starým řádům a tradicím Petrovské vlády v Rusku.

Západní proud viděl dobře fungující veřejnost po rozřešení mírným způsobem evropských měšťanských konfliktů. Skupina revolučních demokratů, kteří chtěli, aby Rusko se začlenilo do evropského stylu života, měli tendenci k socialismu, k spravedlivé společnosti, bez cenzury a utlačování lidských práv. Zástupcem revolučně demokratického proudu v ruském společenském myšlení byl ve 40. letech G. V. Bělinskij, který vystupuje jako nadšený obhájce průmyslového rozvoje země. Jako první v dějinách ruského společného myšlení kritizuje západní kapitalistickou společnost a její sociální nespravedlnost, třídní omezenost buržoazního parlamentarismu.

V té době je pro tisk charakteristický velký zlom v kvalitě tisku, protože některé časopisy se právě v té době stávají zbraní společenského boje. Píší o kritickém rozboru denní problematiky hospodářského, politického a kulturního života ve společnosti. Takovým typem časopisů byly *Sovremennik* (*Современник*) a *Otečestvennye zapiski* (*Отечественные записки*).

Ovšem jak oficiálně-západní proud, tak revoluční demokraté moc dobře věděli, že aby vzniklo revoluční hnutí, musí nejdřív k tomu lid připravit, proto se spojili a začali spolupracovat v periodiku s názvem *Otečestvennye zapiski* (*Отечественные записки*). Časopis, který sice vycházel již od roku 1818, dostal nový směr až v roce 1838 pod redakcí A. A. Krajevského. Hlavní síla tohoto periodika byla díky V. G. Bělinskému, který se přestěhoval z Moskvy do Petěrburku a od roku 1839 začal v tomto titulu aktivně pracovat jako kritik a publicista. Časopis se za jeho vedení stal prvním tiskovým orgánem sociální demokracie. Tento titul se dočkal nejen jeho, ale i dalších velice významných ruských spisovatelů a vědců, jakými byli

roztvíjela nejen v epoše nevolnictví, ale i potom, kdy Rusko udělalo v roce 1861 první krok na cestě k proměně z feudální monarchie v buržoazní stát. Když v roce 1829 začal studovat na Moskevské univerzitě, zorganizoval studentský revoluční kroužek. Po prozrazení tohoto kroužku byl A. I. Gercen zatčen a poslán do vyhnanství do Vjatky. Po šesti letech, kdy se vrátil z vyhnanství, se stal A. I. Gercen jednou z nejvýznamějších osobností revolučně demokratického křídla tehdejší integrace.

N. A. Někrasov, A. I. Gercen, I. I. Panaev, N. P. Ogarev, také M. J. Lepmontov, I. S. Turgeněv a další. Velkou roli v tomto titulu hrál kritický realizmus N. V. Gogola jako jeden ze žurnalistických žánrů. Setkání V. G. Bělinského a A. I. Gercena mělo pro další názorový vývoj V. G. Bělinského velký význam, protože A. I. Gercen interpretoval kritiku idealismu filosofie jako „algebru revoluce“, hodnotil skutečnost v jejím pohybu a zdůvodňoval nezbytnost její revoluční proměny. V. G. Bělinskij se vzdává svých dosavadních názorů a stává se důsledným revolučním demokratem. Články V. G. Bělinského byly nasyceny láskou k rodné zemi a podle současných žurnalistů čtenáři zbožňovali jeho texty. Prý se dokonce stávalo, že mladí lidé si kupovali právo si přečíst materiál autora jako první. V době krize nevolnického stroje publicistika V. G. Bělinského, A. I. Gercena a N. A. Někrasova byla největší oporou pro progres společnosti a socialismu. Však kvůli politické opatrnosti a vykořisťovatelské náklonnosti A. A. Krajevského, byl nucen odejít jak V. G. Bělinský, A. I. Gercen, tak i N. A. Někrasov v roce 1846.

V roce 1846 N. A. Někrasov odkupuje *Sovremennik (Современник)*, původně založený A. S. Puškinem, od P. A. Pletneva. Hlavním redaktorem se stává V. G. Bělinskij, pro kterého je období 1847 - 1848 nejúspěšnější v jeho dosavadní žurnalistice. Pochopit to můžeme jen ze známého „*Dopise pro Gogolja*“, který dlouho nikdo neviděl, protože byl archivován z důvodu nedodržení cenzury. Autor v něm psal o zrušení nevolnictví a tělesného násilí a o zavedení zákona o lidských právech. Z této pozice posuzuje V. G. Bělinský celou ruskou žurnalistiku a polemizuje s těmi, kteří zabraňují veřejnému a sociálnímu rozvoji státu. Dalším velice známým dílem V. G. Bělinského byla práce opublikovaná v *Sovremennik (Современник)* s názvem „*Pohledy na ruskou literaturu v roce 1846 a 1847*“, v nichž autor velice hluboko rozvinul své materialistické názory, ve kterých také požadoval od umělců realizmus a lidovost literatury, pravdivé zobrazení skutečnosti a její správný výklad.

Zastoupený byl i slavjanofilský tisk, časopisy *Moskovskij nabljudatel (Московский наблюдатель)* a *Moskvitjanin (Москвитянин)*, které byly vydávány, jak z názvu můžeme odvodit, v Moskvě. Větší pozici měl časopis *Moskvitjanin (Москвитянин)*, který měl ve čtyřicátých letech duchovní rubriku a chránil svébytnost Ruska, publikoval srbské, bulharské a české autory. Slavjanofilové se snažili v tomto

titulu argumentovat pohled V. G. Bělinského na dílo N. V. Gogolja „*Mrtvé duše*“ a jeho pojetí progresu v Rusku.

Čtrnáctideník *Moskovskij nabljudatel* (Московский наблюдатель) byl pro autora V. G. Bělinského také velmi významným titulem, kde za své působnosti vytiskl až 130 článků - velké publicistické stati, recenze, poznámky a ucelené literární přehledy ruských časopisů. V jeho dílech se odrážel proces ideového zrání, změna jeho revolučních a demokratických názorů ve složitém a protichůdném procesu od vnímaného osvícenství k utopickému socialismu a revolučnímu demokratismu.

V pozdější době slavjanofilové vydávali ještě několik titulů: *Molva* (Молва), o kterých jsme se už zmínili a *Parus* (Парус), ovšem tisk byl velmi rychle zastaven, z důvodu rozporu s vládou.²⁴

V první polovině 19. století ruská žurnalistika zaujala významné místo ve společnosti, začala být uznávána jako důvěryhodný zdroj informací a tituly nesly zodpovědnost za sdělované zprávy. Noviny vycházely jednou měsíčně. Hlavní role tisku se přisuzuje ani ne vydavateli nebo redaktorovi, ale literárnímu kritikovi. Dochází k pokroku svobody slova díky úsilí A. I. Gercena a jeho dílu „*Volná typografie a emigrace*“.

Ekonomický vývoj Ruska v první polovině 19. století způsobil krizi nevolnictví. Zrušení nevolnického práva a jiné reformy byly nadiktovány neodkladnou nutností, která se projevila po porážce carského Ruska v Krymské válce. V Rusku se trvale rozvíjí a roste rolnické hnutí, roste i množství protestů nevolníků proti nesvobodě lidu. Za těchto podmínek si carská vláda uvědomila, že jen ústupky rolnickému hnutí lze předejít dozrávající lidové revoluci a zachránit absolutistickou formu vlády.

Porážka Ruska v Krymské válce uvrhla zemi na dlouhou dobu do extrémní zaostalosti, která se i tak nacházela v podmínkách nevolnictví a autokracie. Padesátá léta jsou známá revolučním hnutím, která vyvolávají ještě větší potřebnost ve změně sociálně-ekonomických problémů. Ideologický boj, jehož se aktivně účastnil i tisk se odehrával především kolem osvobození nevolníků. V roce 1861 bylo konečně po dlouhých průtazích vyhlášen o zrušení nevolnického práva. Carská reforma však rolnický problém nevyřešila a nespokojenost s reformou vyvolala v Rusku první

²⁴ ЕСИИ Б.И. *История русской журналистики (1703 – 1917): учебно-методический комплект (учебное пособие хрестоматия темы курсовых работ)*. Москва: ФЛИНТА, 2006. ISBN 5-89349-271-4.

revoluční situaci. Nástup tzv. „raznočinců“²⁵ jako hlavního činitele revolučního hnutí znamenal zároveň rozvoj ideologie revoluční demokracie a ideologie.

Hlavním liberálně-konzervativním tiskovým orgánem se stal *Ruskij věstník* (*Русский вестник*), který vydával M. N. Kratkov. Vystoupil s obhajobou zrušení nevolnictví a byrokracie, ale zachování autokracie. Po přijetí rolnických reforem M. N. Kratkov aktivně vystupuje proti opozičním demokratům, obzvláště A. I. Gercena a N. G. Černyševského nebo např. polskému národnímu povstání z roku 1863 a prohlašuje se za patriota státu. V časopise *Ruskij věstník* (*Русский вестник*) a *Moskovskije vedemosti* (*Московский ведомости*), které si pronajímá v tom samém roce, M. N. Kratkov kritizuje jakékoliv opoziční akce a záměry evropských velmocí. „*Nazýváme se věrní a poddaní*“ s hrdostí psal vždy M. N. Kratkov, který měl hodně přívrženců a proto byl velmi známým publicistou.

Sovremennik (*Современник*), který přežil sedmiletý útlum, stále patřící N. A. Někrasovu byl jeden z nejdůležitějších demokratických časopisů té doby. Aby autor oživil své dílo, ke spolupráci přivedl věhlasné spisovatele např. I. S. Turgeněva, I. A. Gončarova a L. N. Tolstoj a otevírá humoristickou rubriku „*Eralaš*“.²⁶ V roce 1854 ke spolupráci zve také N. G. Černyševského - velmi známého revolučního demokrata, který nejdříve vystupoval jako literární kritik, později i jako publicista, politik a organizátor všech revolučních hnutí. Tento autor začal tím, že oživil názory V. G. Bělinského jak v literární kritice, tak i obecně v žurnalistice. S podporou redaktora N. A. Někrasova začíná boj za demokracii tohoto periodika a s postupem času liberálové jako I. S. Turgeněv začínají periodikum opouštět.²⁷ S příchodem N. A. Dobroljubova v roce 1858 pozice revolučních demokratů roste. Pro autora bylo novinářství výrazně politickou činností, podle něj má novinář být rovněž aktivním účastníkem politického boje. V daném boji se musí novinář přiklonit k jedné z bojujících stran. Autor také kladl velký důraz na moment poučení, na povinnost novináře vzdělávat čtenáře.

²⁵ Raznočinci – vrstva ruské společnosti 18. a 19. století, tvořená příslušníky nešlechtického původu, eventuálně z řad chudé aristokracie. Formování vrstvy souviselo s rozvojem kapitalismu, který potřeboval stále větší počet příslušníků inteligence. Hlavní představitelé - V. G. Bělinskij, N. A. Dobroljubov, N. G. Černyševskij, kteří zároveň představovali významnou politickou sílu a stali se významnými hlasateli liberálních a demokratických principů.

²⁶ ЕСИН Б. И., КУЗНЕЦОВ И.В. *Триста лет отечественной журналистики (1702 – 2002)*. Москва: Моск. ун-та, 2002. ISBN 5-211-04560-2.

²⁷ БЕРЕЖНОЙ А. Ф. а kol., *Проблемы журналистики. Из истории русской журналистики и публицистики XIX века*. Ленинград: Из-во ЛОЛГУ, 1975.

V tom samém období velice důležitou roli hraje časopis *Sovremennik* (*Современник*) jako centrum pokročilé ideologie osvobozujícího hnutí. V časopise probíhá jak vnitřní, tak vnější restrukturalizace s cílem vedení co nejúspěšnější revoluční propagandy. Velký úder nanasly liberální ideologií, která podle nich svou politikou kompromisů by mohla všechno úsilí demokracie bezesporu zničit. Zavádí se rubrika o politice, kterou vede N. G. Černyševský, který přesvědčuje čtenáře o nevyhnutelnosti revoluce a svou kritiku míří na liberály. N. A. Dobroljubov jde dál a s pomocí N. A. Někrasova otevírá satirickou přílohu časopisu *Sovremennik* (*Современник*), která se jmenuje *Svistok* (*Свисток*). Příloha je zaměřená proti ruskému a mezinárodnímu liberalismu a všem protinárodním idejím. N. G. Černyševský a N. A. Dobroljubov dosáhli velkého úspěchu v metodách revoluční propagandy, úspěšným příkladem, v době kdy vládne krutá cenzura, může posloužit článek s názvem „*Nezačaly náhodou změny?*“. Na jednu stranu je to jen literárně kritický článek, věnovaný národním příběhům velmi známého spisovatele E. N. Uspěnského, ale na druhou stranu N. G. Černyševský dokázal v tomto článku ocenit situaci, která vládla v té době a přesvědčit čtenáře v potřebě revolučního hnutí pro uspokojení spravedlivých požadavků ruských občanů. Při snaze rozbít zažitou představu rolníka jako utlačované, pasivní bytosti autor velmi mistrným způsobem využívá alegorii, kde se snaží srovnávat člověka s poslušným koněm, který celý život táhne vůz. Postupně podněcuje se čtenáře zamyslet o tom, že kůň to dělat nemusí, může vzdorovat a postavit se v opozici, s pomocí těchto myšlenek vychovává budoucí revolucionáře. I přes velmi těžké cenzurní podmínky propagoval N. G. Černyševský ve svých článcích a recenzích publikovaných v časopise *Sovremennik* (*Современник*) revolučně demokratické názory. Autor byl rozhodným odpůrcem jakékoliv třídní nerovnoprávnosti, bojoval za to, aby moc byla soustředěna v rukou nejnížší a nejpočetnější třídy (zemědělců, rolníků a dělníků). Na vrcholu své slávy se *Sovremennik* (*Современник*) ocitl v šedesátých letech, kdy jeho náklad dosáhl až 7 tisíc výtisků. Celá ta léta časopis sledovala cenzura a v roce 1862 z důvodu revolučního směru byl tisk zastaven na půl roku. Později byl tisk zastaven úplně, kvůli smrti N. A. Dobroljubova a zatknutí N. G. Černyševského.²⁸

²⁸ ЕСИН Б.И. *История русской журналистики (1703 – 1917): учебно-методический комплект (учебное пособие хрестоматия темы курсовых работ)*. Москва: ФЛИНТА, 2006. ISBN 5-89349-271-4.

Druhým velmi úspěšným revolučně-demokratickým časopisem byl *Russkoje slovo* (*Русское слово*), redaktorem kterého se stal G. E. Blagosvetlov. Časopis měl vědecko-populární směr, zároveň s literární kritikou se velká část věnovala přírodním vědám a skutečností vědeckého života. Byl velmi populární mezi mladými studenty ruské provincie. Počet výtisků se značně zvětšil s příchodem velmi známého kritika D. I. Pisareva, který hned v prvním článku prohlásil o spojení směru tohoto titulu s časopisem *Sovremennik* (*Современник*) a autorem N. G. Černyševským. Autor byl materialistou, zastáncem materialistické estetiky, nesmiřitelný odpůrce čistého umění. Jeho politické názory, stejně jako názory filosofické a estetické prošly zásadním vývojem. Zpočátku jeho názor na politiku byl hodně umírněný, nespravedlivost tehdejšího sociálního řádu chtěl řešit pouze šířením vzdělaností. D. I. Pisarev brání pozici materialismu a vyzývá ke svržení ruského samoděržaví (autokracie). Autor věřil tomu, že ruský lid je schopný k velkým revolučním hnutím, ovšem absence masového vzdělání je velkým nedostatkem, který brání tomuto činu. Proto se snažil propagovat ideu o vzdělání lidu s maximálním úsilím. Za tyto myšlenky byl autor zavřen na pět let do Petropavlovské pevnosti.

Jeho články se staly vedle materiálů N. G. Černyševského, N. A. Dobroljubova a V. G. Bělinského skvělými vzory ruské revolučně-demokratické publicistiky a kritiky, vynikající politickou vyhroceností a mistrovským spojováním otázek literární kritiky se společensko-politickými problémy. Autorova publicistika měla velký vliv na společenské myšlení a mládež 60. let 19. století.

Bok po boku s ním píše s podobným názorem do tohoto titulu například N. V. Šelgunov, V. A. Zajcev, N. V. Sokolov a P. N. Tkačev. Taktéž do časopisu *Russkoje slovo* (*Русское слово*) plodotvorně přispívá ze zahraničí velmi známý francouzský etnograf, reportér a publicista Élie Reclus. Antimonarchistická a anti-feudální pozice tohoto periodika často vyzývala represe carského panství a proto v roce 1862 stejně jako u *Sovremennik* (*Современник*) byl tisk pozastaven a o tři roky později bylo vydávání ukončeno.²⁹

V roce 1865 se autor s časopisem *Russkoje slovo* (*Русское слово*) rozešel a krátce před svou smrtí začal pracovat s N. A. Někrasovým titulem *Otečestvennye zapiski* (*Отечественные записки*).

²⁹ АЛЕКСЕЕВ В. А. *История русской журналистики (1860 – 1880 годы)*. Ленинград: Из-во ЛОЛГУ, 1963.

V šedesátých letech 19. století svou žurnalistickou činnost začal velmi známý ruský spisovatel a filozof F. M. Dostojevskij, který se svým bratrem vydával časopis s názvem *Vremja* (*Время*). V tomto periodiku byly opublikovány autorovy „*Zápisky z mrtvého domu*“ a „*Uražení a ponížení*“, kde autor zdůrazňuje nutnost zastat se chudých a bezmocných proti krutosti mocných. Velké množství obsahu se zabývalo francouzským kriminálním děním a proto se v článcích hodně psalo o výchově ruské mládeže. Byly dvě hlavní rubriky, které psaly o dění v rodné zemi a o dění v zahraničí.

Významnou roli v tomto periodiku sehrál N. N. Strachov, který tvrdil, že problémy Ruska nespočívají v nevolnictví, jak tomu tvrdí všichni ostatní, (v té době už nevolnictví bylo zrušeno), ale v izolaci inteligence od prostého lidu. Vinil *Sovremennik* (*Современник*) v nesouhlasu s revolučními demokraty. Nejvíce byl proti ideím materiálního zlepšení života lidí, psal hlavně o tom, že ani peníze, ani náboženství nemohou zlepšit situaci natolik, jak by to udělaly dobré zprávy, dobré dění. Všechny tyto myšlenkové směry se snažil předat F. M. Dostojevskému. V roce 1863, za osvětlení problematiky polské revoluce, bylo vydávání časopisu vládou zastaveno. Ovšem F. M. Dostojevský prodloužil svojí žurnalistickou činnost a začal vydávat měsíčník s názvem *Epocha* (*Эпоха*). Toto periodikum vycházelo dva roky a po dobu své činnosti se nadále věnovalo ochraně lidských práv a několikrát vstoupilo do polemiky s časopisy *Sovremennik* (*Современник*) a *Russkoje slovo* (*Русское слово*).³⁰

Epocha revolučního hnutí přinesla s sebou spousta časopisů satirického charakteru, nejvýraznějším z nich byl *Iskra* (*Искра*). Byl to satirický titul revolučně-demokratického charakteru. Jeho vydavatelem se stal známý básník a překladatel V. S. Kuročkin a karikaturista N. A. Stěpanov, jimž se podařilo kolem časopisu seskupit nejen celý kolektiv spisovatelů, ale i vytvořit síť venkovských dopisovatelů.

Periodikum vyniklo mimořádnou rozmanitostí žánrů - byly tu publikovány fejetony, črty, dopisy, parodie, aforismy, povídky ze všedního života. K nejčtenějším rubrikám patřily: „*Čtenáři nám pišť*“, „*Kronika pokroku*“, „*Jiskřičky*“, kde byly publikovány žertíky veršem a prózou, zprávy, novinky a poznámky, které se zabývaly aktuálními problémy současnosti.

³⁰ ЕСИН Б.И. *История русской журналистики (1703 – 1917): учебно-методический комплект (учебное пособие хрестоматия темы курсовых работ)*. Москва: ФЛИНТА, 2006. ISBN 5-89349-271-4.

Časopis *Russkoje slovo* (Русское слово) se stal spojencem *Sovremennik* (Современник) a stejně jako on kritizoval nevolníky a přehnané liberální chování carských ministrů, kteří využívali krize ve vládní sféře. Periodikum se lišilo velmi dobrou znalostí provinčního života, protože ve svých satirách se autoři obraceli k jistým adresátům bez jakékoli zábrany. Satirické články, které autoři doplňovali karikaturami a znázorňovali problematiku ruského života, se týkaly především cenzurní libovůle, nedostatky vzdělání, vládního tisku, korupce. Zvýšil se antimonarchistický směr periodika po křesťanské reformě, která byla provedena v roce 1861, kdy bylo rozkradeno velké množství peněz z vládní pokladny. Toto dění přivedlo k ještě větší cenzuře a Ministerstvo vnitra donutilo několik autorů, kteří přispívali do periodika, se vzdát své činnosti. Následně v roce 1870 byl vydán zákaz publikovat karikatury, které pro titul byly velmi výraznými. Po tomto zákazu se zájem o periodikum značně snížil a jeho vydávání bylo zastaveno.

Po Krymské válce se ruský periodický tisk oživil. Carská vláda se v tomto období snažila nahradit represivní tiskovou politiku morálním působením. V roce 1862 byl vydán prozatímní cenzurní řád, který zakazoval zveřejňování jakýchkoliv materiálů, které by se mohly týkat znevažování pravoslavné víry, k osobám panovnického domu, mravnosti lidu a soukromého života jednotlivců. Dále všechny články a díla, publikující učení o socialismu a komunismu. Zakázaná byla rovněž adresná a konkrétní kritika nedostatků ve státní správě. Prozatímní cenzurní řád ukládá redakcím za povinnost sdělit vládním úředníkům, kdo je autorem kterýchkoliv článků a materiálů předkládaných k cenzuře.³¹

V roce 1865 byl vydán první zákon o periodickém tisku, který ještě nebyl plně dokončen a měl název „*Dočasná pravidla o tisku*“. Tato cenzura se vztahovala k periodikům vydávaným v Moskvě a Petěrburku a ke knihám obsahově více než deseti stran. Tato reforma měla liberální charakter, protože se netýkala satirického tisku s karikaturami a tisku z malých měst. Nový zákon alespoň částečně zrušil předběžnou cenzuru, ovšem byl zaveden systém tří výstrah, po nichž mohl být titul zastaven na čas nebo definitivně. Doklady a informace o všeobecném pozorování za obsahem periodik se předávalo z Ministerstva osvětlení do Ministerstva zahraničí, které následně rozhodovalo o povolení k založení nového titulu, schvalovalo nové redaktory tisku,

³¹ ЕСИИ Б. И., КУЗНЕЦОВ И.В. *Триста лет отечественной журналистики (1702 – 2002)*. Москва: Моск. ун-та, 2002. ISBN 5-211-04560-2.

zasílalo napomenutí o nevhodném obsahu a při třetím napomenutí se vydávání daného titulu mohlo zastavit na dobu šesti měsíců.

Velmi důležitou roli v historii ruské žurnalistiky sehrál rok 1866, kdy bylo kvůli cenzuře zastaveno vydávání mnoho progresivních časopisů, jako například byly *Sovremennik* (*Современник*) a *Russkoje slovo* (*Русское слово*). Ovšem bývalý redaktor *Russkoje slovo* (*Русское слово*) G. E. Blagosvetlov na konci téhož roku začíná vydávat nový demokratický časopis *Dělo* (*Дело*) a N. A. Někrasov, bývalý redaktor *Sovremennik* (*Современник*) si pronajímá časopis *Otečestvennye zapiski* (*Отечественные записки*) od A. A. Krajevského.³²

Časopis *Otečestvennye zapiski* (*Отечественные записки*) pod redakcí N. A. Někrasova ctil demokratický nádech a žíznil nenávistí k pozůstatkům nevolnického chování. Vystupoval především proti přivlastnění si zemí rolníků, proti nerovnosti ruské populace a vysokých daní nejen z prodeje pozemků. Periodikum podporovalo všechny revolucionáře, kteří bojovali proti samoděržaví. Publikace poemy N. A. Někrasova „*Ruské ženy*“, která byla věnovaná děkabristům a jejich manželkám, podporovala bez cenzury jejich dění. Velmi výraznou roli v časopise hrála satirická publicistika M. E. Saltykova-Šedrina, byla to přesná kronika historie revolučního Ruska. Všechny aktuální problémy ruského života se zobrazily v dílech satirika, které se jmenovaly „*Zápisník provinciála v Peterburku*“, „*Hodné řeči*“ a „*Dopisy tetičce*“. Byl to velký kritik nedokonalosti buržoazní demokracie a německého materialismu, kterou vyjádřil ve svém díle „*V zahraničí*“. Díky kritice liberalismu v té době M. E. Saltykov-Šedrin velkou pozornost věnoval charakteristice liberálně-buržoazního tisku, kterým ve své řadě byl i časopis *Otečestvennye zapiski* (*Отечественные записки*). Po smrti hlavního redaktora N. A. Někrasova musel M. E. Šedrin převzít redakci do svých rukou a bránit směr tohoto periodika před velkým nátlakem liberální vlny.

K demokratickým periodikům té doby patří časopisy *Dělo* (*Дело*) a *Nědělja* (*Неделя*), které šly bok po boku s periodikem *Otečestvennye zapiski* (*Отечественные записки*). Časopis *Dělo* (*Дело*) byl méně kategorický k rozvoji kapitalismu Ruska, jeho publicistika měla spíše progresivní charakter tzv. „svobodného průmyslu“. Formálně vydával časopis málo známý spisovatel N. I. Šulgin, ale duší periodika byl vynikající

³² АЛЕКСЕЕВ В. А. *История русской журналистики (1860 – 1880 годы)*. Ленинград: Из-во ЛОЛГУ, 1963.

revolučně-demokratický publicista N. V. Šelgunov. Časopis odhaloval bídné postavení ruských rolníků, věnoval se hodně politickým událostem a dělnickému hnutí na Západě, všímal se postavení a úloh ruské inteligence, psal o problematice, která zajímala ženy, a publikoval často historické články.

Titul se také věnoval vědě, mladým studentům, ženské emancipaci a pozici pracovní třídy. Do zahraniční rubriky přispíval hlavně francouzský publicista-demokrat Élie Reclus. Jeho příspěvky proudily ze žhavých míst Evropy (Španělska, Francie) a severní Afriky, Egypta měly nádech reportážního charakteru. Překonávajíc zejména těžkou cenzuru, časopis zachoval demokratický směr až do roku 1884.

Časopis *Nědělja (Неделя)* byl budoucím prototypem týdeníku, časopis prohlašoval ruskou rolnickou občinu za zárodek budoucího socialistického společenského řádu. Redakce byla v úzkém spojení s revolučním podzemím, avšak už koncem 70. let se v týdeníku začaly projevovat snahy přizpůsobit se situaci v zemi. Týdeník začal propagovat pokojné reformy, které měla uskutečnit ruská vláda.

V roce 1868 měl zajímavý seznam autorů, jak ze strany radikálů (P. L. Lavrov, A. I. Gercen), tak středně-liberálních činitelů (P. A. Gajdeburov). Pod tlakem cenzury se seznam autorů změnil a periodikum se stalo spíše středně-liberálním.

Načalo (Начало) byly prvními revolučními novinami, které se vydávaly na území Ruska. Jejich nástupcem se staly noviny *Zemlja i volja (Земля и воля)*. Noviny shromáždily nejlepší sílu revolučního hnutí: S. M. Kravčinského, N. A. Morozova a tehdy ještě mladého G. V. Plechanova. Právě G. V. Plechanov byl první, kdo přešel od čistě revolučního hnutí k marxismu a založil skupinu „*Osvobození práce*“, kde aktivně propagoval revoluční směr Karla Marxe. Neshody názorů v tomto periodiku přivedlo k jeho rozpadu a na jeho místě byly vytvořeny dva nové tituly: *Černyj peredel (Черный передел)* a *Narodnaja volja (Народная воля)*.³³

Ilegální noviny *Narodnaja volja (Народная воля)* byly cílevědomé, nejvíce se v nich znázorňoval život a činnost revolucionářů-teroristů. Redaktory novin byli L. A. Tichomir a N. A. Morozov. Vyšlo celkem 12 čísel, ve kterých byla poprvé opublikována předmluva K. Marxe a B. Engelse k ruskému vydání „*Komunistického manifestu*“, které vyšlo v Ženevě. Titul se snažil přilákat co nejvíce prostého lidu, aby

³³ КИРИЧЕНКО Т. М. *Из истории русской революционной периодической печати 70-х гг. XIX в. Учебное пособие по спецкурсу для студентов заочного факультета.* Москва: Московский государственный историко-архивный институт, 1971.

se stali členy jejich revolucionářko-teroristické skupiny, která v roce 1881 zaútočila na Alexandra II.

Titul *Narodnaja volja* (*Народная воля*) nebyl jedinými ilegálními novinami, druhými, které založil A. I. Željabov, se staly *Rabočaja gazeta* (*Рабочая газета*). Titul byl určen nejširším vrstvám dělníků, nebyl však skutečným dělnickým periodikem, protože nesledoval zájmy dělnické třídy, nýbrž se snažil dělníky získat pro národní rolnickou revoluci.

Ovšem atentát na Alexandra II. se nezdařil a A. I. Željabov byl za účast při atentátu na cara popraven. Stal se tak symbolem neúspěšnosti boje za sociální spravedlivost. Kvůli tomuto nezdaru vláda vzala vše do svých rukou a zničila celý revolucionářský směr spolu s veškerým demokratickým tiskem.³⁴

Po zastavení vydávání demokratického časopisu *Otečestvennyje zapiski* (*Отечественные записки*) a *Dělo* (*Дело*) všem demokratickým žurnalistům, kteří zůstali na svobodě, nezbývalo nic jiného než psát do titulů jiného charakteru a aspoň nějak se snažit ovlivnit čtenáře. V té době velmi silnou pozici zaujaly časopisy liberálního charakteru jako *Věstnik Evropy* (*Вестник Европы*), *Russkoje bogatstvo* (*Русское богатство*) a *Russkaja mysl* (*Русская мысль*). Tyto tituly bránily reformní směr změn, které by mohly pomoci k řešení sociální problematiky.

Nejvýznamnějším titulem byl *Věstnik Evropy* (*Вестник Европы*), který se v šedesátých letech stal titulem s historickým charakterem. Počet jeho výtisků vystoupil až na 14 tisíc měsíčně. První část každého vydání byla věnována beletrii, vědeckého charakteru, druhá část s názvem „*Chronika*“ obsahovala tradiční způsob života v zahraničí, literární kritiku a bibliografii. Časopis se mohl pochlubit velmi rozmanitým seznamem velmi známých ruských autorů, kteří se podíleli na jeho tvorbě: I. S. Turgeněv, I. A. Gončarov, A. N. Ostrovkij a L. N. Tolstoj.

Vedoucí pozici mezi konzervativními periodiky i nadále měl titul *Moskovskije vedomosti* (*Московские ведомости*), pod redakcí M. N. Kratkova, který otevřeně bránil pozici ruské šlechty, monarchii, zásadně nesouhlasil se svobodou slova, liberalismem a odsuzoval revoluční hnutí a nespokojenost rolníků a křesťanů.

³⁴ ЕСИН Б.И. *История русской журналистики (1703 – 1917): учебно-методический комплект (учебное пособие хрестоматия темы курсовых работ)*. Москва: ФЛИНТА, 2006. ISBN 5-89349-271-4.

Neméně známým žurnalistou byl A. S. Surovin³⁵, který byl hlavním redaktorem a zakladatelem časopisu *Novoje vremja* (*Новое время*). Titul se stal hodně populárním v době války v roce 1877-1878, kdy se věnoval především kritice válečného vedení. Velmi zajímavou beletrii publikoval A. P. Čechov, který zvýšil zájem o periodikum ještě víc. A. S. Surovin se však bránil jakýmkoliv příspěvkům od ruské inteligence a mladých studentů, postupně zachovávajíc vnější radikalismus se přibližoval a pomáhal vládě. Kromě časopisu *Novoje vremja* (*Новое время*) A. S. Surovin vydával a financoval noviny *Zemledel'skaja gazeta* (*Земледельская газета*), *Moskovskij telegraf* (*Московский телеграф*), *XX věk* (*XX век*), *Russkaja zemlja* (*Русская земля*), *Malenkaja gazeta* (*Маленькая газета*), *Večernee vremija* (*Вечернее время*) a z těch nejznámějších časopisů: *Istoričeskij vestnik* (*Исторический вестник*), *Ruskoje obozrenije* (*Русское обозрение*) a *Naboršik i pečatnyj mir* (*Наборщик и печатный мир*).³⁶

Do středně-liberálních novin patřil moskevský titul *Russkije vedomosti* (*Русские ведомости*). Ochrana zájmů křesťanů a řemeslníků však nezacházela za hranice vládních zákonů, stabilní konstituční charakter a velmi dobrá beletrie pomohly titulu k popularitě a zájmu ruské inteligence.

V letech osmdesátých začala žurnalistická činnost velmi významného ruského spisovatele klasické literatury A. P. Čechova. Ze začátku autor spolupracoval s týdeníky Moskvy, které se věnovaly především humoru: *Strekoza* (*Стрекоза*) a *Budilnik* (*Будильник*). Později byl pozván do petěrburského týdeníku *Oskolki* (*Осколки*), ve kterém vedl rubriku s názvem „*Střípky moskevského života*“, kde se často dotýkal problematiky moskevského tisku a žurnalistické činnosti. V roce 1886 se autor stává spolupracovníkem novin *Novoje vremja* (*Новое время*), kde zavedl rubriku, která vycházela o víkendu s literárními povídkami, a tím vzniká nový žurnalistický žánr – novela.³⁷

³⁵ A. S. Surovin - byl jedním z prvních v Rusku, kdo založil své nakladatelství. Jakmile začal vydávat noviny *Novoje vremja* (*Новое время*), postupem času se dopracoval i do vydávání knižních děl. V nakladatelství se vydávaly nejen zmíněné noviny a knihy, ale i *Russkij kalendar* (*Русский календарь*) a referenční publikace: *Ves Peterburk* (*Весь Петербург*), *Vsija Moskva* (*Вся Москва*) a *Vsija Rossija* (*Вся Россия*), které jsou velmi užitečné dodnes.

³⁶ МАХОНИНА С. Я. *История русской журналистики начала XX века. Учебное пособие*. Москва: Флинта, 2002. ISBN 5-89349-364-8.

³⁷ АЛЕКСЕЕВ В. А. *История русской журналистики (1860 – 1880 годы)*. Ленинград: Из-во ЛОЛГУ, 1963.

Díky průmyslovému vývoji v Rusku se tisk devadesátých let 19. století vyvíjí mnohem rychleji a objevuje se velké množství nových titulů. *Tolstij* (*Толстый*) ruský časopis, který byl v té době vedoucím titulem veřejného mínění, dělí časopisy podle veřejných zájmů na: periodikum pro studenty a samouky *Mir božij* (*Мир божий*), časopis pro domácí čtení *Semja* (*Семья*), vědecko-populární *Nauka i žizň* (*Наука и жизнь*) a *Žurnal dlja vseh* (*Журнал для всех*), pedagogické periodikum *Obrazovanije* (*Образование*), časopisy umění *Iskusstvo i chudožestvenaja promyšlennost'* (*Искусство и художественная промышленность*) a *Mir isskustva* (*Мир искусства*). Hodně se vyvíjí duchovně-náboženský a obchodní tisk.

Celkem široký zájem o marxismus v liberálních skupinách publicistů přivedlo ke směru tzv. „legálního marxismu“. V zájmu kapitalistického rozvoje Ruska publicisté jako byl P. B. Struve, M. I. Tugan-Baranovskij a jiní vyhlásili o sobě, že jsou přívrženci nového směru tzv. „ekonomického materialismu“ jinými slovy marxismu, kdy začali kritizovat populisty. Tito autoři psali hlavně o pracovní síle, kritizovali populisty a vyzdvihovali kapitalismus. Například S. N. Bulgakov v titulu *Novoje slovo* (*Новое слово*) tvrdil, že marxismus je materiální chápání historie a vysvětluje všechny ekonomické a sociální procesy v ruském životě.

Jedním z velmi významných periodik té doby se stává *Russkoje bogatstvo* (*Русское богатство*). Časopis byl založený ještě v roce 1876, ale největšího úspěchu se dočkal až v letech devadesátých, kdy jeho vydávání přešlo do rukou národních publicistů S. N. Krivenko a N. K. Michajlovského, kteří se pustili do výrazné polemiky s marxistickými ideami. Po několika kritizujících článcích proti tzv. „legálnímu marxismu“ přešli ke kritice díla K. Marxe, B. Engelse a G. V. Plechanova. Tato kritika zvyšovala zájem o časopis. Snažili se přidat časopisu roli křesťanské demokracie, který neustále vedl polemiku s konzervativním tiskem. Bojovali s nevolnickými pozůstatky, široce informovali o životě Rusů: o hladovění v roce 1893, o libovolném chování administrace, o národní politice vlády, o nevýhodné pozici vlastníků půdy, o utlačované pozici tisku. Všechny tyto faktory přilákaly široké vrstvy ruské inteligence. Velmi významnou roli v časopise sehrál známý spisovatel, demokrat a publicista konce 19. století V. G. Korolenko. Autor se zabývá problematikou těžkého života křesťanů, nedostatku pozemků, těžké situace na vesnicích, bezzákonného chování vlády vůči prostému lidu. Po návštěvě Ameriky se autor pustil do článků s názvem „*Bez jazyku*“

a „*Fabrika smrti*“, které opublikoval v novinách *Samarskaja gazeta* (*Самарская газета*). V těchto článcích kritizuje americkou demokracii, mravní normy jejich života, vypráví o těžkém životě ruských a ukrajinských emigrantů. V. G. Korolenko do periodika zve velmi známého ruského spisovatele A. M. Gorkého, který přijíždí z rodného města Nižního Novgorodu do Samary a začíná s ním spolupracovat. Využívaje liberálního směru periodika, A. M. Gorkij ostře kritizuje nedostatky samarského života: neúcta k ruským ženám, zneužívání dětské práce, špína ve městě, nevzdělanost občanů, ale brání chudé vrstvy populace. Tisk bere jako „*místo pro boj za pravdu a dobro*“, tak se nazývá i jeden z jeho článků. V roce 1896 se autor vrací zpátky do rodného města a přispívá jako korespondent do místních novin *Odesskije novosti* (*Одесские новости*) a spolupracuje s časopisem *Nižněgorodskij listok* (*Нижегородский листок*). Zde píše hodně o umění a nejvíce ho zaujala celostátní výstava průmyslu a umění. Během výstavy hodně kritizuje nové umění, hlavně impresionismus a obrazy M. A. Vrubele. Na druhou stranu se velmi dobře odezval o vystoupeních „*Malého Divadla*“, o českém dirigentovi V. Hlaváčovi a o některých obrazech malířů-realistů, jako byli K. E. Makovskij a I. E. Repin. Hodnocení publicisty nebylo vždy spravedlivé vůči novému umění, malbě a literatuře, ovšem úspěch u čtenářů měl vysoký.³⁸

V roce 1897 začaly vycházet jedny z hlavních novin sociál-demokratické strany *Rabočaja gazeta* (*Рабочая газета*), které se v té době staly legální. Noviny byly založeny po sjezdu „*Svazu za demokratickou pracovní třídu*“, která v jednom článku opublikovala svůj program, kde hlavní myšlenka byla organizovat tisk pro pracovní sílu, psalo se zde také o tom, že by noviny měly psát pravdu o pozici pracovníků na trhu, vyzývala je na boj proti autoritářskému režimu a samoděržaví, psaly také o tom, že je naučí se za sebe postavit.³⁹

³⁸ ЕСИН Б.И. *История русской журналистики (1703 – 1917): учебно-методический комплект (учебное пособие хрестоматия темы курсовых работ)*. Москва: ФЛИНТА, 2006. ISBN 5-89349-271-4.

³⁹ БЕРЕЖНОЙ А. Ф. *История партийно-советской печати. Дооктябрьский период: Учеб. пособие для вузов по спец. „Журналистика“*. Москва: Высшая школа, 1987.

2 RUSKÝ TISK 20. STOLETÍ

2.1 Předrevoluční ruský tisk (1900 – 1917)

Na začátku 20. století už existovala struktura oficiálního, vládního a nadvládního tisku, jádrem kterého byl tisk náboženský, provinciální a velké množství vědeckých a sociálně zaměřených titulů. Vedle těchto periodik se velmi dobře vyvíjel tisk komerční, který po krátkém čase začal v počtu výtisků převažovat. Podle počtů současných historiků na začátku 20. století v Rusku vycházelo kolem jednoho tisíce periodik. Nejvíce vycházelo vědecko-sociálních titulů (500), na druhém místě byly periodika oficiálního charakteru (282 titulů), celkový počet politických a literárně-uměleckých periodik se pohyboval kolem dvou set titulů. Komerčního původu bylo 74 % periodik, vládnímu tisku patřilo 9 % z celkového počtu a téměř 5 % vycházelo pod vedením vědeckých akademií. Téměř polovina titulů se vydávala v Moskvě a v Petěrburku, kde převládaly noviny nad časopisy, zatímco v ostatních městech hlavním periodikem zůstával měsíčník. Novinářská periodika začíná hrát tedy hlavní roli ve veřejnosti a tradiční časopis jde do ústraní.⁴⁰

Hlavní typy ruského periodického tisku definoval podle statistické analýzy ruský ekonomista, novinář a politik A. V. Pešechonov v roce 1901. Podle jeho názoru v hlavním městě, v Moskvě je možné rozlišit tři typy novin: tzv. „velké noviny“ – to jsou ty nejdražší a nejvlivnější, které jsou zacílené na vzdělané a připravené čtenářstvo. Tzv. „malé noviny“ jsou mnohem objemnější a dostupnější v cenové relaci, zacílené na masové publikum čtenářů. Ty poslední jsou tzv. „levné noviny“ – noviny, které liší od jiných periodik nejen cenou, ale i kvalitou. S tímto typovým rozlišením souhlasil i významný ruský publicista S. N. Krivenko.⁴¹

Redakce liberálního časopisu *Vestnik Evropy* (*Вестник Европы*) v prvním čísle roku 1901, které bylo věnováno začátku 20. století, vyjmenovává v rubrikách „*Vnitřní obzor*“ a „*Veřejná kronika*“ úkoly, které musí ruská žurnalistika vyřešit v stávajícím století. Hlavní úkoly podle nich jsou: zničení cenzury, zavedení na vládě nezávislého soudu, rozvoj samosprávy, zavedení povinné školní docházky, uspořádání zákonů

⁴⁰ ГРАБЕЛЬНИКОВ А. А. *Русская журналистика на рубеже тысячелетий. Итоги и перспективы*. Москва: РИП - холдинг, 2001. ISBN 5-900045-19-6.

⁴¹ МАХОНИНА С. Я. *История русской журналистики начала XX века. Учебное пособие*. Москва: Флинта, 2002. ISBN 5-89349-364-8.

o lidských právech atd. Samozřejmě moc dobře věděli, že se to neodehraje v nejbližší době, ale doufali, že se toho dožijí aspoň jejich potomci.

Velmi významnou událostí 20. století pro ruskou žurnalistiku se stala slavnost věnovaná výročí dvě stě let od vzniku prvního periodického titulu. Ještě v době přípravy k této události periodika zaujala dvě stanoviska, časopis *Svět (Свет)* a bulvární časopis *Moskovskij listok (Московский листок)* jásavě vítaly tuto příležitost, jiná periodika *Russkaja mysl' (Русская мысль)* a *Mir božij (Мир божиу)* buď publikovaly fakta historie ruské žurnalistiky, nebo se k tomu nevyjadřovaly vůbec. Takovouto zdrženlivou pozici ke kulatému výročí měli i liberální publicisté, kteří si nemysleli, že něco se slavit vůbec má, mysleli tím samozřejmě cenzuru a nesvobodu slova. Alternativním setkáním, které svolali redaktoři liberálních periodik, jako byli V. V. Vepesaev, A. M. Gorkij a V. G. Korolenko, se měl stát sjezd, kde by se nemluvalo o pokrocích a úspěchu ruské žurnalistiky, ale o problematice cenzury, svobodě slova a neustálém utlačování tisku. Ovšem tehdejší ministr vnitra V. K. Pleve, který se dozvěděl o plánovaném setkání, si nechal předvolat všechny organizátory a pohrozil jim, že pokud se neuklidní, nechá je odstranit od žurnalistické činnosti, nebo dokonce uvěznit. Proto výročí ruské žurnalistiky, podle většiny názorů žurnalistů, bylo celkem smutné.

Rusko-japonská válka v roce 1904 ztížila i tak velmi těžkou ekonomickou a politickou pozici v zemi. Jednak komerční tisk stále rostl a jak už jsme se zmínili, noviny vytlačily pevnou pozici časopisů, protože právě za rusko-japonské války byl čtenář operativně informován o všem, co se na válečné frontě odehrávalo. Díky poptávce po nejnovějších informacích se čím dál víc objevují raníky a večerníky.

Významné změny nastaly v žurnalistické činnosti, kde se pevně oddělily pozice vydavatele a redaktora, redaktoři se tak museli zpovídat nejen cenzuře, ale i vydavateli periodik. Vydavateli periodik se stále častěji stávali movití investoři, především bankéři (A. A. Poljakov, A. V. Konšin, N. A. Morozov), taktéž do mnohých periodik investovaly přímo banky (Volžsko-Kamskij, Azovo-Donskij).

Postupně se vyvíjí velmi kvalitní masový tisk, staré směry, jako byly konzervativní, liberální a demokratický, v tisku samozřejmě zůstávají. Ovšem najdeme v té době i tisk, který se drží stranou a nepatří ani k jednomu směru ruské žurnalistiky, tato periodika se snaží ukázat svou nezávislost a demokratickou volnost, byly

to například noviny *Birževyje vedomosti* (*Биржевые ведомости*) nebo *Russkoje slovo* (*Русское слово*).

Výrazně se zaznamenaly noviny *Rossija* (*Россия*), které se začaly vydávat ještě v roce 1899 jako liberálně-buržoazní. Díky účasti nejznámějších fejetonistů té doby V. M. Doroševiča a A. V. Amfiteatrova noviny dostaly velmi populární nádech na začátku 20. století. Články o politických změnách v rodné zemi, o reformách, o kritice některých úředníků vysoce postavených, které noviny vydávaly, pudily velký zájem čtenářů jako odvážné buržoazní noviny. Ovšem fejeton s názvem „*Pánové jsou obelhaní*“, který napsal A. V. Amfiteatrov se stal posledním. Fejeton byl vnímán jako drzá satira věnovaná caru Nikolaji II a jeho rodině. Hned po vydání byl autor poslán do vězení a tisk novin v ten den byl zastaven.

Nejprodávanějšími novinami té doby byly *Russkoje slovo* (*Русское слово*), kdy se stal šéfredaktorem V. M. Doroševič. „Král fejetonů“, jak se dříve o autorovi psalo, přivedl noviny do evropského stylu, zlepšil informační službu a rubriku s fejetony. Počet výtisků se pohyboval okolo sta tisíc.

Velmi populární se také staly noviny *Pravo* (*Право*), které aktivně propagovaly materiály o tvrdém pořádku a lidských právech.

Na začátku století vznikají vědecko-vzdělávací časopisy jako *Vestnik znanija* (*Вестник знания*), zvyšuje se povědomí o časopise *Obrazovanije* (*Образование*) jako měsíčníku starého typu.⁴²

Nejvýraznější událostí pro ruskou žurnalistiku byl začátek 20. století. První dělnická revoluce byla podporována policií, při této revoluci se dělníci vydali s peticí za carem, kde žádali svobodu tisku, rozdělení vlády a církve, pozemkovou reformu a osmihodinovou pracovní dobu pro všechny občany. Místo cara a domluvy je čekala početná armáda, která proti dělníkům tvrdě zakročila (přes tisíc lidí zahynulo, tisíce dalších byly zraněny). Tato událost se v historii zaznamenala jako tzv. „krvavá neděle“ a odstartovala řadu stávek a demonstrací v celé společnosti. Koncem října roku 1905 nepokojná situace donutila cara Mikuláše II vydat „*Manifest*“, který zaručoval občanská práva, všeobecné volební právo a zřízení „*Státní dumy*“. Tato událost pomohla rozvoji legálního mnohostranného tisku, darovala obecnstvu některá práva: „*základní lidská*

⁴² БЯЛИК Б. А., КЕЛДЫШ В. А., ЩЕРБИНА В. Р. *Литературный процесс и русская журналистика конца XIX - начала XX века. Социал-демократические и общедемократические издания.* Москва: Наука, 1981.

práva, svobodu slova, svědomí a periodického tisku“. Na základě toho vznikla poprvé „*Státní дума*“ jako první zákonodárná instituce v Rusku. Téhož roku byl vydán nový carský příkaz, který zakazoval jakýkoliv zásah administrace do periodického tisku. Ovšem v pravomoci Ministerstva vnitra zůstalo právo na konfiskaci tiskovin, pozastavení vydávání nežádoucích publikací a případně i zastavení tisku. Obnovuje se pořádek soudní odpovědnosti za obsah v tisku, žurnalisti v novinách mohli dostávat peněžní pokuty, hrozilo jim zatčení na dobu tří měsíců, vězení od dvou měsíců po dobu dvou let. Ze začátku novináři na carský příkaz pohlíželi nevěřicně, ovšem rok na to začal fungovat.⁴³

Zároveň čím dál častěji se začínají dotovat vládní a konzervativní periodika od státu z veřejné pokladny. Oficiálním tiskem carské vlády byly noviny *Pravitel'stvennyj vestnik* (*Правительственный вестник*), které vycházely každý den, *Sel'skij vestnik* (*Сельский вестник*) a *Russkoje gosudarstvo* (*Русское государство*), které po roce nahradily noviny *Rossija* (*Россия*). V roce 1905 otevřenými stoupenci monarchistického tisku byly tituly *Moskovskije vedomosti* (*Московские ведомости*), *Zemščina* (*Земщина*), *Russkoje znatija* (*Русское знамя*), *Groza* (*Гроза*) - které patřily vládní straně s názvem „*Svaz ruského národa*“, periodika *Slovo* (*Слово*), *Golos Moskvy* (*Голос Москвы*) - vydával „*Svaz 17 října*“. „*Strana konstitučních demokratů, kadetů*“ (od roku 1906 strana „*Národní svobody*“) vydává noviny *Narodnaja svoboda* (*Народная свобода*), *Reč* (*Речь*), *Tovariš* (*Товарищ*), večerník *Duma* (*Дума*), v Moskvě *Narodnoje dělo* (*Народное дело*) a *Narodnyj put'* (*Народный путь*). Sociální demokraté začínají vydávat první legální noviny s názvem *Borba* (*Борьба*), pod vedením menševiků vycházejí periodika *Načalo* (*Начало*) a *Moskovskaja gazeta* (*Московская газета*). „*Strana sociálních revolucionářů*“ (Eserů) nejdříve publikovala své články v periodiku *Syn Otečestva* (*Сын отечества*), později začala vydávat své vlastní noviny *Golos* (*Голос*) a *Dělo naroda* (*Дело народа*). Anarchisti vydávali noviny s názvem *Anarchija* (*Анархия*). Byly samozřejmě i jiné menší strany, které vydávaly své noviny a časopisy.⁴⁴

⁴³ БЯЛИК Б. А., КЕЛДЫШ В. А., ЩЕРБИНА В. Р. *Литературный процесс и русская журналистика конца XIX - начала XX века. Социал-демократические и общедемократические издания*. Москва: Наука, 1981.

⁴⁴ БОХАНОВ А. Н. *Буржуазная пресса России и крупный капитал, конец XIX в.-1914 г.* Москва: Наука, 1984.

Zaměříme se tedy na ty nejvýraznější a nejčtenější. Titul *Reč (Речь)*, který vydávali kadeti a hlavním redaktorem byl P. N. Miljukov, byl politicko-literárního žánru. S periodikem spolupracovali známí autoři, jako byli I. V. Gessen, V. A. Maklakov, P. B. Struve, M. M. Vinaver, kněz p. D. Dolgorukov a V. D. Nabokov. Noviny stály za posílením buržoazní politiky, kategoricky odmítaly revoluční hnutí, publicisté propagovali řešení problémů mírnou cestou, cestou konstitučních metod.

Prvním legálním tiskem sociálních demokratů, jak jsme se už zmínili, byl časopis *Novaja žizň (Новая жизнь)*, vydávaný v Petěrburku N. M. Minským. První vydání obsahovalo přílohu s politickým programem, který přijala „*Ruská sociálně-demokratická pracovní strana*“. Ve svém článku partijsního programu psaly o hlavním úkolu, kterého chtějí dosáhnout: „*vyjadřovat politické a ekonomické zájmy pracovní třídy*“.⁴⁵ Obracely se tímto k prostému pracovnímu lidu, aby jim posílali dopisy a různé náměty co je zajímají. Noviny byly vydávány jako veřejně-politický a literárně-umělecký titul. Počet výtisků vystoupl až na osmdesát tisíc. Po nelegálním příjezdu V. I. Lenina do Petěrburku se redakce zmocnil právě on a z novin se stal titul velmi partijsně orientovaný. Ve vydávání novin přijali účast K. D. Baľmont, N. A. Teffi, A. S. Serafimovič a A. V. Lunačarskij. Později se k redakci připojil V. I. Lenin, jeho článek s názvem „*Partajní organizace a partajní literatura*“ byl reakcí na zlegalizování prohlášení směrů a názorů politických stran. Po uzavření novin *Novaja žizň (Новая жизнь)* a *Načalo (Начало)* se bolševikům a menševikům společně podařilo začít vydávat nový titul legálních sociálně-demokratických novin *Severnyj golos (Северный голос)*. Po uzavření i těchto novin se autoři rozhodli vydávat ty samé noviny pod novým názvem - *Naš golos (Наш голос)*, které se dožily pouze jednoho výtisku na konci prosince roku 1905, v ten samý den byly zastaveny.⁴⁶ Hned za měsíc po vydání novin *Novaja žizň (Новая жизнь)* se začaly v Moskvě vydávat další sociálně-demokratické noviny *Borba (Борьба)*, věnované revolučnímu hnutí pracovní síly. Objevují se i další noviny se stejným zaměřením v jiných městech Ruska. Vedou neúklonnou propagandu revolučního hnutí proti carskému režimu, navrácení pozemků rolníkům a fabrik pracovníkům.

⁴⁵ БЕРЕЖНОЙ А. Ф. *История партийно-советской печати. Дооктябрьский период: Учеб. пособие для вузов по спец. „Журналистика“*. Москва: Высшая школа, 1987.

⁴⁶ КУЗНЕЦОВ И. В. *История отечественной журналистики (1917 – 2000) : учеб. комплект (учеб. пособие: хрестомания)*. Москва: Флинта, 2002. ISBN 978-5-89349-369-6.

Stojí za zmínku, že sociálně-demokratický tisk pronikal stále hlouběji do masy pracovní síly, křesťanů a vojska. Bolševici používali otevřenou propagandu, našli si své příznivce i u vojenských periodik, jako byly časopisy *Golos soldata* (*Голос солдата*), *Žizň soldata* (*Жизнь солдата*) a *Kazarma* (*Казарма*).

Všechny sociálně-demokratický, eserský a kadetský tisk byl neustále napadán cenzurou a vládou. Proto není divu, že na místo jedněch zakázaných periodik přicházejí jiné pod novým názvem.⁴⁷

Významnou roli na začátku 20. století sehrál satirický ilustrovaný tisk s různou periodicitou, byl to například *Pulemet* (*Пулемет*), *Žalo* (*Жало*), *Торор* (*Торор*), *Zritěl* (*Зритель*), *Župel* (*Жупел*), *Bič* (*Бич*) a další. Počet těchto titulů se pohyboval kolem stovek a neustále přibývaly nové. Periodika se vydávala nejen v Moskvě a Peterburku, ale i Oděse, Charkově, Kyjevě, Jaroslavlě, Saratově a mnohých jiných větších městech. Všechny byly ultraradikální, ale s různou politickou platformou: od revolučních a sociálních po konstituční. Většinou se vydávaly krátkodobě a hlavními tématy byly: samoděržaví, Manifest 17 října a car Nikolaj II. Barevné obrázky a karikatury krásně doplňovaly básně a prózu, vyvíjel se nový směr žurnalistické parodie.⁴⁸

Porážka revolučního hnutí a příklon k politice P. A. Stolypina v roce 1906 se hojně odrazily na charakteru ruské žurnalistiky. Velká část liberálních periodik se změnila na pravicové a mnoho opozičních a revolučních titulů emigrovalo do zahraničních novin *Social-demokrat* (*Социал-демократ*) a *Znamija truda* (*Знамя труда*). V zahraničí je titul *Social-demokrat* (*Социал-демократ*) vydáván legálně a v letech 1910-1914 se publikuje v Rusku nelegálně, kdy je tisk velmi nepravdělný, ale stále velmi cenný pro marxistické ideje a budování partijské taktiky v revolučním hnutí. Jelikož se periodikum publikovalo nelegálně, dovozovalo to V. I. Leninu psát o svých názorech bez cenzury. Vést a propagovat bolševický politický směr.

Velká část ruské inteligence - literátů a politiků se vzdala revolučních idejí a revolučních metod, jak bojovat za demokracii. Největším důkazem těchto změn

⁴⁷ БЯЛИК Б. А., КЕЛДЫШ В. А., ЩЕРБИНА В. Р. *Литературный процесс и русская журналистика конца XIX - начала XX века. Социал-демократические и общедемократические издания*. Москва: Наука, 1981.

⁴⁸ БОХАНОВ А. Н. *Буржуазная пресса России и крупный капитал, конец XIX в.-1914 г.* Москва: Наука, 1984.

posloužil sborník článků s názvem „*Milníky*“, kde mnozí ruští inteligenti se soustředili na morální a nábožensko-filozofický směr.⁴⁹

Mezi nejznámější opoziční buržoazní tisk patřily noviny *Utro Rossii* (*Утро России*), *Promyšlennost' i torgovlja* (*Промышленность и торговля*) a *Finansovaja gazeta* (*Финансовая газета*). Centrálním titulem opozice byly noviny *Utro Rossii* (*Утро России*), které vycházely každý den. Mezi nejvíce aktivní spolupracovníky patřili publicisti a váleční korespondenti: V. G. Tardov, N. M. Minskij a další. Partii progresivní opozice také podporoval časopis *Promyšlennost' i torgovlja* (*Промышленность и торговля*), který byl hlavním představitelem „*Sjezdu průmyslu a obchodu*“. Časopis se věnoval finanční a ekonomické problematice, velmi hojně publikoval na svých stránkách reklamu a inzerci. Mnohem specifičtější a ještě víc zaměřené na finance a ekonomiku byly noviny *Finansovaja gazeta* (*Финансовая газета*). Vycházely v Petěrburku každý večer už od roku 1915, byly finančně-ekonomického charakteru. Obsah se dělil na rubriky: „*Články*“, „*Novinový den*“, „*Ekonomický život*“ (finance, kredity, průmysl), „*Vše pro válku*“, „*Aukce*“ a další.⁵⁰

V letech 1910 - 1912 vývoj ruské žurnalistiky značně upadá, kvůli vládě zmíněného P. A. Stolypina, kdy se rozpustila „*Státní дума*“, bylo opět přijato kruté pronásledování pracovní síly, začala nespravedlivá pozemková reforma. Všichni, kdo nesouhlasili s přijatými opatřeními nebo jakkoliv se snažili se jim nepoddát, byli trestně stíháni nebo usmrceni.⁵¹

Násilí, nezákonnost a usmrcování obyčejných lidí vyvolávaly protest všech levicových stran: sociálních demokratů, eserů, kadetů a všech pracujících. Byli mezi nimi i V. G. Korolenko, který publikoval své články, které se tohoto tématu týkaly: „*Domácí jev*“, „*Čerti vojenské spravedlnosti*“ a L. N. Tolstoj s článkem „*Už nemohu mlčet*“ a jiní.

Postupem času se opět začalo pracovat na reorganizaci „*Státní dumy*“, pracovní síla posílila pozici bolševiků proti likvidátorství obyčejného lidu. V Petěrburku byl obnoven tisk proletářských novin *Zvezda* (*Звезда*). Na začátku v nich působili někteří

⁴⁹ БЕРЕЖНОЙ А. Ф. *История партийно-советской печати. Дооктябрьский период: Учеб. пособие для вузов по спец. „Журналистика“*. Москва: Высшая школа, 1987.

⁵⁰ БЕРЕЖНОЙ А. Ф. *Русская легальная печать в годы первой мировой войны*. Ленинград: Ленинградский университет, 1975.

⁵¹ МАХОНИНА С. Я. *Русская дореволюционная печать (1905 – 1914)*. Москва: МГУ, 1991. ISBN 5-211-01539-8.

menševici (N. I. Iordanskij, G. V. Plechanov), ale celkově to byl bolševický tisk, zastávající principy revolucionářské pracovní síly. Publikovali zde V. I. Lenin, B. D. Bonč-Brujevič, K. S. Eremeev, M. Gorkij, D. Bednyj a další. Noviny byly zacílené hlavně na pracovitěho aktivistu, a hlavním cílem bylo informovat ho o práci a názorech „*Státní dumy*“, vést boj proti likvidátorství lidu, vychovávat ve svých čtenářích partijního ducha, aby napomáhali sjednocení bolševické partije a vývoji revolučního hnutí.⁵² Vydávaly se ve velkém formátu, netajíc, to že berou za vzor německé sociál-demokratické noviny s názvem *Vorwärts*. Kromě politických článků se publikovalo v trestní a soudní rubrice, příběhy, básně, eseje, reklama a inzerce.

První legální bolševický měsíčník *Mysl' (Мысль)* začal vydávat V. I. Lenin ještě v 19. století, ale periodikum nabylo na popularitě až na začátku 20. století. Byl filosofického a veřejně-ekonomického charakteru. Periodikum sehrálo velkou roli v boji proti likvidátorům lidu, ve výchově pracovní třídy v marxistickém duchu a v organizaci teoretických sil partije. V měsíčníku se publikovali V. V. Vorovskij, M. S. Ol'minskij, I. I. Skvorcov-Stepanov, také do měsíčníku psali K. Cetkin a G. V. Plechanov. Ve všech svých člancích se hlavní redaktor V. I. Lenin pouštěl do kritiky liberálních reforem, opírajíc se na marxistickou teorii, byl přesvědčen, že jen revoluční hnutí je schopné vyřešit všechny ekonomické a politické problémy, které se týkají hlavně pracovní třídy. Jelikož cenzura neměla žádné velké důvody pro zastavení tisku, musela se nějakou dobu držet stranou, ale páté vydání bylo zabaveno a následně tisk zastaven. Hned po zastavení tisku měsíčníku *Mysl' (Мысль)* se začal vydávat titul nový - *Prosvešenijsje (Просвещение)*. V prvním vydání na titulní straně stálo „*Měsíční periodikum vědecko-politického a marxistického charakteru*“.⁵³ Obsahově byl nový titul totožný s měsíčníkem *Mysl' (Мысль)*, na stránkách se psalo o teoretických otázkách marxismu a celkové politické situaci ve státě. Periodikum se snažilo bojovat o zachování a posílení nelegální partije s pomocí svých partijních idejí.

Týdeník *Nevskaja zvezda (Невская звезда)* byl založen pro případ, že vláda zastaví tisk titulu *Zvezda (Звезда)*, proto se vydával ve stejném principu a dokonce měl

⁵² БЕРЕЖНОЙ А. Ф. *История партийно-советской печати. Дооктябрьский период: Учеб. пособие для вузов по спец. „Журналистика“*. Москва: Высшая школа, 1987.

⁵³ БОХАНОВ А. Н. *Буржуазная пресса России и крупный капитал, конец XIX в.-1914 г.* Москва: Наука, 1984.

stejný seznam autorů, kteří přispívali do obou novin. I když hlavním redaktorem periodika byl N. N. Baturin, opravdovým vedoucím a hlavním autorem byl V. I. Lenin.

Na stejném principu byly založeny bolševické noviny *Pravda (Правда)*, které se snažily přizvat jak pracovní sílu, tak místní partijské organizace aby jim pomohly se vyvíjet dál. To se odrazilo před volbami do „*Státní dumy*“ v roce 1913, kdy se v novinách regulárně publikovalo o směrech a myšlenkách kandidátů. Velmi výraznou roli zde sehrál V. I. Lenin, i když v té době byl v zahraničí. Ve svých četných článcích psal hlavně o vývoji ruské žurnalistiky, revoluční teorii, kritizoval oportunisty a likvidátory, polemizoval o uspořádání společenských vrstev a o roli pracovní síly a občanů v revolučním hnutí. Noviny se vydávaly nejen v Rusku, ale i v Polsku, Bulharsku, Německu, Francii a dalších státech.

Cenzura pečlivě noviny sledovala, často se nesměla některá vydání rozšiřovat, zatčení redaktoři byli často pokutováni. Vláda několikrát tisk zastavila, ale noviny pokračovaly vždy dál pod novým názvem: *Rabočaja pravda (Рабочая правда)*, *Pravda truda (Правда труда)*, *Za pravdu (За правду)*, *Puť pravdy (Путь правды)*, *Trudovaja pravda (Трудовая правда)* a další. Před imperialistickou válkou v létě roku 1914 však bylo vydávání novin zastaveno, redakce zrušena a mnozí žurnalisti zatčeni.⁵⁴

Docílit vlivu a úspěchu se snažil nejen partijský tisk, ale i masový – bulvární, tehdy často nazývaný tzv. „noviny-kopejka“.⁵⁵ Masové noviny, v té době nazývané též malými, se orientovaly na čtenáře, který byl v tradiční ruské žurnalistice a v širším demokratickém kruhu celkem novým typem. Periodický tisk typu tzv. „noviny-kopejka“ byly cílené pro málo vzdělané čtenáře. Prvními podobnými novinami se staly pod redakcí M. B. Goroděckého a V. A. Anzimirova *Gazeta kopejka (Газета копейка)*. Noviny vycházely dvakrát denně – ráno a večer vždy s velmi zajímavou přílohou: „*Časopis kopejka*“, „*List kopejka*“, „*Veselý žolíček*“, „*Album kopejka*“. Noviny stály vždy 1 kopejku a oproti ostatním, které stály kolem 5 kopejek, byly velmi levné. Obsah se týkal hlavně skandálních příběhů, a velmi povrchně se dotýkal politického života. Od roku 1909 byly tyto noviny vydávány i v Moskvě a jiných velkých městech (Kyjev - *Kyjevskaja kopejka (Киевская копейка)*).⁵⁶

⁵⁴ МАХОНИНА С. Я. *Русская дореволюционная печать (1905 - 1914)*. Moskva: МГУ, 1991. ISBN 5-211-01539-8.

⁵⁵ Kopejka – drobná mince představující tuto hodnotu – setina rublu.

⁵⁶ МАХОНИНА С. Я. *История русской журналистики начала XX века. Учебное пособие*. Moskva: Флинта, 2002. ISBN 5-89349-364-8.

Samozřejmě hlavní roli i nadále měly celostátní noviny *Reč (Речь)*, *Russkije vedomosti (Русские ведомости)*, *Russkoje slovo (Русское слово)*, *Ranneje utro (Раннее утро)*, *Utro Rossii (Утро России)*.

Roste autorita časopisů *Prosvešenije (Просвещение)*, *Sovremennyj mir (Современный мир)* a *Věstnik znanija (Вестник знания)*, kolem kterého vzniká velký kruh odběratelů.

Posledním mírným rokem pro rozvoj státu a ruské žurnalistiky se stává rok 1913, kdy je registrováno více než dva tisíce titulů (1351 časopisů, 916 novin), které vycházely nejen ve velkých městech, ale i v menších městečkách a vesnicích.

Válka, která začala o rok později, vnesla významné změny do ruského tisku. Všechn legální bolševický tisk byl zastaven a znovu zahraniční periodikum *Social-demokraty (Социал-демократы)* mělo výsadní pozici podporovanou revolučními marxisty. S novinami spolupracovali N. K. Krupská, I. F. Armand, M. M. Litvinov a další. Nejčtenější rubriky měly názvy „Zprávy z Ruska“, „Chronika“ a „Zprávy z Petěrburku“, kde bylo opublikováno kolem 36 článků od V. I. Lenina. I když se rozesílání novin *Social-demokraty (Социал-демократы)* během války velmi ztížilo, nijak se to na popularitě neodrazilo, i nadále byly noviny velmi významné pro bolševiky. Často se stávalo, že materiál opublikovaný v novinách se kopíroval a publikoval v jiných nelegálních novinách či časopisech.⁵⁷

V prvních měsících války byl zastaven tisk *Russkoje bogatstvo (Русское богатство)* a místo něho se začal vydávat časopis *Russkije zapiski (Русские записки)*. I když odběratelům se začal místo *Russkoje bogatstvo (Русское богатство)* zasílat časopis *Russkije zapiski (Русские записки)*, všichni věděli, že rozdíl mezi nimi žádný není, věděli, že opět jedny noviny nahradily druhé a obsah zůstal stejný. Publikovaly se zde přeložené romány, příběhy a básně a literární díla, které byly vedlejším obsahem, hlavním byly texty historického charakteru. Redakce často publikovala materiály, které se týkaly veřejně-politického života a válečné problematiky.⁵⁸

Bolševici předpokládali, že válka bude katastrofou pro pracovní sílu. S vývojem válečných akcí a řadou neúspěchů ruské armády ideje o svržení vlády stále rostla. Eseři

⁵⁷ БЕРЕЖНОЙ А. Ф. *История партийно-советской печати. Дооктябрьский период: Учеб. пособие для вузов по спец. „Журналистика“*. Москва: Высшая школа, 1987.

⁵⁸ БЕРЕЖНОЙ А. Ф. *Русская легальная печать в годы первой мировой войны*. Ленинград: Ленинградский университет, 1975.

a menševici zaujali nacionalistickou, někdy až šovinistickou pozici a spojili se s buržoazními lidry a jejich tiskem. V něm se propagovala idea o celostátním sjednocení ruského národa proti vládě a záchraně státu do posledních sil.

V roce 1917, ve stavu buržoazně-demokratického státu, socialistický tisk dosáhl nebývalých úspěchů. Partie eserů vydávali každodenní politický tisk *Dělo naroda* (*Дело народа*), pravíkoví eseři vydávali noviny *Volja naroda* (*Воля народа*) a levicoví eseři vydávali *Znamja truda* (*Знамя труда*), noviny se staly jejich levicovým centrálním tiskem. Vydávaly se pod redakcí M. A. Spiridonovoj a G. D. Kamkova.

Hlavními novinami eserů byly *Dělo naroda* (*Дело народа*), které se vydávaly pod redakcí V. M. Černova, A. R. Goce a V. M. Zenzinova. Hlavní devize novin zněla: „*Jen v boji získáš svá práva*“, noviny byly v rozporu s bolševickou politikou, redakce vyzývala čtenáře, aby bojovali za svobodu a lidská práva.

Menševici vydávali ve velkoměstech kolem 60 titulů, jejich hlavním periodikem se staly noviny *Rabočaja gazeta* (*Рабочая газета*), které se jako první začaly pouštět do polemiky s tzv. „leninským politickým směrem“. Levicoví menševici v září roku 1917 začali opět vydávat své dříve zastavené noviny *Iskra* (*Искра*), aktivně předtím vystupovali v novinách *Novaja žizň* (*Новая жизнь*), které byly pod redakcí M. Gorkého, N. Gimmera a V. Desnického. Pravíkoví menševici v čele G. V. Plechanovem vydávali noviny *Edinstvo* (*Единство*), které se od prosince téhož roku jmenovaly *Naše edinstvo* (*Наше единство*). Do redakce patřili i G. A. Aleksinskij, L. G. Dějč, V. I. Zasulič a N. V. Vasiljev a v prvním čísle noviny opublikovaly článek s názvem „*Revoluce a proletariát*“, v něm byl zřetelně definován politický směr periodika.⁵⁹

Více tisku však vydávali bolševici, kteří v březnu 1917 obnovili vydávání novin *Pravda* (*Правда*), které se staly jejich centrálním listem. Obnovil se tisk novin *Social-demokrat* (*Социал-демократ*), orgánu moskevských bolševiků. Dále následovaly noviny: *Proletarij* (*Пролетарий*), *Kavkazskij rabočij* (*Кавказский рабочий*), *Golos social-demokrata* (*Голос социал-демократа*), vzniká síť válečného tisku: *Soldatskaja pravda* (*Солдатская правда*) v Petěrburku, *Soldatskaja žizň* (*Солдатская жизнь*) v Jekatěrinoslavu, *Okorņaja pravda* (*Окопная правда*) v Rize. O znovu zrozených

⁵⁹ МАХОНИНА С. Я. *Русская дореволюционная печать (1905 – 1914)*. Москва: МГУ, 1991. ISBN 5-211-01539-8.

a nově založených bolševických novinách a časopisech se hojně psalo v novinách *Pravda (Правда)*.

Noviny *Proletarij (Пролетарий)* plnily roli centrálního titulu bolševické moci. Hlavním redaktorem byl V. I. Lenin, který zde opublikoval kolem 125 článků, poznámek a různých partijských dokumentů. Zatímco legální tisk byl neustále pronásledován cenzurou, nemohl publikovat své ideje a názory, protože se bál zastavení a konfiskace tisku, tzv. „podprahový tisk“, kterému se tak říkalo, protože byl vydáván nelegálně, mohl vést přímý dialog se čtenářem.⁶⁰

Na začátku 20. století, v prvních letech sovětské vlády, byl velmi silný tisk anarchistický, který se dělil na tři směry: anarchisticko-komunistický, anarchisticko-syndikalistický a anarchisticko-individualistický. V letech první ruské revoluce se celkem ve všech městech na území Ruska nacházelo kolem 250 anarchistických organizací. Až do roku 1920 měli anarchisté možnost vydávat svůj tisk legálně. První anarchisticko-komunistické noviny se jmenovaly *Chleb i volja (Хлеб и воля)* a vydávaly se v Ženevě v letech 1903 -1905. K novinám vycházejícím po Říjnové revoluci patřily tituly: *Anarchija (Анархия)*, *Burevestnik (Буревестник)*, *Trud i volja (Труд и воля)* a *Vol'naja žizň (Вольная жизнь)*, které vycházely až do roku 1922.

Sociální problémy, které se zhoršily kvůli válce (nedostatek obchodu v průmyslových městech, prodloužení pracovního dne, válečné selhání a napjatá situace v armádě), vedly na podzim roku 1917 k buržoazní, demokratické, národní revoluci a donutily Nikolaje II. odstoupit z vlády. Tak přibližně na půl roku v Rusku vládla tzv. „prozatímní demokratická vláda“.⁶¹

⁶⁰ БЕРЕЖНОЙ А. Ф. *История партийно-советской печати. Дооктябрьский период: Учеб. пособие для вузов по спец. „Журналистика“*. Москва: Высшая школа, 1987.

⁶¹ ЕСИН Б.И. *История русской журналистики (1703 – 1917): учебно-методический комплект (учебное пособие хрестоматия темы курсовых работ)*. Москва: ФЛИНТА, 2006. ISBN 5-89349-271-4.

2.2 Porevoluční ruský tisk (1918 - 1927)

Dočasná vláda nemohla trvat dlouho, proto tisk blízkých novin samoděržaví *Russkoje znamja* (*Русское знамя*) a *Zemščina* (*Земщина*) byl zastaven. Na začátku tohoto období, buržoazních (hlavně kadetských) novin a časopisů bylo mnohem víc než eserských, menševických a bolševických. V červenci téhož roku bolševického tisku bylo celkem 320 tisíc výtisků.

Tabulka 1: Ruský buržoazní tisk a jeho náklady na začátku roku 1917

Název periodik	Počet výtisků
<i>Russkoje slovo</i> (<i>Русское слово</i>)	1 000 000
<i>Birževyje vedomosti</i> (<i>Биржевые ведомости</i>)	120 000
<i>Peterburgskij listok</i> (<i>Петербургский листок</i>)	80 000
<i>Novoje vremija</i> (<i>Новое время</i>)	60 000
<i>Ranneje utro</i> (<i>Раннее утро</i>)	60 000
<i>Russkije vedomosti</i> (<i>Русские ведомости</i>)	50 000
<i>Reč</i> (<i>Речь</i>)	40 000

Zdroj: Vlastní zpracování na základě: КУЗНЕЦОВ И. В. *История отечественной журналистики (1917 - 2000): учеб. комплект (учеб. пособие: хрестомания)*.

Москва: Флинта, 2002. ISBN 978-5-02-022715-6.

Nízký počet výtisků vydávali menševici a eseři: centrální tisk menševiků *Rabočaja gazeta* (*Рабочая газета*) vycházel v celkovém počtu 10 -12 tisíc výtisků a *Bakinskij rabočij* (*Бакинский рабочий*), který vydávali eseři měl 4 tisíce výtisků.

Restrukturalizace tisku po pádu vlády Nikolaje II začala z organizace vládního tisku: *Pravitel'stvennyj vestnik* (*Правительственный вестник*) byl změněný po několika dnech na *Vestnik Vremennogo pravitel'stva* (*Вестник Временного правительства*) a *Sel'skij vestnik* (*Сельский вестник*) byl přejmenován v noviny *Narodnaja gazeta* (*Народная газета*). První číslo *Vestnik Vremennogo pravitel'stva* (*Вестник Временного правительства*) opublikovalo rozhodnutí „*O odstoupení cara Nikolaje II od trůnu Ruského státu a nastoupení kněze Michaila Alexandroviče k vládě*“,

zároveň ve stejném vydání bylo opublikováno rozhodnutí „*O odmítnutí Michaila Alexandroviče od vládnutí a předání veškeré autority Prozatímní vládě*“.⁶²

Hlavními novinami eserů byly *Dělo naroda* (*Дело народа*), které se vydávaly pod redakcí V. M. Černova, A. R. Goce a V. M. Zenzinova. Hlavní motto novin znělo „*Jen v boji získáš svá práva*“, noviny byly v rozporu s bolševickou politikou, redakce vyzývala všechny čtenáře, aby bojovali za svobodu a lidská práva.

Do polemiky s V. I. Leninem se nejvíc pouštěl G. V. Plechanov, který psal o svém odporu a nesouhlasu s V. I. Leninem v každém čísle. Tak například v novinách *Edinstvo* (*Единство*), kde autor opublikoval tyto články: „*Válka národů a vědecký socialismus*“, „*Země je v nebezpečí*“, „*Revoluční demokracie a válka*“, „*Revoluční demokracie by měla podpořit svou vládu*“, „*Logika chyby*“ charakterizovaly tzv. „lenince“⁶³ jako podivíny, které absolutně nechtěli přijmout existenci koaliční prozatímní vlády, do které patřili i socialisti. Z těchto článků tedy plyne, že G. V. Plechanov se snažil ze všech sil upozornit obecnost na to, že „*vyžadovaná V. I. Leninova diktatura proletariátu a křesťanství by byla velkým neštěstím pro ruskou zemi*“. Polemika mezi G. V. Plechanem a V. I. Leninem se publikovala doslovně v každém čísle časopisu *Edinstvo* (*Единство*).⁶⁴

Bolševická frakce „*Ruské sociálně-demokratické dělnické strany*“ se v tisku nikdy netajila tím, že po vítězství v plánované revoluci jiný než bolševický tisk nebude tolerovaný. Proto bolševická revoluce, také nazývaná Říjnovou revolucí⁶⁵ se stala na dlouhá desetiletí velmi významnou změnou pro všechny tisk. Pro mnohé periodické tituly se stal rok 1917 posledním v jejich historii. Bolševici nastolili systém komunistického tisku, který vydržel až do rozpadu Sovětského svazu. Na ruském

⁶² КУЗНЕЦОВ И. В. *История отечественной журналистики (1917 – 2000) : учеб. комплект (учеб. пособие: хрестомания)*. Москва: Флинта, 2002. ISBN 978-5-02-022715-6.

⁶³ Lenincy - Komunistická ozbrojená skupina vojáků, založená v roce 1919 na obranu Maďarsko-sovětské republiky.

⁶⁴ ОКОРОКОВ А. З. *Октябрь и крах русской буржуазной прессы*. Москва: Мысль, 1970.

⁶⁵ Říjnová revoluce - někdy uváděná jako bolševická revoluce nebo Velká říjnová socialistická revoluce byla ozbrojeným převratem, který se stal 7. listopadu v roce 1917 pod vedením V. I. Lenina. Tento převrat byl úspěšný pro bolševiky hlavně proto, že vedl k totálnímu zhroucení ruské armády a pádu carského režimu. Bolševickému hnutí značně napomohla podpora široké veřejnosti, které dosáhli díky svým líbivým projevům o spravedlivé společnosti dělnické a rolnické třídy. Velká říjnová revoluce vyvolala občanskou válku a byla impulsem k rozšíření socialistických a komunistických ideálů, což vedlo k vytvoření Svazu sovětských socialistických republik.

mediálním trhu došlo k monopolizaci práva vydávat periodický tisk. Noviny a časopisy se tak staly hlavním nástrojem politické manipulace a propagace bolševických idejí.⁶⁶

Bolševici se snažili v krátkém čase změnit politické a ekonomické osnovy dřívějšího režimu, aby na jejich místě mohly vzniknout nové instituce pro státní vládu. Zvláštní pozornost byla věnována likvidaci dorevolučního tisku jako jednoho z nepřítelů nové vlády. V. I. Lenin, který byl vůdcem bolševiků, rozdělil likvidaci tisku do tří etap: 1) zastavení tisku; 2) omezení příjmu tisku zákazem publikování reklam a inzercí; 3) konfiskace všech materiálních, technických a polygrafických zdrojů ve prospěch vlády. Nebylo to lehké, protože počet titulů byl v tehdejší době vysoký. Bolševici však vyplnili daný úkol celkem rychle a už za dva roky byl opoziční tisk zcela zlikvidován. Jen v roce 1918 v Petěrburku byl zastaven tisk 460 titulů.⁶⁷

Ve znamení protestu proti bolševikům, autoři Z. N. Gippius, E. I. Zamjatin, V. G. Korolenko a jiní, 26 října roku 1917 v Petěrburku vydali noviny s názvem *Gazeta-protest. V zašitu svobody pečati (Газета-протест. В защиту свободы печати)*.⁶⁸ O dva dny později, po vydání níže zmíněného „*Dekretu o tisku*“, se opoziční tisk zcela zastavil.

27. října téhož roku představitel „*Svazu národních komisařů*“ V. I. Lenin podepsal „*Dekret o tisku*“, který se stal prvním zákonodárným aktem nové vlády. Zveřejnily ho ve svém centrálním tisku noviny *Pravda (Правда)*, tento dokument vypovídal o „*zastavení tisku periodik, které vyvolávaly svým obsahem odpor a nesouhlas k vládě, propagovaly nepravdivé fakty, vyzývaly své čtenáře k revolučnímu hnutí.*“ Toto sdělení bylo důkazem represivního charakteru dokumentu.⁶⁹

Zastavil se tisk velmi významných periodik: *Reč (Речь)*, *Deň (День)* a řada jiných titulů s podobným obsahem. Někteří se snažili vydávat stejný obsah periodik pod jinými názvy, ale již zmíněný „*Dekret o tisku*“ všechnu iniciativu potlačil. Taktéž byl zastaven tisk *Narodnoje dělo (Народное дело)* a *Volja naroda (Воля народа)*, který neskrýval svůj negativní postoj k nové vládě.

⁶⁶ ОКОРОКОВ А. З. *Октябрь и крах русской буржуазной прессы*. Москва: Мысль, 1970.

⁶⁷ Тамtéž.

⁶⁸ Газета-протест. В защиту свободы печати – Protestní noviny. Pro ochranu svobodného tisku.

⁶⁹ СТОРОВСКИЙ Д. Л. *Отечественная журналистика новейшего периода: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по направлению и специализации „Журналистика“*. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2011. ISBN 978-5-238-02115-7.

Podle rozdělení etap o likvidaci tisku, následoval krok druhý, dekret, vydaný V. I. Leninem „*O zavedení státního monopolu na vydávání inzerce a reklam*“. Tímto dokumentem chtěl autor zničit tisk komerční, který se živil reklamou a inzercí. Tak například příjem moskevských novin *Russkoje slovo* (*Русское слово*) se v té době pohyboval v rekordních částkách kolem dvou milionů rublů za rok. Noviny byly jedny z nejčtenějších v té době a počet jejich výtisků se pohyboval kolem šesti set tisíc. Totéž se týkalo bulvárních novin *Kopejka* (*Копейка*), jejichž příjem se pohyboval kolem jednoho milionu rublů za rok. Mnohatisícové příjmy měly také noviny *Reč* (*Речь*), *Birjevye vedomosti* (*Биржевые ведомости*), *Novoje vremija* (*Новое время*) a mnozí další. Ovšem veřejné protesty intelektuálů, kteří byli proti takto krutému a bezpříčinnému zrušení tisku, vedly k tomu, že po pár dnech se noviny *Russkoje slovo* (*Русское слово*) začaly opět vydávat. Protest byl natolik silný, že byl přijat dekret „*O zavedení státního monopolu na vydávání inzerce a reklam*“, opoziční tisk ve duchu nesouhlasu začal publikovat reklamu a inzerci doslova všude, dokonce v těch publikacích, kde se dřív vůbec neobjevovaly. Přes všechny protesty, které se děly, nástup nové vlády pokračoval v likvidaci tisku eserů, menševiků, pracovní síly a anarchistů velmi intenzivně. Některá vydavatelství, která uzavřeli, začaly publikovat druhý den ty samé noviny pod jiným názvem: *Reč* (*Речь*) se začaly vydávat pod názvem *Naša reč* (*Наша речь*), dále pak pod názvy *Svobodnaja reč* (*Свободная речь*), *Naš věk* (*Наш век*), *Novaja reč* (*Новая речь*) a následně *Novoje vremija* (*Новое время*). Podobná situace se děla i s titulem *Děň* (*День*) - *Poldeň* (*Полдень*), *Novyj děň* (*Новый день*), *Grijadušij děň* (*Грядущий день*), *Polnoč* (*Полночь*), *Noč* (*Ночь*).⁷⁰

Kromě ukončení a zastavení vydávání veškerého protivládního tisku, bolševici vyvlastnili některá typografická a polygrafická vydavatelství. Když za dva měsíce stihli vyvlastnit kolem třiceti vydavatelství, tak za rok to bylo kolem devadesáti a ke konci roku 1919 bylo v jejich vlastnictví 125 vydavatelství a tiskařských institucí.⁷¹

Již v prosinci roku 1918 vláda přijala nové usnesení „*Pozice vojenské cenzury*“, kde se psalo o předběžné kontrole obsahu všech periodik, obrázků publikujících v tisku, mezinárodní a vnitřní korespondenci a předávaných telegramech. O tři roky později byla touto funkcí zplnomocněna „*státní instituce odpovědná za vydavatelství ruské*

⁷⁰ Тамtéž.

⁷¹ ЖИРКОВ Г. В. *История цензуры в России XIX-XX вв.: Учебное пособие для студентов вузов*. Москва: Аспект-Пресс, 2001. ISBN 5-7567-0145-1.

literatury a periodického tisku“, která vznikla s cílem sjednocení všech druhů cenzur periodického tisku. Tento zákon vydali bolševici pro snadnější kontrolu opozičního tisku.

První novinové instituce: „*Svazu Národních Komisařů*“ nesly název *Gazeta Vremennogo rabočego i krestjanskogo pravitel'stva* (*Газета Временного рабочего и крестьянского правительства*), redaktorem kterých byl P. A. Krasikov. Hlavní rubrika „*Vládní činnost*“ publikovala oficiální dekrety, příkazy, zákony místních úřadů („*Dekret o pozemku*“, „*Dekret o tisku*“, „*Dekret o míru*“, „*Dekret o svobodě svědomí a církevních a náboženských obřadech*“ atd.). Další velmi zajímavá rubrika nesla název „*Soud*“, kde se informovalo o rušení opozičního tisku.

Vojenské noviny *Armija i flot rabočej i krestijanskoj Rossii* (*Армия и флот рабочей и крестьянской России*) se vydávaly pod redakcí K. S. Eremeeva. Hlavní ideje těchto novin byla propagace „*Rudé armády*“. S podtitulky „*Ať žije Rudá armáda!*“, „*Ochrana revoluce - Rudá armáda!*“, „*Ruská armáda - zní hrozivě a hrdě!*“, vyzývaly noviny mladé vojáky, aby se stali členy socialistické armády. Kvůli vzniku moskevského týdeníku *Krasnaja Armija* (*Красная армия*) titul *Armija i flot rabočej i krestijanskoj Rossii* (*Армия и флот рабочей и крестьянской России*) přestal existovat.⁷²

Významnou roli sehrály týdeníky *Golos trudovogo krestijanina* (*Голос трудового крестьянина*) a *Gudok* (*Гудок*). Týdeník *Golos trudovogo krestijanina* (*Голос трудового крестьянина*) byl založen levicovými esery „*Lidové rady křesťanských úředníků v Petěrburku*“. Ovšem zanedlouho levicové esery nahradili bolševici a zařadili do bezplatné přílohy některé rubriky: „*Vesnický život*“, „*Národní medicína*“, „*Stránka pro ženy*“ atd. Později se spojily s novinami *Bednota* (*Беднота*), které publikoval L. S. Sosnovskij a V. A. Karpinskij. Zanedlouho se tyto noviny staly velmi populární a jejich počet výtisků se dostal na půl milionu. Titul byl orientovaný na polovzdělané a dokonce nevzdělané čtenáře - občany. Redakce se snažila být v kontaktu se čtenáři a nejčtenějšími rubrikami byly „*Jak se žije v naší vesnici*“ a „*Otázky a odpovědi*“, kde žurnalisti a redaktori tiskli dopisy a otázky zasílané do jejich redakce čtenáři. L. S. Sosnovskij vydával také noviny *Gudok* (*Гудок*), které

⁷² КУЗНЕЦОВ И. В. *История отечественной журналистики (1917 – 2000) : учеб. комплект (учеб. пособие: хрестомания)*. Москва: Флинта, 2002. ISBN 978-5-02-022715-6.

začaly vycházet jako „*Orgán odborového svazu železničních dílen a pracovníků petěrburského a moskevského svazu*“.

První komunistický večerník *Večernija Krasnaja gazeta* (*Вечерняя Красная газета*) vycházel pod redakcí V. A. Karpinského. „*Čtenáři potřebují levné večerní noviny, živé, se zajímavými obrázky, s operativním zpravodajstvím, každodenní problematikou*“ - takto se charakterizoval tento večerník. Kvůli tomu, že v Moskvě začal vycházet týdeník *Kommunare* (*Коммунаре*), se večerník *Večernija Krasnaja gazeta* (*Вечерняя Красная газета*) přestal vydávat a nový týdeník převzal nejčtenější rubriky „*V poslední minutě*“ a „*Na černé tabuli*“. Z důvodu nedostatku papíru se 1. července roku 1919 týdeník přestal vydávat také a místo něho odběratelé začali dostávat noviny *Bednota* (*Беднота*).

Zavedení prodejní daně zaznamenalo svobodu soukromého obchodu, založení malých soukromých podniků i v oblasti tisku - soukromých vydavatelství. V roce 1922 v Moskvě a Petěrburku se jich napočítávalo kolem 300. Se vznikem soukromých vydavatelů vznikla možnost vydávání jak opozičních novin a časopisů, tak i přívrženců sovětské vlasti. Jedním z prvních soukromých titulů se stal *Listok objavenij* (*Листок объявлений*) – noviny zaměřené na inzerci. Začaly také vycházet noviny bulvárního charakteru: *Rupor* (*Рупор*), *Tačka* (*Тачка*) a další.

Centrální noviny se navzdory těžké krizi v první polovině dvacátých let 20. století staly hlavní institucí sovětské žurnalistiky, která se zachovala po celou dobu existence Sovětského svazu. Kromě *Pravdy* (*Правды*), *Izvestij* (*Известий*), *Bednoty* (*Бедноты*), *Ekonomičeskaj žizni* (*Экономической жизни*) se v seznamu centrálních novin objevily noviny *Trud* (*Труд*), *Rabočaja gazeta* (*Рабочая газета*), *Krestijanskaja gazeta* (*Крестьянская газета*), *Batrak* (*Батрак*), *Krasnaja zvezda* (*Красная звезда*), *Komsomol'skaja pravda* (*Комсомольская правда*), *Sovetskij sport* (*Советский спорт*) a *Pionerskaja pravda* (*Пионерская правда*).⁷³

Deník *Trud* (*Труд*) se začal periodicky vydávat v únoru roku 1921, hned v prvním čísle se psalo o cílech, kterých chce periodikum dosáhnout. Chce se stát masovým pro pracovní sílu, aby v něm čtenáři mohli najít všechny informace, které jsou potřebné pro obyčejného pracujícího člověka. Proto se rubriky „*Potoc pracovní*

⁷³ ОВСЕПЯН Р. П. *История новейшей отечественной журналистики: февраль 1917 – начало XXI в.: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по направлению и специализации „Журналистика“*. Москва: Наука, 2005. ISBN 5-02-033908-3.

síle“, „Svazy a zemědělství“, „Odpovědi na otázky“, „Odpočinek pracovitých lidí“ a nejčtenější „Pracovní život“ staly velmi populární. S podobným obsahem se o rok později začaly vydávat noviny *Rabočaja gazeta* (*Рабочая газета*), které také chtěly, aby dělnická třída měla svůj tisk. Každý den do novin přicházelo kolem 400 dopisů od jejich čtenářů. Po deseti letech noviny byly přejmenovány na *Vodnyj transport* (*Водный транспорт*).

V roce 1922 se začaly vydávat křesťanské noviny s názvem *Batrak* (*Батрак*) věnované venkovským proletářům a zemědělské pracovní síle. Vyzýváje chudou pracovní sílu vstupovat do „Svazu pracovníků na půdách a v lesích“ redakce slibovala pomoc při vzdělání a kulturním rozvoji. Se zájmem čtenářů redakce zavedla rubriky „List dřevorubce a kováře“, „List lesníka“ a „Stránka pastýře“. Noviny nejdříve vycházely dvakrát za měsíc, později dvakrát za týden s počtem výtisků 85 tisíc.

Velmi populární byly křesťanské noviny *Krestijanskaja gazeta* (*Крестьянская газета*). Jsou to první noviny, které v prvním roce své působnosti dosáhly 1 milionu výtisků, v dalších letech se dostaly do rekordních 5 - 11 milionů výtisků. Jedním ze základních aspektů editorské práce byl boj proti negramotnosti. V rubrice „Pryč s negramotností“ se tiskly stránky, na nichž byla vyučována azbuka.

Pozornost si také zasloužily *Krasnaja zvezda* (*Красная звезда*), noviny které začaly vycházet v lednu roku 1924, a prohlásily o sobě, že jsou „laboratoří válečné mysli Rudé armády a loďstva“ a původně byly určeny pro vedení „Rudé armády“. ⁷⁴

V roce 1925 začaly vycházet noviny *Komsomol'skaja pravda* (*Комсомольская правда*), které existují dodnes. První články: „Mládež - na traktory!“, „Dostaneme miliony na industrializaci“, „Připrav se k práci a obraně!“ určily směr periodika - hlavní tvář sovětského Komsomolu.

Velmi významnou roli sehrála příloha k novinám, která se stala velmi populární na začátku dvacátých let 20. století. Tak například v únoru roku 1923 se opublikovala první literárně-umělecká příloha novin *Pravdy* (*Правды*) s názvem *Projektor* (*Прожектор*). Noviny *Izvestija* (*Известия*) vydávaly v příloze literárně-umělecký časopis *Krasnaja Niva* (*Красная Нива*). Velké množství příloh vycházelo v novinách *Krestijanskaja gazeta* (*Крестьянская газета*), mezi nimiž byly *Sel'skij kommunist* (*Сельский коммунист*), *Krestijanka* (*Крестьянка*). Několik příloh měly noviny

⁷⁴ КУЗНЕЦОВ И. В. *История отечественной журналистики (1917 – 2000)* : учеб. комплект (учеб. пособие: хрестомания). Москва: Флинта, 2002. ISBN 978-5-02-022715-6.

Rabočaja gazeta (Рабочая газета): Krokodil (Крокодил), Choču znať vse (Хочу знать все), dětskou přílohu *Murzilka (Мурзилка)* nebo dobře ilustrovanou přílohu s názvem *Ekran (Экран)*.

Po velmi těžké krizi se zrodil i národní tisk v rodném jazyce menšin obyvatel Ruska, který do roku 1917 vůbec neexistoval. Tak například v roce 1923 se začaly vydávat první noviny *Serdalo (Сердало)* pro Ingušy v jejich rodném jazyce patřící do čečenské větve kavkazského jazykového směru. Noviny byly pro tento národ nejen zdrojem informací, ale i učebnicí, která je učila správné gramatické. Totéž znamenaly pro Čečence noviny *Serlo (Серло)*, které se začaly vydávat o dva roky později. O další dva roky později se zrodily noviny *Chyzyl aal (Хызыл аал)* v rodném jazyce pro Chakasy, kteří žili na Sibiři a patřili do tatarských kmenů.

Časopisy se také velmi intenzivně rozvíjely. Ve dvacátých letech se začínají vydávat centrální teoretické časopisy: *Kommunističeskaja revolucija (Коммунистическая революция), Bolševik (Большевик), Pod znameněm marksizma (Под знаменем марксизма)*. Sovětská propaganda se hodně projevovala v titulech: *Proletarskaja revolucija (Пролетарская революция), Krasnyj archiv (Красный архив), Kommunističeskij Internacional (Коммунистический Интернационал)*. Vznikla nová periodika pro ženy: *Rabotnica (Работница), Komunistka (Коммунистка), Krest'janka (Крестьянка)*.

Časopis *Rabotnica (Работница)* byl periodikem pro ženy, který bolševici vydávali krátkou dobu. Psalo se v něm hlavně o ženské práci a o ženě jako o členovi politické strany, o její profesionální stránce. T. Gnevič psal o „ženské práci v Německu“, K. Cetkin přispíval svými dopisy pro pracující a úspěšné ženy. Časopis si zachovával svojí populární formu, která byla zacílena na slabého a politicky negramotného čtenáře - ženu. Často v novinách vystupovaly ženy proti válce a reformám se články typu: „*Pryč s kontrarevolucí. Ať žije svaz revolučního proletariátu a křesťanství!*“, „*Na jakou cestu se vydat?*“, ve kterém hlavní redaktorka psala o pozici, kterou ženy mají zaujmout. Tato redaktorka psala o tom, že dočasná vláda by se měla změnit na vládu pracovní třídy, řemeslníků a křesťanek.⁷⁵

Velkou část časopisů představovaly literárně-umělecká a literárně-kritická periodika: *Krasnaja nov (Красная новь), Novyj mir (Новый мир), Oktijabr (Октябрь)*,

⁷⁵ БЕРЕЖНОЙ А. Ф. *История партийно-советской печати. Дооктябрьский период: Учеб. пособие для вузов по спец. „Журналистика“*. Москва: Высшая школа, 1987. s. 228 – 229.

Molodaja gvardija (Молодая гвардия). Dětské časopisy představovaly tituly: *Smena (Смена)*, *Krasnaja molodež (Красная молодежь)*, *Pioner (Пионер)*, *Murzilka (Мурзилка)*. O popularitě tištěných časopisů svědčí i to, že ke konci roku 1923 celkový počet výtisků časopisů přesahoval celkový počet výtisků novin.⁷⁶

2.3 Ruský tisk v předválečném období (1928 – 1941)

Konec dvacátých a začátek třicátých let 20. století byl charakteristický významným posílením stranické kontroly nad tištěnými periodiky. To ovšem neznamenalo snížení počtu vydavatelství a periodik, ba naopak počet nových titulů každým dnem rostl. Např. v roce 1928 se vydávalo kolem 2 000 titulů s celkovým počtem výtisků kolem 9,5 milionů, tak v roce 1940 se počet titulů zvýšil na 9 000 a počet výtisků celkem na 38 milionů. Noviny vycházely v 50 národních jazycích (v ukrajinštině, běloruštině, ázerbájdžánštině, uzbečtině atd.).

Tabulka 2: Sovětský tisk a jeho náklady na začátku třicátých let 20. století

Název periodik	Počet výtisků
<i>Pravda (Правда)</i>	2 000 000
<i>Izvestija (Известия)</i>	1 600 000
<i>Krestijanskaja gazeta (Крестьянская газета)</i>	1 200 000
<i>Komsomol'skaja pravda (Комсомольская правда)</i>	600 000
<i>Gudok (Гудок)</i>	275 000
<i>Učitel'skaja gazeta (Учительская газета)</i>	250 000
<i>Industrija (Индустрия)</i>	225 000
<i>Trud (Труд)</i>	150 000

Zdroj: Vlastní zpracování na základě: КУЗНЕЦОВ И. В. *История отечественной журналистики (1917 – 2000) : учеб. комплект (учеб. пособие: хрестомания)*.

Москва: Флинта, 2002. ISBN 978-5-02-022715-6.

V ruské žurnalistice se začaly vydávat nové tituly novinově-časopiseckého charakteru. Jedny z nejznámějších byly *Literaturnaja gazeta (Литературная газета)*, které začaly vycházet v roce 1929. Publikovali zde P. A. Pavlenko, A. A. Karavajeva,

⁷⁶ КУЗНЕЦОВ И. В. *История отечественной журналистики (1917 – 2000) : учеб. комплект (учеб. пособие: хрестомания)*. Москва: Флинта, 2002. ISBN 978-5-02-022715-6.

V. P. Katajev a V. J. Šiškov, kteří usilovali o rozvoj typu tzv. „spisovatele - veřejného činitele“ velmi příbuzného prosté pracovní síle.

V roce 1929 se zrodily celostátní noviny *Kul'tura* (Культура), které nejdříve vycházely pod názvem *Rabočij i iskusstvo* (Рабочий и искусство) a od roku 1931 s názvem *Sovetskoje iskusstvo* (Советское искусство). Noviny měly stálé rubriky, které se neměnily: „Na hudební scéně“, „Kino“, „Diskuse o nejnovějších filmech“, „Produktivní život divadla“.

Ve třicátých letech 20. století se vyvíjí centrální specializované noviny a časopisy: *Za industrializaciju* (За индустриализацию), *Technika* (Техника), *Tijaželoje mašinstrojenije* (Тяжелое машиностроение), *Neft'* (Нефть), *Ugoľnaja promyšlenost'* (Угольная промышленность), *Medicinskij rabotnik* (Медицинский работник), *Architekturnaja gazeta* (Архитектурная газета).

Čím dál více se rozvíjí regionální tisk, tak například když v roce 1929 bylo kolem 300 titulů regionálního tisku, tak v roce 1940 se jich napočítalo celkem 3 500.

Velké množství periodik se vydávalo v redakci A. M. Gorkého: *Našy dostiženija* (Наши достижения), *SSSR na strojke* (СССР на стройке), *Kolchoznik* (Колхозник), *Za rubežom* (За рубежом). Časopis *Našy dostiženija* (Наши достижения) vycházel od roku 1929 až do roku 1937 a kromě velmi známého eseje „Podle Svazu Rady“ napsaného A. M. Gorkým se opublikovalo kolem třiceti dalších velmi významných článků napsaných autorem: „Povídky o hrdinech“, „Na okraji země“, „O dětech“ a další. Časopis *SSSR na strojke* (СССР на стройке) se například vydával ve čtyřech jazycích a byl dostupný nejen čtenářům v zemi ruské, ale i v zahraničí. Titul byl velmi známý i proto, že se v něm publikovalo hojné množství dokumentárních fotografií.

Za rubežom (За рубежом) byl časopis, který publikoval recenze o zahraničním tisku a literatuře. Vydával se šest let a následně byl tisk zastaven, až v roce 1960 se časopis opět začal vydávat, ale už jako každodenní periodikum. Opravdu velké množství literárních děl A. M. Gorkého bylo publikováno nejen v tisku v jeho redakci, ale i v hlavních sovětských novinách *Pravda* (Правда), kde bylo opublikováno více než 100 jeho vystoupení. Hlavní téma autorových článků a esejů - „sovětský občan a jeho hrdinská tvůrčí práce“.⁷⁷

⁷⁷ КУЗНЕЦОВ И. В. *История отечественной журналистики (1917 – 2000)* : учеб. комплект (учеб. пособие: хрестомания). Москва: Флинта, 2002. ISBN 978-5-02-022715-6.

2.4 Ruský tisk za druhé světové války (1942 – 1945)

Druhá světová válka změnila celou strukturu sovětského tisku. Vydávání národních novin se snažilo z 39 titulů na 18, přestaly se vydávat mnohé specializované noviny, některé z nich byly sloučeny (z novin *Literaturnaja gazeta* (*Литературная газета*) a *Sovětskoje iskusstvo* (*Советское искусство*) se staly *Literatura i iskusstvo* (*Литература и искусство*). V Moskvě se přestalo vydávat celkem 57 titulů s celkovým počtem výtisků v 60 000, v Petěrburku se přestalo vydávat celkem 8 časopisů a víc jak 180 novin. V důsledku předválečných opatření od roku 1942 zůstalo v Sovětském svazu 4 500 titulů s celkovým počtem 18 milionů, do roku 1941 jich bylo celkem 9 tisíc titulů s celkovým počtem 38 milionů výtisků.

Kromě *Komsomol'skaja pravda* (*Комсомольская правда*) a *Smena* (*Смена*) se tisk tzv. „komsomolských periodik“ zcela zastavil. Státní, územní a regionální partijské noviny začaly vycházet pětkrát týdně jen ve dvoustránkovém rozsahu. Zkrácení obsahu dokonce podstoupily celostátní noviny *Pravda* (*Правда*), které se vydávaly v době války jen na čtyřech stránkách.

Opatření přijatá k restrukturalizaci tisku, dovolila vydavatelům, aby překonali potíže v organizaci propagandy a měli vše pod kontrolou. V době války se vydávaly celkem: čtyři tituly celostátní, 13 válečných titulů, 60 armádních periodik a 600 divizních a brigádních titulů. Na frontě a v armádě bylo nemalé množství periodik vydávaných v různých jazycích, tak například *Sovětskij vojn* (*Советский воин*) se publikoval v sedmi jazycích Sovětského svazu, nebo noviny *Suvorovec* (*Суворовец*) se vydával dokonce v osmi jazycích.⁷⁸

Kromě novin *Krasnaja zvezda* (*Красная звезда*) a *Krasnyj flot* (*Красный флот*) se začaly vydávat ještě dvoje celostátních novin *Stalinskij sokol* (*Сталинский сокол*) a *Krasnyj sokol* (*Красный сокол*), z toho „Hlavní politické Ředitelství sovětské armády“ začalo vydávat s celkovým počtem v půl milionů výtisků list *Vesti s Sovětskoj Rodiny* (*Вести с Советской Родины*), který neustále informoval sovětské občany na dočasně, nepřítelům zabraném území, o situaci ve válečném frontě.

Velmi výrazné změny nastaly i u časopisů, začaly se vydávat nové tituly *Slavijaně* (*Славяне*), *Vojna i rabočij klass* (*Война и рабочий класс*) a literárně-

⁷⁸ ОВСЕПЯН Р. П. *История новейшей отечественной журналистики: февраль 1917 – начало XXI в.: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по направлению и специализации „Журналистика“*. Москва: Наука, 2005. ISBN 5-02-033908-3.

umělecký časopis *Frontovaja illiustracija* (Фронтовая иллюстрация). Zvláštní význam měly časopisy pro různé druhy armády: *Artillerijskij žurnal* (Артиллерийский журнал), *Žurnal avtobronetankovyh vojsk* (Журнал автобронетанковых войск), *Svjaz Krasnoj Armii* (Связь Красной Армии). Jen v Moskvě vycházelo kolem 18 vojenských titulů. Jeden z nejznámějších vojenských periodik s celkovým počtem 250 000 výtisků měl název *Krasnoarmejec* (Красноармеец).

Víru ve vítězství sovětské vlasti propagovaly noviny *Pravda* (Правда) v každém výtisku po dobu celé války. Se slovy „*Nejednou Sovětský svaz vítězil nad těžkým utrpením. Dnes se setkává s ozbrojeným, brutálním vrahem, který je připraven na všechno. Ukažte mi tedy všechnu naši sílu, všechnu naši vůli, ukázkovou organizaci, výdrž, ukázkový revoluční pořádek, revoluční bdělost a vrah bude zničen.*“⁷⁹ V novinách se často publikovali významní místní i mezinárodní komunisti: M. I. Kalinin, V. A. Karpinskij, E. D. Stasova, P. Togliatti, M. Thorez, K. Gottwald a D. I. Gómez. Aktivně spolupracovali významní sovětské spisovatelé: M. A. Šolochov („*Věda nenávisť*“, „*Bojovali za svou rodnou zemi*“), B. L. Gorbatoev („*Neporažení*“), A. E. Kornějčuk („*Front*“) a další.

Velmi významnou roli v sovětské žurnalistice sehrály noviny *Izvestija* (Известия), 240 žurnalistů odešlo válčit na fronty a 44 z nich zahynulo. Druhou velmi smutnou událost zažili tito žurnalisté 24. července, kdy v redakci vybuchla fašistická bomba a srovnala vydavatelství se zemí. Ovšem hned příští den dostali čtenáři čerstvý výtisk.

Podobnou roli sehrály noviny *Komsomol'skaja pravda* (Комсомольская правда), které publikovaly dopisy rodin, jejichž děti, manželé a manželky byli na frontách. Ve speciálních vydáních se publikovaly dopisy, které přišly zpátky od armády. Tím noviny povzbuzovaly ruský národ k boji a obraně a slibovaly, že vše rychle přestane.

Nezapomenutelné okamžiky války velmi výrazně zprostředkovaly noviny *Leningradskaja pravda* (Ленинградская правда) vydávané v Petěrburku, *Moskovskij bolševik* (Московский большевик) publikována v Moskvě a *Stalingradskaja pravda* (Сталинградская правда), vydávana v nynějším Volgogradě. Deník *Moskovskij bolševik* (Московский большевик) pomohl rubrikami „*Jste s tebou, rodná Moskva*“

⁷⁹КУЗНЕЦОВ И. В. *История отечественной журналистики (1917 – 2000)* : учеб. комплект (учеб. пособие: хрестомания). Москва: Флинта, 2002. ISBN 978-5-02-022715-6.

moskevským ochráncům vydržet a nevzdávat se, noviny každý den psaly o nutnosti změnit každou továrnu, fabriku a rodinný dům v nepřístupnou zónu pro německé nepřátele. Publikovaly se dopisy, v nichž autoři obdivovali odvahu těch, kteří bránili hlavní město a vyzývali je nevzdávat se a vést ještě silnější boj se svými vrahy. O hrdinství sovětských vojáků psaly i noviny *Krasnaja zvezda* (*Красная звезда*). Dávaly najevo nenávist k hitlerovskému fašismu, jeho vražednému chování k různým rasám a zakládání táborů smrti na všech územích, která nacisté dobyli.

„*Během války jsou noviny jako vzduch. Lidé otevírají noviny dříve než dopisy svých blízkých a přátel. Noviny jsou od této chvíle dopis, který je adresovaný přímo tobě. Od toho, co vyplývá z novin, teď závisí i tvá budoucnost.*“⁸⁰ Tyto slova psal uprostřed druhé světové války I. G. Erenburg. Velmi dobře to znázorňovalo tehdejší období, kdy noviny měly, bojový duch a patriotickou sílu, kterou podporovali skoro všichni žurnalisti. I. G. Erenburg byl ruský spisovatel, básník a publicista z židovské rodiny německého původu. Právě on sehrál jednu z nejvýznamnějších rolí při podpoře nenávisti k německému fašismu a ke všem Němcům bez rozdílu. Jeho články v novinách *Pravda* (*Правда*) nebo *Krasnaja zvezda* (*Красная звезда*) byly velmi nenávislné a mnozí historici se domnívají, že krutosti, kterých se dopouštěla „*Rudá armáda*“ při dobývání Německa byly inspirovány právě jeho texty.⁸¹

Dalším patriotickým publicistou byl A. N. Tolstoj, který ve svém prvním článku „*Co chráníme a za co bojujeme*“, opublikovaném ještě v roce 1941 v novinách *Pravda* (*Правда*), psal o hrdinství a odvaze ruského národa. Patriotický charakter v jeho člancích zní ještě věrohodněji, protože je doplňován historickými fakty, které hovořily samy za sebe, že se ruský lid jen tak nevzdává a je velice těžké ho porazit. S pevnou vírou v sovětskou armádu zněl článek „*Rodná vlast*“, který byl opublikován v tentýž den jak v novinách *Pravda* (*Правда*), tak v *Krasnaja zvezda* (*Красная звезда*).

Významnou roli sehrál článek „*Věda nenávisti*“, který opublikoval M. A. Šolochov v novinách *Pravda* (*Правда*) v roce 1942. V něm autor popsal osud ruského válečného zajatce, kterého mučili němečtí fašisti a vyzýval všechny, aby vzali zbraně a vyšli bojovat za rodnou zemi.

⁸⁰ КУЗНЕЦОВ И. В. *История отечественной журналистики (1917 – 2000) : учеб. комплект (учеб. пособие: хрестомания)*. Москва: Флинта, 2002. ISBN 978-5-02-022715-6. s. 297.

⁸¹ Tamtéž.

Skutečně neocenitelnou roli sehrála sovětská žurnalistika v dosažení vítězství nad fašismem. Její sílu dokonce byli nuceni přiznat hitlerovští vůdci, mnohokrát prohlásili, že sovětský tisk působí velmi obratně.⁸²

2.5 Ruský tisk v prvním poválečném desetiletí (1946 – 1956)

V poválečném Sovětském svazu nastaly výrazné změny v ruské žurnalistice. Přijímá se rozhodnutí „*O zlepšení kvality a zvýšení objemu celostátních, regionálních a okresních novin*“. Proto se celostátní, regionální a okresní noviny začínají ze dvou stran rozšiřovat na obsah čtyř stran. V rozhodnutí byla také popsána nová struktura redakce: v novinách se teď kromě sekretariátu mělo objevit oddělení stranické, propagandy, průmyslu a transportu, zemědělství a kultury. V dokladu se mluvilo nejen o hlavní problematice novin, ale byla věnována velká pozornost jejich vizuálnímu provedení a používání různých žurnalistických žánrů. Hlavní myšlenkou tohoto rozhodnutí bylo z periodického tisku udělat „*bojový orgán pro politickou výchovu masového publika*“, aby periodický tisk byl hlavním prostředkem pro partijsní manipulaci čtenářským publikem.

Stejně jako v předválečném období, pokračuje růst počtu titulů tištěných novin. Tak ke konci roku 1946 vycházelo 7309 periodik a celkový počet výtisků tvořil 29,5 milionů výtisků. Periodika vycházela v 67 jazycích národů SSSR a sedm mezinárodních.

Hlavním tématem všech periodik byla rekonstrukce a znovubudování všech měst po fašistických útocích. Velmi intenzivně se svému městu Petěrburg věnují noviny *Leningradskaja pravda* (*Ленинградская правда*), v roce 1944 publikuje mnoho článků typu „*Trolejbus na dálnici*“, „*Světlo se vrací k lidem*“, „*Vesnice vstaly z popelu*“, o rok později přichází s novou podporou občanů a s články na hlavních stránkách typu „*Rychle vyléčíme rány, které nám přinesla válka*“, které podrobně popisovaly celý proces rekonstrukční práce občanů. Noviny *Komsomol'skaja pravda* (*Комсомольская правда*) psaly: „*Hlavní dluh mladých občanů – zrekonstruovat a udělat vše proto, aby známá ruská města, zničená německými vojsky, se vzpamatovala z nedávného pekla*“.

⁸² ОВСЕПЯН Р. П. *История новейшей отечественной журналистики: февраль 1917 – начало XXI в.: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по направлению и специализации „Журналистика“*. Москва: Наука, 2005. ISBN 5-02-033908-3.

a stala se ještě hezčí a pohodlnější, než byla předtím“.⁸³ Toto téma se často objevovalo v novinách *Novgorodskaja pravda* (*Новгородская правда*), *Rabočij put'* (*Рабочий путь*), *Pskovskaja pravda* (*Псковская правда*) a dalších.

Od roku 1946 se začaly vydávat nové republikánské a regionální noviny *Lvovskaja pravda* (*Львовская правда*), *Kaliningradskaja pravda* (*Калининградская правда*), o rok později *Minskaja pravda* (*Минская правда*), *Rabočaja gazeta* (*Рабочая газета*).

V první dny po skončení druhé světové války se obnovilo vydávání tisku pro mládež. Kromě *Smena* (*Смена*), sovětského mládežnického časopisu, který vychází během celé války, se nevydávaly žádné jiné. Obnovilo se vydávání předešlých periodik a začaly se vydávat nové: *Sovětskaja moloděž* (*Советская молодежь*), které se vydávaly v Lotyšsku v ruském jazyce, *Molodaja gvardija* (*Молодая гвардия*), *Kaliningradskij komsomolec* (*Калининградский комсомолец*), *Komsomolec Kuzbasa* (*Комсомолец Кузбаса*) a *Moloděž Estonii* (*Молодежь Эстонии*). Nemalé množství nových titulů se objevilo i v pionýrském tisku: *Zorka* (*Зорька*), vydávané v Bělorusku, *Pioneris* (*Пионерис*) v Lotyšsku a *Iskra* (*Искра*) v Estonsku.

Jedním z velmi významných témat pro ruskou žurnalistiku se staly oslavy k výročí osmisetletí Moskvy. Se zajímavým materiálem o Moskvě a Moskvanech vycházely noviny *Večernijaja Moskva* (*Вечерняя Москва*), pod rubrikami „*Moskva dnes*“, „*Postaveno v socialistické Moskvě*“, „*Jak vítáme toto významné výročí*“, „*Na cestě k výročí osmisetletí Moskvy*“, publikují se eseje, vyprávění, články a fotodokumentace o tomto městě.

Největšího nárůstu nových titulů se dočkaly městské noviny, jejich počet dosáhl 60 titulů. Nejznámější z nich byly noviny *Zapoljarnaja pravda* (*Заполярная правда*), *Zapoljarije* (*Заполярье*), *Kommunist* (*Коммунист*) a *Nevskaja zarja* (*Невская заря*).

Velice důležitou událostí v poválečném období se stalo znovuzrození „*Svazu žurnalistů SSSR*“ v roce 1957.⁸⁴ Následně po dvou letech se konal první celostátní sjezd ruských žurnalistů, na němž byla přijata „*Charta Svazu*“, správní rada a komise.⁸⁵

⁸³ КУЗНЕЦОВ И. В. *История отечественной журналистики (1917 – 2000) : учеб. комплект (учеб. пособие: хрестомания)*. Москва: Флинта, 2002. ISBN 978-5-02-022715-6. s. 390.

⁸⁴ SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

⁸⁵ ОВСЕПЯН Р. П. *История новейшей отечественной журналистики: февраль 1917 – начало XXI в.: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по направлению и специализации „Журналистика“*. Москва: Наука, 2005. ISBN 5-02-033908-3.

2.6 Ruský tisk v Sovětském svazu (1957 – 1984)

Toto období se pro ruskou žurnalistiku vyznačuje hlavně tím, že stále roste jak počet nových titulů, tak i jejich objem. Jestliže v roce 1957 bylo 7246 titulů s celkovým počtem 48,7 miliony výtisků, víc jak o 25 let později, v roce 1984, se počet titulů vyšplhal na 8,5 tisíc a celkový počet výtisků na 180 milionů. Velmi překvapuje růst výtisků u centrálních periodik: ke konci roku 1984 celkový počet výtisků dosáhl řádově na miliony. Růst celkového počtu výtisků u novin *Trud* (Труд) byl velmi progresivní, protože ještě v roce 1962 se počet výtisků pohyboval kolem půl milionu.

Tabulka 3: Sovětský tisk a jeho náklady ve druhé polovině 80 let 20. století

Název periodik	Celkový počet výtisků
<i>Pravda</i> (Правда)	10 mil.
<i>Izvestija</i> (Известия)	8 mil.
<i>Komsomoľskaja pravda</i> (Комсомольская правда)	17 mil.
<i>Trud</i> (Труд)	18 mil.

Zdroj: Vlastní zpracování na základě: КУЗНЕЦОВ И. В. *История отечественной журналистики (1917 - 2000) : учеб. комплект (учеб. пособие: хрестомания)*.

Москва: Флинта, 2002. ISBN 978-5-02-022715-6.

Objevují se nové centrální noviny: *Socialističeskaja industrija* (Социалистическая индустрия), *Literatura i žizň* (Литература и жизнь), *Literaturnaja Rossija* (Литературная Россия) a týdeník *Za rubežom* (За рубежом), masové republikánské noviny *Rabočaja gazeta* (Рабочая газета) a týdeník *Knižnoje obozrenije* (Книжное обозрение), který byl vydáván výborem periodického tisku při „Radě Ministrů RSFSR“⁸⁶. K centrálním novinám také patřily *Kultura i žizň* (Культура и жизнь), které představovaly hlavní propagandu pro „CK KPSS“⁸⁷. Noviny vycházely v letech 1946 – 1951 a už v prvních vydáních komunisti propagovali ideje své strany v článcích „Noviny by se měly stát hlavním centrem idejí komunistické partije v masovém rozměru“, „Dodavatelé duchovního jedu“ (takto psaly o moderním americkém kině), „Kapitalismus a jeho kultura“ a další.

⁸⁶ RSFSR – Ruská sovětská federální socialistická republika.

⁸⁷ CK KPSS – Centrální výbor komunistické strany Sovětského svazu.

Noviny *Sovetskaja Rossija* (*Советская Россия*), které byly vydávány také „*CK KPSS*“ a „*Radou Ministrů RSFSR*“, informovaly hlavně na regionální úrovni všechny republiky Ruské federace. Redakčnímu kolektivu se podařilo zaujmout čtenáře rubrikami „*Lásko moje, Rusko*“, „*Se zápisníkem po Rusku*“, „*Talenty Ruska*“. Rubrika „*V sobotní večer*“ měla velký úspěch, protože byla orientována na rodinná témata.

Své místo u čtenářů si dokázaly vybojovat nejmladší centrální noviny *Socialističeskaja industrija* (*Социалистическая индустрия*), které byly zacílené na pracující, inženýry, techniky, vědce v průmyslové výrobě a stavebnictví. Články psaly o novinkách v technice, vědě a průmyslu nejen v Sovětském svazu, ale i v zahraničí.

Významných změn se dočkaly i noviny *Izvestija* (*Известия*), které přešly na večerní vydávání. Zároveň se začala vydávat nová týdenní příloha s názvem *Nedělja* (*Неделя*).

Růstu počtu titulů se dočkaly i časopisy, každoroční přírůst se pohyboval kolem 30-40 nových periodik. Mezi nové nejčtenější časopisy patřily *Avrora* (*Аврора*), které vydávaly veřejně-politický a literaturně-umělecký orgán „*CK VLKSM*“⁸⁸, „*Svaz spisovatelů RSFSR*“ a „*Leningradská spisovatelská organizace*“. Mezi nové časopisy také patřily *Voprosy literatury* (*Вопросы литературы*), *Voprosy istorii KPSS* (*Вопросы истории КПСС*), *Sovetskaja pečat* (*Советская печать*), *Žurnalist* (*Журналист*), který v předválečném období vycházel pod názvem *Boľševistskaja pečat* (*Большевистская печать*), *Čelovek i zakon* (*Человек и закон*), vydávaný „*Ministerstvem justice SSSR*“ a v roce 1972 dosáhl rekordního počtu 10 mil. výtisků. V novinách *Komsomol'skaja pravda* (*Комсомольская правда*) začala vycházet první barevná příloha s názvem *Sobesednik* (*Собеседник*).

Velice zajímavým periodikem byl vědecko-politický a literárně-hudební časopis „*Státního výboru Sovětského svazu pro rozhlasové a televizní vysílání*“ *Krugozor* (*Кругозор*). Časopis vycházel jednou za měsíc a čtenář měl možnost o velmi významné osobnosti si nejen přečíst informaci a uvidět opublikovanou fotodokumentaci, ale i uslyšet jeho hlas na gramofonové desce, která se přidávala do přílohy.

Velmi působivě vypadá růst počtu výtisků u nových a stálých časopisů. Tak například v roce 1956 se počet titulů pohyboval kolem 2500 a celkový roční počet

⁸⁸ CK VLKSM – Centrální výbor celosvazového leninského komunistického svazu mládeže.

výtisků kolem 420 milionů. Už v roce 1984 počet titulů přesáhl 5000 a roční počet výtisků přesáhl 3,5 miliardy. Největšího počtu výtisků v roce 1985 dosáhly noviny *Zdorovije (Здоровие)* - 16,6 milionů, *Rabotnica (Работница)* - 16,1 milionů, *Krestijanka (Крестьянка)* - 14,6 milionů. Vzrostl i roční počet výtisků stranických časopisů: *Kommunist (Коммунист)*, *Partijnaja žizň (Партийная жизнь)*, *Agitator (Агитатор)* a *Politickésoje samoobrazovanije (Политическое самообразование)*, které měly celkový náklad 6 milionů výtisků.

2.7 Ruský tisk za doby perestrojky (1985 – 1990)

Duben roku 1985 byl velmi významný pro historii Ruska, protože byl zvolen k v nový generální tajemník „CK KPSS“ M. S. Gorbačev, který chtěl modernizovat socialismus a dát novou sílu vládnímu systému. I když se pokus změnit autoritářsko-byrokratický stát v demokratický zcela nezdařil, změny byly četné. Byl to průlom k otevřenosti, ke svobodě slova a nevídaně vyrostl zájem o publicistiku.

Po dobu těchto pěti let začala nejsilnější restrukturalizace, rusky nazývaná „perestrojka“. Nejdůležitější změny: přijaté zákony o lidských právech, o politických stranách, o tisku. I když se periodický tisk značně změnil, neznamenalo to rozloučení s komunistickou stranou „KPSS“⁸⁹, takže se i nadále propagovaly komunistické ideje a počet komunistických titulů stále rostl. V roce 1987 se začaly vydávat nové noviny *Stroitel'naja gazeta (Строительная газета)* a od roku 1989 se začaly vydávat noviny *Učitělskaja gazeta (Учительская газета)*. Čtenářům bylo sděleno, že tyto dva nové tituly budou sloužit k posílení politického vedení stavebnictví a posílení vzdělávání mládeže.

Od roku 1988 celkový roční počet výtisků rostl každý rok o 20 milionů výtisků. Došlo k velkému zvýšení objemu výtisků u centrálních novin: *Pravda (Правда)*, které se začaly vydávat i ve francouzském, španělském a jiných jazycích, v roce 1987 dosáhly celkového nákladu 11 milionů výtisků. Noviny *Komsomolskaja pravda (Комсомольская правда)* dosáhly 17 milionů, *Trud (Труд)* - 18 milionů. Růst počtu výtisků pokračoval i v následujících letech, například v roce 1990 rekordního počtu dosáhly noviny *Argumenty i fakty (Аргументы и факты)* – 34 milionů výtisků za rok, noviny *Komsomolskaja pravda (Комсомольская правда)* měly v tom samém roce

⁸⁹ KPSS – Komunistická partije Sovětského svazu

náklad 20,3 milionů ročně a *Trud (Труд)* dosáhl celkového počtu 20 milionů výtisků za jedne rok. I když například se u velmi čtených novin *Sovětskaja Rossija (Советская Россия)* a *Krasnaja zvezda (Красная звезда)* počet odběratelů klesl, se celkový objem výtisků za rok mezi lety 1987 a 1990 zvýšil o 10 %.

Tabulka 4: Sovětský tisk a jeho náklady v letech 1987 a 1990.

Název periodika	Celkový počet výtisků za rok 1987	Celkový počet výtisků za rok 1990
<i>Ogoněk (Огонек)</i>	1,5 mil.	4 mil.
<i>Novyj mir (Новый мир)</i>	425 tis.	2,7 mil.
<i>Znatiĵa (Знамя)</i>	177 tis.	900 tis.

Zdroj: Vlastní zpracování na základě: КУЗНЕЦОВ И. В. *История отечественной журналистики (1917 – 2000) : учеб. комплект (учеб. пособие: хрестомания)*.

Москва: Флинта, 2002. ISBN 978-5-02-022715-6.

Za těch několik let se značně zvýšil počet výtisků i u periodických časopisů.

Největší podíl na trhu ale zůstával za periodickými tituly pro ženy: *Rabotnica (Работница)* - 20,5 milionů, *Krestijanka (Крестьянка)*- 20,3 milionů, *Zdorovje (Здоровье)* - 25,5 milionů výtisků za rok.

V srpnu roku 1989 „СК КПСС“ přijal rozhodnutí „*O problematice, co se týče centrálního partijského tisku*“. V tomto rozhodnutí se psalo hlavně o tzv. „perestrojce“, která se měla uskutečnit v centrálním partijském tisku. Posílením leninské koncepce, že komunistická strana je avantgarda společnosti, s cílem dosáhnout co nejkvalitnějšího partijského tisku se komunistická strana rozhoduje na základě novin *Socialističeskaja industrija (Социалистическая индустрия)* a *Stroitel'naja gazeta (Строительная газета)*, které se začaly vydávat nově noviny pod názvem *Rabočaja tribuna (Рабочая трибуна)*. Dále se změnil profil novin *Ekonomičeskaja gazeta (Экономическая газета)* z týdeníku na deník komunistické strany „СК КПСС“. Ve stejném období „СК КПСС“ zastavil tisk partijských časopisů *Agitator (Агитатор)* a *Političeskoje samoobrazovanije (Политическое самообразование)*, místo nich se začal vydávat časopis *Dialog (Диалог)*. Dalším velice zajímavým titulem „СК КПСС“ byl časopis *NTR⁹⁰: problemy i rešenija (НТР: проблемы и решения)*. Hned v prvním vydání

⁹⁰ NTR – Vědecko-technická revoluce

časopis psal v článku „Čtenář a progres“ o tom, že bude každý měsíc informovat čtenáře o rychlém růstu ekonomiky a vědecko-technickém progresu. Hlavními členy redakce se stali členové „CK KPSS“ a mnozí akademici a významní vědci z „Akademie vědy Sovětského svazu“.

Dalšími novými tituly se staly *Trezvosť i kul'tura* (Трезвость и культура) a *Rodina* (Родина) - měsíční příloha k novinám *Pravda* (Правда), týdeník *Semija* (Семья), vydávaný „Sovětským dětským fondem“, založeným V. I. Leninem. Nejvíce se týdeník věnoval problematice posílení rodinných svazů, o čemž svědčily rubriky „Rodinný dětský domov“, „Stránka pro maminku“, „Stránka pro tatínka“, „Stránka pro babičku“ a „Stránka pro dědečka“.

Ke konci devadesátých let 20. století se začal vydávat časopis *Naše nasledije* (Наше наследие). Hned v prvním čísle hlavní redaktor psal „Chtěli bychom vydávat časopis opravdu kulturní, opravdu inteligentní, aby byl hlavně zajímavý pro masového čtenáře“.⁹¹ Noviny informovali o zajímavých tématech a už v prvním čísle se čtenáři dočetli o Africe v článku „Africký deník“, který napsal N. Gumilev. Dále zde byly básně M. Cvetajevové a velmi zajímavé články v rubrice „Stránky starých časopisů“. V dalších číslech časopisu čtenáře přitáhli v té době neznámí autoři: A. A. Achmatova, E. I. Zamijatin, I. A. Bunina a další.

Jak jsme se už zmínili, v letech tzv. „perestrojky“ se partijsní tisk měl věnovat propagandě idejí komunistické partije „CK KPSS“, rozhodli se obnovit v roce 1989 vydávání partijsního časopisu *Izvestija CK KPSS* (Известия ЦК КПСС) a novin *Pravitel'stvenyj vestnik* (Правительственный вестник). Hned v prvních číslech těchto titulů byly zveřejněny krátké životopisy členů a tajemníků CK KPSS, byly opublikovány materiály o politické práci „CK KPSS“, doklady V. I. Lenina, které nebyly opublikovány dříve. V dalších vydáních byla otištěna vystoupení generálního tajemníka „CK KPSS“ M. S. Gorbačeva, který vysvětloval hlavní úkol nových titulů „pomáhat pracovní třídě široce se účastnit ve vývoji a realizaci stranické politiky“ a že to noviny budou následovat tradice V. I. Lenina. Podmínky demokratizace veřejnosti napomohly vydávání nových titulů: *Nezavisimaja gazeta* (Независимая газета), *Kuranty* (Куранты) a *Soveršenno sekretno* (Совершенно секретно). Týdeník *Kuranty* (Куранты) byl první titul, který se snažil být nezávislý na politických

⁹¹ КУЗНЕЦОВ И. В. *История отечественной журналистики (1917 – 2000)* : учеб. комплект (учеб. пособие: хрестомания). Москва: Флинта, 2002. ISBN 978-5-02-022715-6. s. 506.

stranách. První číslo týdeníku vyšlo v roce 1990 a zaujala se v něm hlavní myšlenka, kterou týdeník chtěl sdělit svým čtenářům: „*Jsmе mimopolitický titul, který je však velice zaujat vůči politice. Máme určitou pozici, ovšem budeme se snažit publikovat názor celé veřejnosti a zástupce politických stran. Samozřejmě se budeme snažit být zajímavými pro všechny vrstvy čtenářů.*“⁹² Týdeník *Kuranty* (Куранты) vydávala městská rada „*MOSSOVET*“⁹³, která vydávala i noviny *Nezavisimaja gazeta* (Независимая газета), které byly založeny ve stejném roce.

Sedmdesáté výročí revoluce roku 1917 oslavoval nejen Sovětský svaz, ale i velmi známé a úspěšné noviny *Gudok* (Гудок), *Izvestija* (Известия), *Sel'skaja žizň* (Сельская жизнь) a mnoho dalších regionálních novin a časopisů. O rok dříve, v roce 1986, oslavovaly své stodesáté výročí časopisy *Morskij flot* (Морской флот) a *Vokrug sveta* (Вокруг света). V tyto dny se psalo o bezcenném vkladu těchto periodik při budování socialismu v Sovětském svazu.

⁹²КУЗНЕЦОВ И. В. *История отечественной журналистики (1917 – 2000) : учеб. комплект (учеб. пособие: хрестомания)*. Москва: Флинта, 2002. ISBN 978-5-02-022715-6. s. 508.

⁹³MOSSOVET – Moskevská městská rada

3 RUSKÝ TISK PO ROZPADU SOVĚTSKÉHO SVAZU

3.1 Postsovětský tisk v době radikálních ekonomických reforem

Na přelomu nového století role tištěných periodik v postavení veřejnosti velice vzrostla. V této době ruská žurnalistika vstoupila v nové období, postsovětské období svého vývoje. Přijatý nový *Zákon SSSR „O tisku“* v roce 1990 a následně *Zákon Ruské federace „O prostředcích masové informace“* se zrušením cenzury zakotvily právo na vydávání periodického tisku nejen veřejným, stranickým a komerčním organizacím, ale i občanům, díky tomu vzniklo mnoho nových titulů novin a časopisů.

Následně po vydání *Zákona Ruské federace „O prostředcích masové informace“* se v roce 1993 objevily nové vyhlášky a usnesení prezidenta Ruské federace B. I. Jelcina: *„O ochraně svobody masové informace“*, *„O ruské informační agentuře Novosti (Hovostu)“*, *„O opatřeních ochrany masové informace v Ruské federaci“*. V těchto vyhláškách a usneseních bylo deklarováno, že ruská média se nachází pod ochranou zákona a prezidenta Ruské federace, který *„jako garant práv a svobody všech občanů poskytuje ve spolupráci se zákonodárnou vlastí ochranu svobody ruských médií v přísném souladu se Zákonem Ruské federace „O prostředcích masové informace“*.⁹⁴

V době postsovětského tisku se však ukázalo, že svoboda tisku je v první řadě osvobození od cenzury, což však neznamená, že žurnalisti se mohli vyjadřovat svobodně.

Situace v postsovětském tisku se vyvíjela velmi nestabilně, významný ruský žurnalista a publicista J. N. Zasurskij dělí desetiletí postsovětského tisku do několika etap.

První tři roky po rozpadu Sovětského svazu, se žurnalisté snažili osvobodit tisk od starých tradičních návyků. Tisk, který byl ovlivňován komunistickou stranou, se po rozpadu sovětského systému a zákazu *„KPSS“* se stal svobodným. Toto období se označovalo za začátek nové žurnalistiky, která je nezávislá na státu. Autor zde dělí žurnalistiku na dvě období. První - žurnalistika tzv. *„perestrojky“* spojená se jménem prvního a jediného prezidenta Sovětského svazu M. S. Gorbačovem.

⁹⁴ КУЗНЕЦОВ И. В. *История отечественной журналистики (1917 – 2000) : учеб. комплект (учеб. пособие: хрестомания)*. Москва: Флинта, 2002. ISBN 978-5-02-022715-6. s. 584.

V tzv. „perestrojce“ byla ruská žurnalistika nástrojem byrokracie a demokratizace. Novináři přemýšleli a psali svobodně. Tato žurnalistika byla nástrojem v rukou M. S. Gorbačova k demokratizaci, ale pod řízením strany a státní vlády. V letech 1991 až 1993 ruská žurnalistika prožívala tzv. „zlatý věk“ svobody tisku, který skončil kvůli ekonomickým problémům.

Ekonomická situace té doby nebyla příliš pro noviny přívětivá, liberalizace cen a následná hyperinflace na začátku roku 1992 přivedly zemi k nečekanému ekonomickému kolapsu. Monopolní ceny za papír, vydávání a polygrafii náhle zvedly cenu a periodický tisk se stal absolutně nerentabilní. Periodický tisk byl v této situaci nucen zvednout ceny, aby alespoň částečně kompenzovaly nárůst výrobních nákladů, počet odběratelů a čtenářů však rychle klesl. Byl to pro všechny šok, protože dříve byly noviny v Sovětském svazu nepřiměřeně levné. Tisk se stal pluralitním a horizontálním. Vrchol vertikální pyramidy, kde byly vždy noviny „KPSS“ *Pravda (Правда)* zmizel. V té době každý periodický tisk se cítil tím hlavním a nechtěl se už podřizovat nikomu.

Ekonomické problémy, které trápily většinu periodického tisku, potřebovaly nové investice. Stát se snažil pomoci dotacemi na papír a tisk, ale nestačilo to.

Vzhledem k nerozvinutému trhu se výpadky příjmů nedokázaly nahradit ani příjmy z reklamy. V důsledku ekonomické nevyrovnanosti se mnohá vydavatelství se svými tituly ocitla v závislosti na státních dotacích, které samozřejmě chtěly na oplátku moc. Znamenalo to, že jeden tlak (politický) byl nahrazen druhým (ekonomickým).⁹⁵

Sbírka oficiální statistiky „*Tisk Ruské federace v roce 2000*“ potvrzuje, že ruský periodický tisk je velmi rozmanitý. Počet ruských novin na rok 2000 byl 5758 s denním počtem výtisků 7 138 919 exemplářů, počet časopiseckých titulů byl 2781, s denním počtem výtisků 500 000.⁹⁶

Hned po svém nástupu do prezidentského křesla V. V. Putin začal podnikat první kroky pro ovládnutí nejen periodického tisku, ale všech médií najednou. Nejvýraznějším krokem byl útok proti mnohým mediálními magnátům, kteří si svůj vliv získali ještě za vlády B. N. Jelcina. V červnu roku 2000 se setkal V. V. Putin

⁹⁵ ЗАСУРСКИЙ И. И. *Реконструкция России: Масс-медия и политика в 90-е годы*. Москва: Изд-во МГУ, 2001. ISBN 5-211-04397-9.

⁹⁶ НОГИНА Е. Б. *Печать Российской Федерации в 2000 году*. Москва: Всесоюз. кн. палата, 2001. ISBN 5-901202-08-2.

s oligarchy, kterým patřila moc médií a nabídl jim spolupráci. Pokud by jejich aktivita v médiích byla vedena ve státním zájmu, mohli by pokračovat ve své práci bez problémů, v opačném případě hrozil sankcemi. Jeho varování neposlechli dva největší mediální magnáti - B. A. Berezovskij a V. A. Gusinskij. Jejich média se tak stala terčem selektivního a politického útoku. V. A. Grusinskij byl obviněn z daňových úniků a nesplacení půjčky. Na jeho sídlo v tomto roce zaútočila finanční policie a V. A. Grusinského vzali na tři dny do vězení. Po propuštění Rusko neprodleně opustil. Kolem B. A. Berezovským byla podobná situace.

I když se nový prezident V. V. Putin zajímal primárně o televizi, jeho útokům neunikla ani periodika tištěná. Tituly, které otevřeně politiku V. V. Putina kritizovaly, se často ocitaly pod pravidelnými kontrolami finančních úřadů. Jednotliví novináři byli bezdůvodně zadržováni, případně internováni v psychiatrických léčebnách. Často se stávaly fyzické útoky i vraždy.

3.2 Vlastnictví postsovětského periodického tisku

V této době se periodický tisk ocitl ve středu zájmů nově vzniklých ruských zbohatlíků-oligarchů. Průmyslové a finanční koncerny jako byly *OAO „Gazprom“*⁹⁷ a jejich dceřiná společnost *ZAO „Media-Most“*⁹⁸, *AO „LogoVAZ“*⁹⁹, *„ONEKSIMbank“*¹⁰⁰ či *OAO „Lukoil“*¹⁰¹, ovládly většinu periodického tisku. Společnosti *AO „LogoVAZ“* B. A. Berezovského¹⁰² patřily noviny *Nezavisimaja gazeta (Независимая газета)*, *Novye izvestija (Новые известия)*, *Ogeněk (Огонек)* a časopis *Matador (Матадор)*. Společnost *ZAO „Media-Most“* V. A. Gusinského¹⁰³ ovládala

⁹⁷ *OAO Gazprom* – jedna z největších ropných společností ve světě. Společnost byla založená v roce 1995 prezidentským dekretem B. N. Jelcinem.

⁹⁸ *ZAO Media-Most* - jedna z největších společností media koncernu, která patřila společnosti *OAO Gazprom*.

⁹⁹ *AO LogoVAZ* – je to největší ruská automobilová společnost, která prodává automobily pod značkou *VAZ*.

¹⁰⁰ *ONEKSIMbank* – Ruská akciová komerční banka, která byla založená v roce 1993 v Moskvě B. A. Berezovským. V roce 2000 se spojila s jednou největších ruských bank *Rosbank*.

¹⁰¹ *OAO Lukoil* – je největší ruská organizace podnikající v oblasti těžby a upracování ropy, která byla založená v roce 1991. Sídlem její centrály je Moskva. Firma prodává automobilové benzíny a motorovou naftu v Rusku a dalších 22 zemí světa, včetně České republiky.

¹⁰² B. A. Berezovský – ruský podnikatel, státní a politický úředník. Roku 2000 byl vyhnán z Ruska a až do konce svého života bydlel ve Velké Británii. V Rusku byl v roce 2000 obviněn z řady finančních machinací a odsouzen k vězení.

¹⁰³ V. A. Gusinský – bývalý ruský mediální magnát, je majitelem zpravodajské společnosti *NEWSru.com*. V roce 1992 vybuďoval akcionářskou společnost - Skupina *Most*, která sjednotila 42 společností,

noviny *Segodnja* (Сегодня), *Novaja gazeta* (Новая газета), časopisy *Itoги* (Итоги), *7 dneј* (7 дней) a *Karavan istorij* (Караван историй). Organizace OAO „Gazprom“ kontrolovala obsah svých periodik *Trud* (Труд), *Rabočaja tribuna* (Рабочая трибуна), časopisy *Profil'* (Профиль), *Kompanija* (Компания), *Gazovaja industrija* (Газовая индустрия), *Faktor* (Фактор) a víc jak stovku regionálních periodik. Společnosti „ONEKSIMbank“, kterou řídil V. O. Potanin, patřily noviny *Izvestija* (Известия) spolu se společností OAO „Lukoil“, *Nedělja* (Неделя), *Komsomol'skaja pravda* (Комсомольская правда), *Va-bank* (Ва-банк), *Antenna* (Антенна), časopis *Ekspert* (Эксперт), také noviny *Sel'skaja žizň* (Сельская жизнь) a *Kul'tura* (Культура). Jedno z největších vydavatelství té doby bylo ZAO „Kommersant“, které vydávalo noviny *Kommersant* (Коммерсантъ), *Vlast'* (Власть), *Děngi* (Деньги), *Stolica* (Столица), *Avtopilot* (Автомобиль) a *Domovoj* (Домовой). Moskevská vláda ve své moci měla noviny *Tverskaja 13* (Тверская 13), *Večernija Moskva* (Вечерняя Москва), *Kuranty* (Куранты), *Obščaja gazeta* (Общая газета), *Rossija* (Россия) a *Literaturnaja gazeta* (Литературная газета).¹⁰⁴

Časopis *Ekspert* (Эксперт) analyzoval tuto situaci a přišel k tomu, že skoro nezbylo periodických titulů, které by mohli informovat o nezávislé politické informaci. Mezi ty, které by ještě mohly psát objektivně, zařadil sebe, noviny *Argumenty i fakty* (Аргументы и факты) s jejich přílohou *Soveršennno sekretno* (Совершенно секретно) a časopisy *Lica* (Лица), *Dělovuje ljudi* (Деловые люди), noviny *Moskovskij Kommersant* (Московский коммерсант) a finanční noviny *Ekonomičeskaja gazeta* (Экономическая газета).¹⁰⁵ Stát ztratil kontrolu nad většinou periodického tisku, což se za celou historii ruské žurnalistiky ještě nestalo.

Samozřejmě, že jejich hlavní cíle nebyly ekonomické, ale politické. V prvních letech noví majitelé nijak do práce redakcí nezasahovali, zlomový okamžik nastal až v roce 1995 – 1996, před prezidentskými volbami, kdy se majitelé všech největších médií spojili pro podporu B. N. Jelcina. Tak se v Rusku opět zrodil model žurnalistiky

ve kterých byly i televizní společnost NTV, noviny *Segodnja* (Сегодня), *Set dneј* (Семь дней) a časopis *Itoги* (Итоги). V roce 2000 odjel z Ruska do zahraničí.

¹⁰⁴ ЗАСУРСКИЙ Я. Н. a kol., *Средства массовой информации постсоветской России: Учебное пособие для студентов вузов, обучающихся по направлению и специальности „Журналистика“*. Москва: Аспект Пресс, 2002. ISBN 5-7567-0170-2.

¹⁰⁵ ЭКСПЕРТ In: ГРАБЕЛЬНИКОВ А. А. *Массовая информация в России: от первой газеты до информационного общества*. Москва: Изд-во Рос. ун-та дружбы народов, 2001. ISBN 5-209-01165-8.

autoritářské. Vznikl tak nový druh tzv. „informace oligarchií“, který se snažil za každou cenu přivést na místo prezidenta svého kandidáta.¹⁰⁶

Tak například noviny *Izvestija (Известия)* byly stejně v roce 1996 donuceny prodat část svých akcií jedné z největších ruských organizací podnikající v ropném průmyslu *OAO „Lukoil“*. Navzdory proklamacím o nezasahování investora do práce redakce vyvíjelo vedení společnosti obrovský tlak na redakci, aby zabránilo hroící konfrontaci s tehdejšími premiérem V. S. Černomyrdinem. Redakce se domnívala, že prodej většinového podílu společnosti „*ONEKSIMbank*“, která byla jedním z protivníků *OAO „Lukoil“*, pomůže zachránit nezávislost. Ovšem obě společnosti překonaly vzájemné neshody a účelově se spojily, aby mohly řídit noviny efektivněji.

Prezidentské volby v roce 1996 názorně ukázaly, že investice nejen do tištěných médií jsou velmi výhodné hlavně z pozice politického kapitálu. Proto z poloviny 90. let začínají velcí byznysmeni skupovat všechen známý čtený tisk. Ke konci roku 1998 u státní vlády zůstalo z těchto důvodů jen několik novin místních, z těch nejvýznamnějších *Rossijskaja gazeta (Российская газета)* a *Rossija (Россия)* a několik titulů regionálních.¹⁰⁷

3.3 Vydavatelství postsovětského periodického tisku

Jedna z charakterních vlastností postsovětského tisku bylo zakládání novinově-časopiseckých vydavatelství, protože ne všichni tituly si mohli dovolit svoji tiskárnu. Prvním a největším takovým vydavatelstvím bylo „*Kommersant (КоммерсантЪ)*“, které vydávalo noviny *Kommersant (КоммерсантЪ)*, týdeníky *Kommersant-Vlast' (КоммерсантЪ-Власть)* a *Kommersant-Deňgi (КоммерсантЪ-Деньги)*, časopisy *Domovoj (Домовой)*, *Avtopilot (Автомилот)* a *Stolica (Столица)*. Dalším velmi významným vydavatelstvím se stalo „*Ekonomika i žizň (Экономика и жизнь)*“, vydávalo noviny *Ekonomika i žizň (Экономика и жизнь)* a *Sportivnaja Moskva (Спортивная Москва)*, časopisy *Žurnalist (Журналист)*, *Čudesa i priključenija (Чудеса и приключения)* a víc než 50 centrálních, regionálních a specializovaných

¹⁰⁶ ЗАСУРСКИЙ И. И. *Масс-медиа второй республики*. Москва: Изд-во МГУ, 1999. ISBN 5-211-04108-9.

¹⁰⁷ ГРАБЕЛЬНИКОВ А. А. *Массовая информация в России: от первой газеты до информационного общества*. Москва: Изд-во Рос. ун-та дружбы народов, 2001. ISBN 5-209-01165-8. s. 103.

titulů. Největším vydavatelstvím ve světě se stal vydavatelský dům novin „*Argumenty i fakty* (*Аргументы и факты*)“. Noviny *Argumenty i fakty* (*Аргументы и факты*) psaly v roce 2000, že „naše vydavatelství je říše pro čtenáře - pokrývá absolutně všechny kraje a regiony Ruska. Do našich regionů patří skoro všechny země bývalého Sovětského svazu, Západní a Východní Evropa, USA, Kanada, Izrael a Austrálie. Každé vydání našich novin čte kolem 10 mil. lidí po celém světě. Noviny tiskou víc než 60 tiskáren na světě“. ¹⁰⁸ K novinám se vydává kolem 30 příloh, k těm nejznámějším patří *Zdorovije* (*Здоровье*), *Molodoj* (*Молодой*), *Dočku-materi* (*Дочки-матери*), *Na dače* (*На даче*) a další. Na stejném principu byla založená v roce 1995 informační agentura „*Argumenty i fakty-Novosti* (*Аргументы и факты*)“.

3.4 Postsovětský tisk různého charakteru

3.4.1 Politický postsovětský tisk

V postsovětském tisku se objevily i další typologické změny v obsahu periodik, kdy monotónní stranický tisk nahradil mnohem kvalitnější, masový tisk, který byl dotován z peněz státní pokladny nebo soukromými organizacemi. Byl to tisk, který měl za cíl odrážet vládní politickou situaci očima politiků.

Až do srpna roku 1991 se centrální politický tisk dělil podle vztahu ke komunistické straně „*KPSS*“ jako k vládnoucí síle státu. Komunistickou stranu podporovaly tituly *Pravda* (*Правда*), *Glasnosť* (*Гласность*), *Sovětskaja Rossija* (*Советская Россия*) a několik regionálních novin, které kritizovaly demokratický tisk *Argumenty i fakty* (*Аргументы и факты*), *Moskovskije novosti* (*Московские новости*), *Izvestija* (*Известия*), *Ogoněk* (*Огонек*) a *Komsomol'skaja pravda* (*Комсомольская правда*). Kromě nich byly ještě noviny vlastenecké, které vinily státní vládu kvůli rozpadu ruských tradic - *Deň* (*День*), *Russkij vestnik* (*Русский вестник*), *Literaturnaja Rossija* (*Литературная Россия*), *Naš sovremennik* (*Наш современник*) a *Molodaja gvardija* (*Молодая гвардия*). Po rozpadu „*GKČP*“ ¹⁰⁹ se politický tisk rozdělil na ty, kteří mají dobrý vztah s novou vládou a novým prezidentem a na ty, co ten vztah mají špatný. Státní noviny *Rossijskije vesti* (*Российские вести*) byly také

¹⁰⁸ КУЗНЕЦОВ И. В. *История отечественной журналистики (1917 – 2000)* : учеб. комплект (учеб. пособие: хрестомания). Москва: Флинта, 2002. ISBN 978-5-02-022715-6. s. 589 –590.

¹⁰⁹ GKČP – Státní výbor pro nouzovou situaci

hlavním orgánem tisku místní administrace a místních svazů. Účastnily se různých vládních reforem a vyhýbaly se otevřené kritice negativních následků nových reforem. Hlavním tiskem „*Vrchní Rady Ruské federace*“ byly noviny *Rossijskaja gazeta* (*Российская газета*).¹¹⁰

Místní postsovětský tisk se lišil radikálností v podpoře státní vlády. Demokratický tisk, který je uveden výše, obsahoval různou míru kritiky vůči státní vládě, ale nakonec činnost vlády podporoval. Vlastenecký a komunistický tisk silně kritizoval nový režim státní vlády. Každý ze směrů tisku měl své přívržence a kritiky.

Vcelku se dá říct, že po rozpadu Sovětského svazu a komunistické strany „*KPSS*“ se obsah ruského tisku značně změnil. Komunistické noviny ztratily svojí silnou pozici a přešly do opozice. Roli oficiálního tisku na sebe vzaly noviny a časopisy prezidentsko-demokratické. Jejich pozice zesílila po události, která se stala v říjnu roku 1993. Konflikt mezi výkonnou a zákonodárnou vlastní skončil vítězstvím, jak je známo, první z nich. V průběhu tohoto konfliktu zemřelo sedm a bylo zraněno 67 žurnalistů. B. N. Jelcin, který rozpustil „*Vrchní Radu Ruské federace*“ a okamžitě zastavil její tisk – *Rossijskaja gazeta* (*Российская газета*), který předal do rukou „*Rady ministrů Ruské federace*“. Na nějaký čas byla opět zavedena přísná kontrola nad obsahem tisku. Mezi zakázaný tisk se dostaly mnohé vlastenecké noviny. Byl zastaven tisk opozičních komunistických titulů *Pravda* (*Правда*), *Sovětskaja Rossija* (*Советская Россия*), *Rabočaja tribuna* (*Рабочая трибуна*), *Glasnosť* (*Гласность*), *Narodnaja pravda* (*Народная правда*). S bílými pruhy na stránkách vyšly noviny *Moskovskaja pravda* (*Московская правда*), *Segodnja* (*Сегодня*), *Nezavisimaja gazeta* (*Независимая газета*), *Rossija* (*Россия*), *Kommersant* (*КоммерсантЪ*), byl to výsledek přímé cenzury. „*Ministerstvo tisku*“ oficiálně vyzývalo k autocenzuře.

Svoboda tisku nastala vždy jen na nějaký čas, většinou se to stávalo, když jedna politická strana se snažila vysadit ze hry tu druhou, stejně jako se to odehrávalo v letech 1991 a 1993. Jakmile se to stalo, a jedna politická strana vyřadila tu druhou, hned se opět objevuje přímá cenzura.¹¹¹

¹¹⁰ ЗАСУРСКИЙ И. И. *Масс-медиа второй республики*. Москва: Изд-во МГУ, 1999. ISBN 5-211-04108-9.

¹¹¹ ГРАБЕЛЬНИКОВ А. А. *Массовая информация в России: от первой газеты до информационного общества*. Москва: Изд-во Рос. ун-та дружбы народов, 2001. ISBN 5-209-01165-8.

Jak už jsme se zmínili, postsovětský tisk byl hlavně tiskem pluralitním, kdy se objevilo několik stovek nových titulů různých politických směrů. V roce 1992 v Rusku existovalo víc jak 150 politických stran, které si založily své tištěné periodikum. Mezi prvními tituly demokratického směru se objevily noviny *Děmokratičeskaja Rossija* (Демократическая Россия) a *Děmokratičeskaja gazeta* (Демократическая газета) - „DPR“¹¹², *Svobodnoje slovo* (Свободное слово) - „DS“¹¹³, *Izdanije Děmokratičeskoj partii* (Издание Демократической партии) - „DP“¹¹⁴, *Social-demokrat* (Социал-демократ) a *Novaja žizň* (Новая жизнь) - „RPRF“¹¹⁵.

Ústavně-demokratický politický směr měl hlavně titul *Graždanskoje dostoinstvo* (Гражданское достоинство), dále *Konstitucionnyj demokrat* (Конституционный демократ) - „PKD“¹¹⁶. Liberálně-demokratický tisk - *Reč* (Речь) a *Liberal* (Либерал), národně- vlastenecký směr periodik - *Russkij vestnik* (Русский вестник). Anarchisté vydávali *Volja* (Воля), *Obšina* (Община), *Nabat* (Набат), *Solidarnost'* (Солидарность) a monarchisté zase *Monarchist* (Монархист) a *Graždanin imperii* (Гражданин империи).¹¹⁷

Nejpočetnější místo mezi stranickými tituly měla komunistická a liberálně-demokratická politická strana. Mezi komunistické noviny patřily *Narodnaja pravda* (Народная правда), *Molnija* (Молния) a *Za rodinu, za Stalina* (За родину, за Сталина). Od roku 1995 se začaly vydávat noviny „KPRF“¹¹⁸ *Pravda Rossii* (Правда России), ve vydavatelství komunistického tisku i nadále pokračovaly noviny *Pravda* (Правда) a *Sovetskaja Rossija* (Советская Россия). Od druhé poloviny 90. let „KPRF“ dokázala sjednotit půl milionu pracovníků a v té době už vydávala 120 tištěných titulů, kdy celkový počet výtisků tvořil 1,5 milionů.

Velmi výraznou vydavatelskou činnost zahájila i nově zformulovaná politická strana „LDPR“¹¹⁹, která vydávala nejen noviny *Pravda Žirinovskogo* (Правда

¹¹² DPR – Demokratická strana Ruska

¹¹³ DS – Demokratický svaz

¹¹⁴ DP – Demokratická strana

¹¹⁵ RPRF – Republikánská strana Ruské federace

¹¹⁶ PKD – Stana konstitučních demokratů

¹¹⁷ ГРАБЕЛЬНИКОВ А. А. *Массовая информация в России: от первой газеты до информационного общества*. Moskva: Изд-во Рос. ун-та дружбы народов, 2001. ISBN 5-209-01165-8.

¹¹⁸ KPRF – Komunistická strana Ruské federace

¹¹⁹ LDPR – Liberálně-demokratická strana Ruska

Жириновского) a *Sokol* (Сокол), ale i *Liberal'no-pravovaja gazeta* (Либерально-правовая газета), *Jeleckije vesti* (Елецкие весту) a další.

Další tisk politické strany jako „DVR“¹²⁰ vydávaly titul *Novoje vremija* (Новое время), tištěný titul *Novaja gazeta* (Новая газета) vydávala politická strana „Jablko“¹²¹, důležitým listem demokratů se stal titul *Izvestija* (Известия).

Největší počet čtenářů mají však ty tituly, které nejsou politicky vyhraněné a snaží se být objektivními: *Argumenty i fakty* (Аргументы и факты), *Kommersant* (КоммерсантЪ), *Komsomol'skaja pravda* (Комсомольская правда), *Obščaja gazeta* (Общая газета) a noviny *Trud* (Труд). Jedny z nejstarších novin *Trud* (Труд) se vydávaly nejen v Ruské federaci, ale i některých zemích Evropy, Ameriky, Asie a dokonce Afriky.¹²²

3.4.2 Postsovětský tisk pro podnikatele

Tenhle druh tisku je zacílen na formování informační infrastruktury, která informuje podnikatele o jejich potřebách, je to propaganda idejí a principů tržní ekonomiky, publikování zákonodárné informace, vytvoření pozitivní image ruskému podnikateli a informování čtenářů o životě byznysmenů.

Na ruském informačním trhu má periodický tisk pro podnikatele velmi skromnou pozici, k roku 1995 těchto titulů bylo 300. Jsou to především velice kvalitně zpracované tituly pro elitní vrstvu obyvatelstva, také tituly pro korporální účely, známé tituly pro širokou veřejnost, specializované na určitý finanční trh.

Týdeník *Ekonomika i žizň* (Экономика и жизнь) psal hlavně o praktických otázkách tržní ekonomiky. Publikuje se v něm hodně materiálů o problematice makro a mikroekonomiky, finanční situaci nejen v hlavních městech. Týdeník se stal centrálním periodikem vydavatelství se sdružil názvem „*Ekonomika i žizň* (Экономика и жизнь)“, kolem kterého se sdružilo dalších 50 titulů ekonomického charakteru, ale s různou specifikou (účetnictví, pojišťovnictví, daňových reforem, bankovníctví a také problematiku cenných papírů a investice nemovitosti).¹²³

¹²⁰ DVR – Demokratická volba Ruska

¹²¹ Jablko – Ruský svaz demokratické strany

¹²² КУЗНЕЦОВ И. В. *История отечественной журналистики (1917 – 2000) : учеб. комплект (учеб. пособие: хрестомания)*. Москва: Флинта, 2002. ISBN 978-5-02-022715-6.

¹²³ НЕЧАЕВ Д. Н., ТУЛУПОВ В. В. *Деловые печатные издания России: становление, специфика, тенденции развития*. Воронеж: Изд-во Воронежского гос. ун-та, 2006. ISBN 978-5-9273-1335-8.

V letech 1992 – 1997 byl růst nových titulů periodického tisku pro podnikatele velmi rychlý. Počet titulů je čím dál větší a vzniká tak potřeba najít své čtenáře na trhu. Velmi úspěšnou v té době pozici zaujaly noviny *Finansovyje izvestija* (Финансовые известия), které založily noviny *Izvestija* (Известия) spolu s novinami *Financial Times*. V Moskvě se noviny *Finansovyje izvestija* (Финансовые известия) vydávaly jako příloha k novinám *Izvestija* (Известия), ale v ostatních městech se tento titul vydával samostatně.

Jedním z nejstarších periodik pro podnikatele byly noviny *Kommersant* (КоммерсантЪ) v prvním čísle psaly o sobě jako „o nejinformovanějším nezávislém periodiku, které informuje o hlavní problematice komerčně-průmyslového a finančního života“.¹²⁴ Později ve stejném podnikatelském a finančním duchu začaly vydávat noviny *Kommersant-Weekly* (КоммерсантЪ-Weekly), *Kommersant-Daily* (КоммерсантЪ-Daily) a *Kommersant-Děňgi* (КоммерсантЪ-Деньги). Všechny noviny *Kommersant* (КоммерсантЪ) měly po celou historii vedoucí pozice a pokračují v nich až dosud. Tyto noviny byly také kvalitním příkladem pro rozvoj ekonomických novin *Russkij telegraf* (Русский телеграф).¹²⁵

Další velmi významné noviny *Ekspert* (Эксперт) a *Profil* (Профиль), byly nejdříve založené jako periodikum věnující se množství témat, ale později se specifikovaly víc na finanční trh. Mnohem specifičtější v té době noviny byly *Nalogi* (Налоги), které začaly vycházet v roce 1993 a soustředily se na dosah nově zavedených daňových pravidel. Časopis *Rynok cennych bumag* (Рынок ценных бумаг) pojednával o krizové ekonomické pozici, ve které se v té době nacházel trh.¹²⁶ Na oblast financí a účetnictví se soustřeďují noviny *Finansy i kredit* (Финансы и кредит), *Dajdžest-Finansy* (Дайджест-Финансы), *Buchgalterskij učet v izdatělstve i poligrafii* (Бухгалтерский учет в издательстве и полиграфии), *Buchgalter i zakon* (Бухгалтер и закон), *Vse dlja buchgaltera* (Все для бухгалтера) a další.¹²⁷

¹²⁴ ЕРЕМЕНКО А. В. *Деловая пресса России: история, типология, моделирование изданий*. Диссертация кандидата философических наук. Ростов на Дону: Ростовский государственный университет, 2006. s. 49.

¹²⁵ НЕЧАЕВ Д. Н., ТУЛУПОВ В. В. *Деловые печатные издания России: становление, специфика, тенденции развития*. Воронеж: Изд-во Воронежского гос. ун-та, 2006. ISBN 978-5-9273-1335-8.

¹²⁶ ЕРЕМЕНКО А. В. *Деловая пресса России: история, типология, моделирование изданий*. Диссертация кандидата философических наук. Ростов на Дону: Ростовский государственный университет, 2006.

¹²⁷ Tamtéž.

Další specifickou skupinu tvoří reklamní tisk *Ekstra-M (Экстра-М)* a *Reklamnyj vestnik (Рекламный вестник)* a noviny bezplatné inzerce *Vse dlja Vas (Все для Вас)*, *Iz ruk v ruki (Из рук в руки)* a *Udača (Удача)*.

Periodický tisk pro podnikatele začal prospívat až v Ruské federaci, kde se začal měnit trh a spolu s ním i ekonomická situace. V rozvoji nových tendencí se jakákoliv informace, obzvláště finančně-ekonomická, stala pro podnikatele nejen zajímavou, ale i užitečnou. K polovině 90. let se konečně zformuloval systém, kam patřily nejen periodický tisk, ale i informační agentury, které se specializovaly na informaci finančního a ekonomického charakteru (*PAL-inform-Moskva (ПАЛ-информ-Москва)* a některé regionální informační agentury).¹²⁸

3.4.3 Bulvární postsovětský tisk

Po rozpadu Sovětského svazu došlo k výrazné proměně obsahu a zaměření periodického tisku v Rusku. Ústup přísného komunistického režimu a morálky spolu s rozšířením perspektivy směrem na Západ, byly hlavní příčinou nástupu tisku bulvárního charakteru. Nové společenské a politické proměny znamenaly pro ruskou žurnalistiku růst západního typu bulváru. S nárůstem komercializace se objevily nové trendy tzv. „senzačních zpráv“, někdy s falešným obsahem zpráv nebo reportážemi přinášejícími pomluvy, lež, vymyšlená fakta, která rušila soukromý život celebrit. Ve společnosti, kde dlouhá staletí vládla striktní ideologie a morální puritánství, působily informace plné skandálů a sexuálního života na jednu stranu značně přitažlivě a masový tisk takového charakteru dosahoval vysokých tištěných nákladů, na druhou stranu si mnozí kladli otázku, zda není tisk takového druhu bulvárnosti pro tak křehkou demokracii příliš nebezpečný. Konzervatisté žádali větší státní kontrolu, která jim šla vstříc a několik zákonů, které podporovaly cenzuru, se schválilo. Proces bulvárních změn v obsahu periodik zasáhl i do té doby kvalitní tisk typu *Argumenty i fakty (Аргументы и факты)*, *Moskovskij komsomolec (Московский комсомолец)*, či *Komsomol'skaja pravda (Комсомольская правда)*. Tyto noviny na jednu stranu

¹²⁸ АХМАДУЛИН Е. В., ОВСЕПЯНИН Р. П. *История отечественной журналистики XX века: учебник для студентов высших учебных заведений, обучающихся по направлению „Журналистика“*. Ростов на Дону: Изд-во Южного федерального ун-та, 2008. ISBN 978-5-9275-0480-0.

ztratily svojí obsahovou kvalitou, na druhou stranu se kvůli bulvárnímu obsahu staly jedněmi z nejčtenějších v Rusku.

3.4.4 Postsovětský tisk pro zemědělce

Stejně jako v sovětském období velmi významný počet tištěných periodik představovaly noviny a časopisy pro zemědělce. Pro ně se začaly vydávat spolu s dříve vydávanými novinami *Sel'skaja žizň* (*Сельская жизнь*) také *Rossijskij fermer* (*Российский фермер*), *Sel'skij kommersant* (*Сельский коммерсант*), *Zemlja i ljudi* (*Земля и люди*), *Krest'janskije vedomosti* (*Крестьянские ведомости*), *Krest'janskaja Rossija* (*Крестьянская Россия*) a *Niva Rossii* (*Нива России*). Byly to noviny nejen pro agrárníky, ale i pro ty, co se zajímají o problematiku vesnického života.

Týdeník *Krest'janskaja Rossija* (*Крестьянская Россия*) byl veřejně-politický a hlavně zemědělsky orientovaný. Rubriky informovaly o sazbách na zemědělské výrobky, informovaly jak správně vést zemědělské podnikání, publikovaly užitečné rady o údržbě zemědělských polí a zahrad.

Velmi významnou pozici mezi těmito periodiky měl titul *Niva Rossii* (*Нива России*), vycházel třikrát do měsíce. Tento titul byl nejen veřejně-politický a zemědělsky orientovaný, ale publikoval hodně informací i pro městské občany.

Velmi čtenými periodiky byly farmářské noviny, které dávaly rady, jak pečovat o zahradu a jak správně pěstovat ovoce a zeleninu. Jedním z nejvýznamnějších byl týdeník *Rossijskij fermer* (*Российский фермер*), který ve svých rubrikách „*Venkovská usedlost*“, „*Stránky praktických rad*“ a „*Na návštěvě u farmáře*“ plnil všechny tyto požadavky.¹²⁹

¹²⁹ АХМАДУЛИН Е. В., ОВСЕПЯНИН Р. П. *История отечественной журналистики XX века: учебник для студентов высших учебных заведений, обучающихся по направлению „Журналистика“*. Ростов на Дону: Изд-во Южного федерального ун-та, 2008. ISBN 978-5-9275-0480-0.

3.4.5 Postsovětský tisk pro ženy

Nové tendence po rozpadu Sovětského svazu ve veřejně-politickém životě velmi výrazně změnilly pozici žen. Po dlouhé době se konečně začalo psát o tom, co ženy vždy zajímalo, ale tisk pro ženy se choval, jako by tyto problémy ani neexistovaly. Týkalo se to především rozporu veřejnosti k ženám, o rozporu mezi politickým a sociálním právem žen a jejich opravdové pozici. Nová témata se týkala i problematiky ženské práce, kdy to znamenalo pracovat nejen u stroje někde v továrně, ale i zakládat svůj vlastní podnik. Duchovní a ekonomická nezávislost, úzce spojená s její morální a psychologickou podporou velmi výrazně změnilly charakteristiku postsovětského tisku pro ženy.

Pro ženy se začaly vydávat nové časopisy *Sudaruška* (*Сударушка*), *Natali* (*Натали*), *Dočki materi* (*Дочки матери*), *Ženskoje sčast'je* (*Женское счастье*), *Ženskije igry* (*Женские игры*), *Moskvička* (*Москвичка*) a *Annchen* (*Аннхен*). Ovšem stále velmi čtené zůstávají časopisy *Krest'janka* (*Крестьянка*), *Rabotnica* (*Работница*) a *Zdorovije* (*Здоровье*). Nejstarší ženský časopis *Krest'janka* (*Крестьянка*) začíná vycházet jednou měsíčně s bezplatnou přílohou *Chozijaiuška* (*Хозяюшка*), uměleckou přílohou *Naša usad'ba* (*Наша усадьба*), *Moda v dome* (*Мода в доме*), *Pijatnaški* (*Пятнашки*) - pro děti předškolního věku a *Obyvatěl'* (*Обыватель*) – s obrázkovou přílohou pro muže.

Začaly se vydávat i tituly, ve kterých se účastnili mezinárodní partneři – časopis *Dialog* (*Диалог*) byl rusko-indickým periodikem, který vycházel v ruštině v Moskvě a v angličtině v Indii. Časopis *Mir ženščin* (*Мир женщин*) vycházel v ruštině a několika mezinárodních jazycích nejen v Moskvě, ale ve státech bývalého Sovětského svazu a Evropě. Mezinárodní časopisy *Ženskij klub* (*Женский клуб*) a *Slavjanka* (*Славянка*) se orientovaly na moderní a podnikavé ženy v západním duchu. Na začátku roku 1994 se začal vydávat americký časopis *Cosmopolitan* v ruštině, který byl orientovaný moskevské ženy a informoval je o posledních módních trendech v zahraničí.¹³⁰

¹³⁰ АХМАДУЛИН Е. В., ОВСЕПЯНИН Р. П. *История отечественной журналистики XX века: учебник для студентов высших учебных заведений, обучающихся по направлению „Журналистика“*. Ростов на Дону: Изд-во Южного федерального ун-та, 2008. ISBN 978-5-9275-0480-0.

3.4.6 Postsovětský tisk pro mládež

Velké změny nastaly i u mládežnického tisku, který byl orientovaný nejen na mládež, ale i děti různého věku. Spolu s jediným časopisem *Pionerskaja pravda* (*Пионерская правда*), který se začal vydávat ještě v Sovětském svazu, vychází nové tituly: *Dětskaja delovaja gazeta* (*Детская деловая газета*) a časopis *Škol'naja roman-gazeta* (*Школьная роман-газета*), který se také stal doporučenou literaturou pro školáky šestých a desátých tříd základních škol. Začal vycházet časopis hudebně a literárně-uměleckého charakteru *Radost'* (*Радость*), umělecko-poznávací časopisy malého formátu tzv. „do kapsy“ *Strigunok* (*Стригунок*) a *Naš licej* (*Наш лицей*), byly to tituly pro děti a mladistvé. V periodikách pro mládež začaly vycházet v různých městech tituly, dříve neexistujícího typu, začaly se vydávat časopisy mladými novináři: *Glagol* (*Глагол*), *Čestnoje slovo* (*Честное слово*), *Basta!* (*Баста!*), *Veselyj veter* (*Веселый ветер*), *Kontakt* (*Контакт*) a *Stena* (*Стена*). Hlavním cílem všech periodik pro mládež je podpořit zájem dětí a mládeže ke kultuře, duchovní a mravní vzdělávání, etice a estetice.¹³¹

3.4.7 Postsovětský náboženský tisk

Čím dál víc se stává populárnější tisk náboženský. Noviny *Semejnaja pravoslavnaja gazeta* (*Семейная православная газета*) - jsou určené pro rodinné čtení, *Blagovest* (*Благовест*) - titul určený pro armádu, *Utoli moja pečali* (*Утоли моя печали*) - časopis pro vězňe, *Tatjanin deň* (*Татьянин день*) – pro studenty. Také se obnovil tisk některých dorevolučních náboženských periodik, jako jsou časopisy *Duchovnuj christijanin* (*Духовный христианин*) a *Christijanin* (*Христианин*), které byly založeny již v letech 1905 a 1906.

Pravoslavné chrámy mají svá vydavatelství a publikují například *Znamenie* (*Знамение*) a *Chovrine* (*Ховрине*), které jsou vydávány v hlavním městě – v Moskvě za peníze dobrovolně darované. Později se začaly vydávat velmi čtené noviny *Russkoje bogatstvo* (*Русское богатство*), které jsou zároveň hlavním orgánem „Svazu pravoslavných“.

¹³¹ АХМАДУЛИН Е. В., ОВСЕПЯНИН Р. П. *История отечественной журналистики XX века: учебник для студентов высших учебных заведений, обучающихся по направлению „Журналистика“*. Ростов на Дону: Изд-во Южного федерального ун-та, 2008. ISBN 978-5-9275-0480-0.

Vydává se hojné množství pravoslavných příloh pro věřící k nejčtenějším periodickým titulům, jako byla například příloha *Rus pravoslavnaja* (*Русь православная*), která se vydávala spolu s novinami *Sovetskaja Rossija* (*Советская Россия*), nebo *NG-Religija* (*НГ-Религия*) v novinách *Nezavisimaja gazeta* (*Независимая*). Hodně materiálu o pravoslavné víře publikuje časopis *Russkij dom* (*Русский дом*).¹³²

¹³² ГРАБЕЛЬНИКОВ А. А. *Массовая информация в России: от первой газеты до информационного общества*. Москва: Изд-во Рос. ун-та дружбы народов, 2001. ISBN 5-209-01165-8.

4 ANALÝZA SYSTÉMU RUSKÉHO PERIODICKÉHO TISKU

4.1 Základní modely ruských tištěných médií

Ruský profesor a mediální teoretik J. N. Zasurskij zformuloval sedm modelů současné ruské žurnalistiky, které odpovídají historickým etapám jejího vývoje. Historicky nejstarší etapou ruské žurnalistiky byl model tzv. „instrumentální“, neboli model autoritářský, jinak také model přestavby vznikl v bouřlivém období na konci 20. století. Tehdy tištěná média prožívala fázi přerodu z modelu sovětského v model demokratický. Tištěná média se proměnila v nástroj demokratizace jak, pro celou společnost, tak pro nový politický systém. M. S. Gorbačev využíval velmi intenzivně nejen tištěná média při zavádění ekonomických reforem.¹³³

Druhým modelem podle autora byl model „svobodné žurnalistiky“, nazývaný též modelem „čtvrté moci“. Ten vznikl po přijetí nového *Zákona SSSR „O tisku“* v roce 1990 a následně *Zákona Ruské federace „O prostředcích masové informace“* o rok později. Ruský periodický tisk podle autora dostal skutečnou svobodu a nezávislost na politickém režimu a mohla se tak plně věnovat dříve zakázané problematice, která trápila celou společnost. Nicméně tato svoboda tisku vydržela jen krátce, z důvodů finančních problémů, které postihly celý mediální trh krátce po rozpadu Sovětského svazu a donutil redakce obrátit se s žádostí o pomoc k bankám, ruským oligarchům a samozřejmě ke státu. To způsobilo situaci, kdy se tisk ocitl v rukou velkých korporací, které často patřily státu.

„Korporačně-autoritářský“ model byl třetím, který vznikl během prezidentské volební kampaně v roce 1996. Tento model byl velmi úspěšný, protože B. N. Jelcin, který měl druhé prezidentské volby prohrát, byl nakonec znovuzvolený. Odehrálo se to, protože právě tehdy nejvlivnější tištěné deníky v zemi musely čelit tlakům svých nových majitelů, kteří chtěli podpořit znovuzvolení prezidenta ze svých finančních zdrojů, jelikož je B. N. Jelcin velmi dobře podporoval. *„V Rusku tak došlo ke vzkříšení autoritářského modelu ruské žurnalistiky. Nyní ovšem periodický tisk neovládala státní*

¹³³ ЗАСУРСКИЙ Я. Н. *Искушение свободой. Российская журналистика: 1990 – 2007: сборник статей*. Москва: Изд-во Московского ун-та, 2007. ISBN: 978-5-211-05458-5.

*propaganda CK KPSS, nýbrž mocní oligarchové, kteří se stali mediálními magnáty“.*¹³⁴

Jelikož mezi jednotlivými majiteli nejvlivnějších tištěných institucí vznikl po volbách konflikt, podnikatelé se rozdělili na dva tábory, kde na jednom byli dříve zmínovaní B. A. Berezovský a V. A. Gusinský a na druhém byli vlivný politik A. B. Čubajs spolu s ruským oligarchou V. O. Potaniným. Právě toto období považuje autor za dobu vzniku čtvrtého modelu „korporační žurnalistiky“ a svobodného tisku. Tato situace vznikla na základě toho, že zatímco tisk byl ovládaný velkými korporacemi a musel se účastnit tzv. „informačních válek“, protože byly na mediálním trhu stále dvě strany, svobodný tisk mohl vše sledovat z ústraní a referovat o dění celkem nestranně.

S příchodem nynějšího prezidenta V. V. Putina v roce 2000 přišel i nový model - model „masových médií“ ovládaných státem. S příchodem nového prezidenta se masový tisk ocitl pod kontrolou Kremlu, tedy státu. Pátý model představuje svérázný návrat k modelu prvnímu - „instrumentálnímu“ modelu z období tzv. „perestrojky“. S příchodem nové vlády tehdy došlo k tzv. „deoligarchizaci“¹³⁵ masového tisku. Velmi významnou roli při upevňování vlivu státu na mediálním trhu sehrálo nově vzniklé „*Ministerstvo tisku a informace*“ v roce 1991. „*Tištěná média tehdy postupně přešla od soukromých vlastníků do vlastnictví státu, který s pomocí nich mohl diktovat svoji vlastní informační politiku.*“¹³⁶

Předposledním modelem je podle autora model „regionálních“ tištěných médií. Tištěná media zde rozděluje podle soukromých a podle médií ovládaných regionální vládou. Jako příklad modelu regionálních médií autor uvádí tzv. „radniční“ a „gubernátorský“ tisk: „*Svého času chtěl N. S. Chruščov vytvořit dvě strany - vesnickou a městskou. Nyní jsme svědky tohoto rozdělení v tisku: vesnice představuje tisk gubernátorský a města zase tisk radniční.*“¹³⁷

Poslední sedmý model se vyvíjel podle autora paralelně se všemi předešlými, je to model „komerční“. Jak se ukázalo v praxi, pro ruský periodický tisk platí hlavní pravidlo – čím méně je tisk politicky zaměřený, o to větší má zisky. S tím také souvisí masivní nárůst tisku bulvárního.

¹³⁴ Tamtéž. s. 13.

¹³⁵ Deoligarchizacie - zbavení vládou ruských oligarchů moci.

¹³⁶ ЗАСУРСКИЙ Я. Н. *Искушение свободой. Российская журналистика: 1990 – 2007: сборник статей.* Москва: Изд-во Московского ун-та, 2007. ISBN: 978-5-211-05458-5. s. 14.

¹³⁷ Tamtéž. s. 14.

S názory J. N. Zasurského souhlasí i mediální teoretik A. A. Grabel'nikov, který zase formuluje šest vlastních modelů současných ruských tištěných médií: model „nezávislého tisku“ (svobodného trhu myšlenek), sovětský neboli „socialistický“ model, model „sociální odpovědnosti“, „autoritářský“ model, „rozvojový“ model a model „demokratické vlády“.¹³⁸

S podobným názorem přišel i britský profesor Brian McNail, který ve svém díle „*Média v postsovětském Rusku*“ dělí periodický tisk do tří fází. První fáze probíhá v letech 1986 až 1990, a končí s příchodem *Zákonu SSSR „O tisku“*. Druhá fáze se nazývá „zlatá doba ruského tisku“ a trvá pouze rok a půl, do poloviny roku 1991. Třetí fáze přichází se srpnovou ekonomickou krizí a nazývá se „tržní“.¹³⁹

4.2 Zákony regulující prostředky masové informace

4.2.1 Historie předcházející *Zákonu Ruské federace „O prostředcích masové informace“*

Zákon „O masových sdělovacích prostředcích“ patřil k těm velice vzácným produktům ruského zákonodárství, že datum zrození této události může být označováno maximálně přesně. Do 12. června roku 1990 v Rusku neexistoval žádný zákon, ani jiné právní akty, které by regulovaly vztah mezi veřejností a médii. Neexistence právní regulace mezi médii a veřejností byla kompenzována stranickými normami. Právě tyto normy „KPSS“ vždy stanovily pravidla základních novin a časopisů, jmenování šéfredaktorů atd. Ovšem všechna pravidla byla velmi individuálně nastavená, protože například, co platilo a co si mohly dovolit noviny *Moskovskije novosti* (*Московские новости*), bylo absolutně nepřijatelné pro list *Moskovskaja pravda* (*Московская правда*). To byl také důvod, proč po dobu několika desítek let sovětská vláda odmítala zákonodárnou platformu pro vztah s médii, protože si byla moc dobře vědoma, že její forma vlády je neslučitelná s jakoukoliv právní legislativou, která by byla stejná pro všechny.

¹³⁸ ГРАБЕЛЬНИКОВ А. А. *Массовая информация в России: от первой газеты до информационного общества*. Москва: Изд-во Рос. ун-та дружбы народов, 2001. ISBN 5-209-01165-8.

¹³⁹ BRIAN McNAIL In: ЗАСУРСКИЙ И. И. *Реконструкция России: Масс-медия и политика в 90-е годы*. Москва: Изд-во МГУ, 2001. ISBN 5-211-04397-9.

Jak už z předešlého textu víme, zákony a právní normy, které se týkaly médií, se v ruském impériu vyvíjely a měly podobu cenzury. Před vládou Sovětského svazu v roce 1804 zákon o tisku tvořila „*Charta o cenzuře*“, později ji nahradila „*Dočasná pravidla o cenzuře*“, dále následovala „*Dočasná pravidla o periodickém tisku*“, pak „*Dočasná situace o vojenské cenzuře*“. Ovšem opravdový zákon o regulaci médií nebyl do rozpadu Sovětského svazu nikdy přijat, i když návrhů bylo velké množství.

V polovině 60. let 20. století se připravovaly materiály pro relativně demokratický zákon o tisku. Na podzim roku 1968 na sjezdu „*CK KPSS*“ při projednávání všech návrhů a námětů pro nový zákon, který by reguloval vztahy s médií, zazněl celkem zajímavý výrok tehdejšího ideologa M. A. Suslova: „*Je známo, že od zrušení cenzury v Československu a vstupu sovětských tanků do jejich země uplynulo jen několik měsíců. Chtěl bych vědět, kdo vstoupí s tanky na naši ruskou zemi?*“¹⁴⁰ Hned po vyřčení těchto slov v zasedací místnosti nastala panika a strach, když viděli československý „socialismus v lidské podobě“. Tyto úvahy přinesly zrušení práce na projektu prvního sovětského zákona o tisku.

Na jaře roku 1976 byl připraven nový projekt, který byl v neposlední řadě ovlivněn přijetím „*Mezinárodního paktu o občanských a politických právech*“, který zaručoval každému člověku „*svobodu hledat, dostávat a šířit jakoukoliv informaci a ideji, nezávisle na území jakoukoliv formou, ať už písemně, ústně, s pomocí uměleckých obrázků, nebo s pomocí tisku*“.¹⁴¹ Totalitní režim byl obsáhlý skoro v každé větě tohoto právního dokladu. Tak například: „*Sovětský tisk pod vedením Komunistické strany Sovětského svazu se aktivně účastní v rozhodnutích vážných problémů života občanů, v proměně socialistických vztahů v komunistické, aktivně se účastní ve výchově nového člověka. Věrnost komunistickým ideálům, partiím, bojový revoluční duch, masovost a pravdivost, velmi blízký vztah s miliony pracujících - to vše, jsou odlišné vlastnosti sovětského tisku.*“¹⁴² Tímto způsobem byl napsán celý projekt, ovšem to je celkem samozřejmé, pokud vezmeme na vědomí, že si autoři vzali příklad z československého a rumunského zákona o tisku. Tisk byl povinen formulovat komunistický vztah mezi občanem a státem, propagovat marxisticko-leninskou teorii,

¹⁴⁰ БАТУРИН Ю.М., ФЕДОТОВ М. А., ЭНТИН В. Л. *Закон о СМИ: на перекрестке веков и мнений*. Москва: Союз журналистов России, 2004. s. 10.

¹⁴¹ Tamtéž. s. 11.

¹⁴² Tamtéž. s. 11.

s pomocí které je možné úspěšně dosáhnout sovětské společnosti atd. Právo na vydávání periodického tisku mohly dostat jen stranické, státní nebo veřejné organizace, svoboda tisku znamenala pro občany „svobodné vyjadřování svých názorů, dostávat informace, které je zajímají a týkají se státního, veřejného nebo kulturního života, jen v tom případě, pokud to není v rozporu...“¹⁴³

Co se týče svobody tisku, tento zákon byl napsán účelně nesrozumitelně. K tisku se nesměla dostat informace: „o státním bezpečí Sovětského svazu, informace, která by vyprovokovala začátek války, rasovou nebo národní nenávisť, šíření nepravdivých informací, které by se týkaly jednotlivých občanů, důstojníků a určitých organizací.“¹⁴⁴ Taktéž se zakazovaly šířit informace neslučitelné s potřebami občanské morálky, informace, které by mohly poškodit zájmy státu, veřejnosti nebo jednotlivých občanů, což znamenalo, že jakákoliv kritika vůči stranickým, veřejným nebo státním organizacím by znamenala zneužívání svobody tisku.

V projektu se velmi zamlženě psalo i o právu na informace. V praxi to znamenalo, že pokud by redakce chtěla dostat jakoukoliv informaci, musela by o ni požádat a dostala pouze tu část informace, kterou je organizace ochotna zveřejnit. Znamenalo to také, že poskytnutí informací by mohlo být odmítnuto v tom případě, že „by informace mohla poškodit zájmy státu, veřejnosti nebo jednotlivých občanů“¹⁴⁵ Pozoruhodné je, že se v projektu vůbec nemluvílo o právech a povinnostech žurnalistů.

V projektu bylo přece jen i něco demokratického. Psalo se v něm, že pokud vydavatelství byla zamítnuta registrace, zastaven tisk nebo zkonfiskován novinářský materiál, mohli vydavatelé podat odvolání na Obecný soud.

To, že první *Zákon SSSR „O tisku“* se dostal do plánu zákonodárných projektů, bylo přirozené, protože to byl první krok M. S. Gorbačeva při jeho modernizaci tehdejšího socialismu. M. S. Gorbačov velmi usilovně propagoval ideje demokracie a roli lidského faktoru. Jakmile se vláda vzdala části své vlády nad periodickým tiskem, komunistická strana s každým dnem víc a víc ztrácela svou moc manipulovat veřejným míněním, čímž vystavila svůj režim smrtelnému nebezpečí.

První verze tohoto zákona se zformulovala ještě v letech 1986 – 1987, kdy byl předložen anonymně z vládní organizace „*CK KPSS*“. Bylo velmi zajímavé, že obsah

¹⁴³ Tamtéž. s. 12.

¹⁴⁴ Tamtéž. s. 12.

¹⁴⁵ Tamtéž. s. 12.

byl z více než poloviny totožný s projektem „*Mezinárodní pakt o občanských a politických právech*“ z roku 1976. V některých částech byl *Zákon SSSR „O tisku“* zformulován dokonce konzervativněji než předešlý projekt. Například rozhodnutí o registraci tisku, zastavení tisku nebo konfiskaci novinářských materiálů, vydatelé se nyní nemohly odvolávat k Obecnímu soudu, ale mohli se odvolat u svazového nebo republikového orgánu. Což znamenalo návrat ke komunistické vládě. Taktéž byla zrušena deklarace o nepřípustnosti cenzury.

V prvním zákoně o tisku se psalo o zákonné pozici žurnalistů, ovšem jen z pozice ideologických propagandistů. Měli za povinnost „*věrně sloužit zájmům veřejnosti*“, „*aktivně se účastnit úloh, které mají za cíl podporovat sovětská média*“, „*provádět svou činnost jen v souladu se sovětskými zákony a podle pravidel socialistické a profesní etiky*“, „*neustále se zdokonalovat ve své profesi*“, „*nést zodpovědnost za zveřejněnou informaci*“.¹⁴⁶ Bylo jasné, že projekt takového charakteru nemohl počítat s podporou veřejnosti již zasažené demokratickými procesy. Všechny pokusy o zlepšení projektu přinášely opačné výsledky, protože se hlavně uvažovalo o změnách ve vybraných státech a ne o změnách koncepčního charakteru. Tak například ve stati: „*Na dotaz periodického tisku a masových sdělovacích prostředků jsou státní a veřejné organizace povinni, včas poskytovat informace a materiály, které žadatele zajímají*“¹⁴⁷ se navrhovalo upřesnit termín, do kdy jsou státní a veřejné organizace povinné poskytnout informace. Proto termín „*včas*“ byl vyňat a formulace stati se stala ještě nepřehlednější: „*Státní a veřejné organizace poskytují na dotaz periodického tisku a dalších masových sdělovacích prostředků informace a materiály, které je zajímají. Státní a veřejné organizace však nejsou povinné poskytovat materiály, které by obsahovaly státní, vojenskou nebo jinou zákonem chráněnou informaci*“.¹⁴⁸ V praxi to znamenalo, že po každém sjezdu CK KPSS byl projekt poslán na dodělání nebo předělání textu.

V červenci roku 1988 byl napsán třemi právníky (J. M. Baturin, M. A. Fedotov a V. L. Entin) alternativní autorský projekt, který na prvním sjezdu národních zástupců Sovětského svazu byl představen jako zákonodárná iniciativa. V dalším roce tento projekt vyhrál a byla vytvořena skupina, kterou vedl vládní úředník N. V. Fedorov

¹⁴⁶ Tamtéž. s. 16.

¹⁴⁷ Tamtéž. s. 17.

¹⁴⁸ Tamtéž. s. 17.

a která měla dotvořit tento projekt. O pár měsíců později byl vybrán den sjezdu „CK KPSS“, kde se měl tento projekt poprvé představit. Ovšem den před sjezdem byl rozdán místo textu svázaného podpisu hlav pracovní skupiny vládního úředníka N. V. Fedorova členům sjezdu jiný anonymní projekt, který na první pohled vypadal skoro stejně. Ovšem anonymní „změněný a doplněný“ zákonný projekt měnil svobodu tisku s pomocí sotva viditelných právnických detailů ve fikci. Avšak anonymní projekt byl odhalen a po velice bouřlivé diskusi se čtení odložilo na příští den. Nazítří se skoro jednomyslně odhlasoval nový projekt a bylo domluveno, že se bude dopracovávat postupem času a v nejbližší době bude vydán. Také se to tak stalo, 12. července roku 1990 byl oficiálně přijat zákon SSSR „*O tisku a jiných masových sdělovacích prostředcích*“.

Od této doby se stal totalitní režim skoro bezmocný, protože například ve článku č. 7 se psalo o tom, že „*právo na organizaci mediální instituce patří Radě národních zástupců a úředníků a jiným státním organizacím, politickým stranám, veřejným organizacím, masovým hnutím, uměleckým svazům, kooperativním, náboženským a jiným společenským svazům, které neprotiřečí zákonům Sovětského svazu*“.¹⁴⁹ Proto mnoho redakčních kolektivů využilo nových zákonných norem a představily své tituly jako nezávislé tiskové orgány.

Pro svobodu tisku byl také velmi významný článek č. 4, který pojednával o tom, že „*redakce prostředků masové informace představují právní osobu, která jedná na základě svých předpisů*“.¹⁵⁰ Právě tyto normy dovolily mnohým redakcím se stát nezávislými právními osobami.

Mnoho vydavatelů ztratilo právo na osamostatnění kvůli národní revoluci, když prezident Ruské federace vydal 21. srpna roku 1991 dekret „*O masových sdělovacích prostředcích RSFSR*“.¹⁵¹

Příští den vydal prezident Ruské federace nový dekret „*O činnosti informační agentury „TASS“¹⁵² a „RIA Novosti“¹⁵³ a řady jiných periodických publikací, jako o subjektech desinformace občanů a světové společnosti, co se týče národní situace*

¹⁴⁹ Tamtéž. s. 23.

¹⁵⁰ Tamtéž. s. 26.

¹⁵¹ Tamtéž. s. 26.

¹⁵² TASS – Telegrafní agentura Sovětského svazu

¹⁵³ RIA Novosti – Ruská informační agentura Zprávy

ve státě“.¹⁵⁴ Znamenalo to, že všechny jmenované informační agentury a periodické publikace byly obviněny s tím, že „publikovaly a aktivně šířily pomluvy proti zástupcům zákonodárné moci, dezinformovaly občany a tím se staly spoluúčastníky národní revoluce“.¹⁵⁵ Na základě toho byl zastaven tisk nejčtenějších periodik *Pravda (Правда)*, *Sovětskaja Rossija (Советская Россия)*, *Glasnost' (Гласность)*, *Rabočaja tribuna (Рабочая трибуна)*, *Moskovskaja pravda (Московская правда)* a *Leninskoje znamija (Ленинское знамя)* jako tisku „KPSS“.

Zastavení tisku komunistických periodik způsobilo velké rozhořčení, včetně těch, od kterých by to nikdo nečekal, protože byly absolutně proti marxisticko-leninskému režimu, který komunisté propagovali. Příčina byla v tom, že nesouhlasily s takovýmto druhem opatření, kdy by bez jakéhokoliv soudního procesu byl zastaven periodický tisk. Odůvodňovali to tím, že jde o hrubé porušení svobody tisku. Samozřejmě, že si tento dekret protiřečil se zákonem „O tisku a jiných masových sdělovacích prostředcích“, kde bylo jasně psáno, že neexistuje jiný orgán než soud, který by mohl periodický tisk zastavit. V této situaci se „Ministerstvo tisku RSFSR“ rozhodlo příznivě vyřešit situaci a za necelý týden se zastavený tisk všech periodik obnovil, ale už ne jako tisk komunistický, ale jako tisk nezávislý. V těchto podmínkách se prezident Ruské federace přiznal, že jeho dekret byl neadekvátní v souvislosti se svobodou tisku a uznal všechny zastavené tituly jako nezávislé.

¹⁵⁴ БАТУРИН Ю.М., ФЕДОТОВ М. А., ЭНТИН В. Л. *Закон о СМИ: на перекрестке веков и мнений*. Москва: Союз журналистов России, 2004. s. 26.

¹⁵⁵ Tamtéž. s. 27.

4.2.2 *Zákon Ruské federace „O prostředcích masové informace“*

Zákon „O tisku a jiných masových sdělovacích prostředcích“ byl platný zhruba rok a půl a změnil jej *Zákon Ruské federace „O prostředcích masové informace“*, který se stal právoplatný 27. prosince 1991. Nový zákon se stal prostředkem konkretizace a demokratizace zákona předešlého. I když oba zákony byly napsány stejnými autory (J. M. Baturin, M. A. Fedotov a V. L. Entin), situace která nastala ve státě, tomu napomohla – rozpad Sovětského svazu a „KPSS“.

Hlavní úloha nového zákona byla ve vytvoření komplexu právních norem opírajících se z jedné strany o již zajištěné obecné standardy svobody médií, z druhé strany o každodenní praxi fungování médií v přechodném stavu společnosti.

Zákon obsahuje základní údaje o svobodě informací, co se týče hledání, dostávání, publikování a šíření. Dává možnost svobodně zakládat a vlastnit periodický tisk. Zakazuje vlastnit a zakládat periodický tisk cizincům, kteří nemají ruské občanství, a zahraničním společnostem.¹⁵⁶

Článek číslo 18 pojednává o tom, že zakladatelé nemají právo zasahovat do práce redakce a nijak ji ovlivňovat. Výjimka může být jen v tom případě, pokud zakladatel a redakce podepsali smlouvu o regulaci vnitřních vztahů, kde by to bylo stanoveno. V současné praxi je to trochu jinak, protože zakladatel je většinou i hlavním sponzorem periodického tisku, což v této situaci už je porušení zákona. Bývá výjimečné, když šéfredaktor, zakladatel a sponzor jsou jedna osoba. Ve většině případů finanční závislost tištěného periodika na sponzorovi dělá nezávislou redakci pouze iluzí. Také se většinou stává, že vláda, která vlastní periodický tisk, velmi často zasahuje do činnosti redakce a porušuje tím zákon.¹⁵⁷

Zástupci „*Vrchní Rady Ruské federace*“ mezi prvním a druhým čtením nového zákona jeho obsah dosti upravili. Mezi prvním a druhým čtením bylo navrženo 79 změn, z nichž 26 bylo přijato a doplněno. Na posledním sjezdu všech zástupců „*Vrchní Rady Ruské federace*“ byly také přijaty dvě změny, které protiřečily svobodě tisku. První změna se týkala „*konfidenční informace*“, kdy zákon nařizoval povinnost redakce poskytnout informaci vyšetřovacímu orgánu. Druhá změna se týkala „*skrytého*

¹⁵⁶ ЗАКОН РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ. *О средствах массовой информации*. Москва: Проспект, 2011. ISBN 978-5-392-02479-7.

¹⁵⁷ ЗАСУРСКИЙ Я. Н. и кол., *Средства массовой информации постсоветской России: Учебное пособие для студентов вузов, обучающихся по направлению и специальности „Журналистика“*. Москва: Аспект Пресс, 2002. ISBN 5-7567-0170-2.

záznamu“, kdy zákon zakazoval vést jakýkoliv skrytý záznam, včetně video, audio, kino nebo foto záznamu. Přijaté změny vyvolaly obrovskou bouři protestu v periodickém tisku, kdy mnozí autoři vyzývali v otevřeném dopise ještě jednou zvážit poslední změny nového zákona před konečným podepsáním prezidentem RF¹⁵⁸, protože protirečí se svobodou slova. V odpovědi na protest prezident RF B. N. Jelcin veřejně pohrozil, že zruší nový zákon úplně, pokud se nezruší poslední antidemokratické změny. Zástupci „*Vrchní Rady Ruské federace*“ neměli na vybranou a proto zrušili předešlé dvě změny a vrátili se k původní verzi. Po oficiální publikaci 27. prosince 1991 vstoupil v platnost 8. února následujícího roku.

Po vydání *Zákona Ruské federace „O prostředcích masové informace“*, bylo vydáno také několik desítek dekretů prezidenta RF, které se týkaly masových médií.

„*Trestní zákoník RF*“, který vstoupil v platnost v roce 1997, definuje pomluvu jako „*šíření vědomě nepravdivé informace, která hanobí čest a důstojnost jiných osob nebo znehodnocuje jejich reputaci*“.¹⁵⁹ Poprvé v historii ruského zákonodárství je šíření pomluv trestně stíháno.

Článek číslo 151 „*Občanského zákoníku*“, vydaného roku 1995 uděluje odpovědnost za pravdivost informací novináři, či redakci.¹⁶⁰

Zákon „O státním tajemství“ byl přijat v roce 1993 a státní tajemství se v něm definuje jako „*státem chráněné informace v oblasti vojenské, zahraničně politické, ekonomické, průzkumné a operativně vyšetřovací činnosti, jejichž šíření může přinést poškození bezpečnosti Ruské federace*“.¹⁶¹

Zákon „O postupu informování činnosti veřejných orgánů ve veřejnoprávních prostředcích masové informace“ nabyl právoplatnosti v roce 1994 a má velký význam, protože větší část médií v Rusku patří státním organizacím. Zákon definuje řadu událostí, o kterých státní média musí informovat. Mezi ně patří prohlášení prezidenta

¹⁵⁸ RF – Ruská federace

¹⁵⁹ УГОЛОВНОЕ ПРАВО РФ. *Уголовный Кодекс РФ*. [online] © Ug-Kodeks.ru 2009-2014 [cit. 2014-01-25]. Dostupné z: http://www.ug-kodeks.ru/ug/ug-kodeks.ru/ugolovnij_kodeks_-_glava_17.html

¹⁶⁰ ГРАЖДАНСКИЙ КОДЕКС РФ. *Компенсация морального вреда*. [online] © GrazKodeks.ru 2010-2014 [cit. 2014-01-25]. Dostupné z: <http://www.grazkodeks.ru/gzk-glava-8/gz-statia-151/>

¹⁶¹ СЛУЖБА ВНЕШНЕЙ РАЗВЕДКИ РФ. *Закон „О государственной тайне“*. [online] © Служба внешней разведки Российской Федерации, 2000 [cit. 2014-01-25]. Dostupné z: http://svr.gov.ru/svr_today/doc05.htm

RF, „Rady RF“, „Státní Dumy“ a „Vlády RF“. Patří k nim také informace o prvních oficiálních zasedáních parlamentu a nové vlády a také inaugurace prezidenta RF.¹⁶²

Zákon „O informaci, informatizaci a ochraně informace“ byl přijat o rok později, tehdy nově založeným „Výborem informační politiky prezidenta RF“. Pojednává o problematice informační společnosti a informačních technologiích. Hlavním cílem tohoto zákona je definice práv na šíření informací a přístup k informacím.¹⁶³

Zákon „O ekonomické podpoře regionálních (městských) novin“ byl přijat ve stejném roce „Státní Dumou“. Pojednává o státních dotacích novinám, které vydává místní vládní orgán. Tyto noviny musí nejdřív projít schválením u veřejných svazů a předložit oprávněné finančně-ekonomické důvody jejich vzniku. Po schválení pak tyto noviny dostávají státní dotace na papír, polygrafické služby a federální poštovní služby.¹⁶⁴

4.2.3 „Svaz žurnalistů Ruska“

Profesní nezávislá veřejná organizace pracovníků prostředků masové komunikace je „Svaz žurnalistů Ruska“. Byl založen v roce 1918, během prvního sjezdu sovětských žurnalistů. V té době měla tato organizace název – „Ruský svaz sovětských žurnalistů“. Představitelé prvního sjezdu sovětských žurnalistů byli V. I. Lenin a L. D. Trockij, kteří se zapsali jako sovětské žurnalisty. Zakladatelem a prvním předsedou „Svazu žurnalistů Ruska“ se stal spisovatel a publicista M. A. Osorgin. Mezi jeho nejbližší spolupracovníky, kteří se podíleli na vytvoření tohoto tvůrčího žurnalistického svazu byli: básník V. F. Chodačevič a literární historik M. O. Geršenzon.

¹⁶² УПРАВЛЕНИЕ СУДЕБНОГО ДЕПАРТАМЕНТА В МОСКОВСКОЙ ОБЛАСТИ. Закон РФ О порядке освещения деятельности органов государственной власти в государственных средствах массовой информации. [online] Copyright © 2006 - 2014. [cit. 2014-01-25]. Dostupné z: http://usd.mo.sudrf.ru/modules.php?name=press_dep&op=8&did=2

¹⁶³ ГАРАНТ. Об информации, информационных технологиях и о защите информации. [online] © ООО "НПП "ГАРАНТ-СЕРВИС" 2014 [cit. 2014-01-25]. Dostupné z: <http://base.garant.ru/12148555/>

¹⁶⁴ РОССИЙСКИЙ ПРАВОВОЙ ПОРТАЛ. Федеральный закон „Об экономической поддержке районных (городских) газет“. [online] © 2008-2012 [cit. 2014-01-25]. Dostupné z: <http://zakon.law7.ru/base29/part2/d29ru2886.htm>

V květnu roku 1919 „*Ruský svaz sovětských žurnalistů*“ dostal nový název - „*Komunistický svaz žurnalistů*“ a v červenci téhož roku vstoupil do „*Svazu vzdělávání pracovníků a socialistické kultury*“.

V roce 1928 na šestém sjezdu ruských žurnalistů přechází „*Ruský svaz sovětských žurnalistů*“ ze „*Svazu vzdělávání pracovníků a socialistické kultury*“ do nově založeného „*Svazu tiskařů*“. O dva roky později se „*Svaz tiskařů*“ rozhodl samostatný sektor „*Ruský svaz sovětských žurnalistů*“ zlikvidovat. To znamenalo, že se až do roku 1956 „*Ruský svaz sovětských žurnalistů*“ nacházel v bezvládním stavu, kdy celý jeho sektor byl rozpuštěn. Až v roce 1956 byl „*Ruský svaz sovětských žurnalistů*“ obnoven pod novým názvem „*Svaz žurnalistů Sovětského svazu*“.

O tři roky později se uskutečnil první sjezd „*Svaz žurnalistů Sovětského svazu*“, oficiálním nástupcem, se stal „*Svaz žurnalistů Ruska*“, který existuje dosud.

„*Svaz žurnalistů Sovětského svazu*“ byl organizací zaměřenou na profesionální vzdělávání novinářů, bez jakékoliv velké snahy zlepšit i jejich finanční situaci. Tu samou úlohu má i nynější „*Svaz žurnalistů Ruska*“, který je celostátní veřejnou organizací. Je to dobrovolné sdružení hájící svobodu a profesionalitu ruských médií. Hlavním cílem organizace je chránit zájmy ruských novinářů a podporovat je při profesionálním žurnalistickém vzdělávání. Podmínkou pro přijetí do této organizace je působení v jakémkoliv veřejném či soukromém médiu, případně aktivní účast na výzkumných či vzdělávacích aktivitách v mediálním prostředí. Nyní je „*Svaz žurnalistů Ruska*“ jedním z největších v Evropě, zastřešuje 85 regionálních organizací a 40 tvůrčích asociací.¹⁶⁵

¹⁶⁵ СОЮЗ ЖУРНАЛИСТОВ РОССИИ. *История создания*. [online] Copyright © 1993 [cit. 2014-01-22]. Dostupné z: http://www.ruj.ru/_about/russian_union_of_journalists_the_largest_mass_organization_in_the_country_creative_celebrates_its_90.php

4.2.4 „Kodex profesionální etiky ruského žurnalisty“

„Kodex profesionální etiky ruského žurnalisty“ byl schválen „Kongresem žurnalistů“ 23. června v roce 1994. Ten určuje novinářům normy, kterých by se měli držet. Hlavní povinností novináře je „dodržovat zákony své země a odmítat nátlak a zásahy ze strany vlády či kohokoliv jiného“. Novinář by měl podle kodexu „šířit a komentovat jen ty ověřené informace, o nichž je přesvědčen a ověřen ze zdrojů, které jsou mu dobře známy“. Kodex také upozorňuje na to, že je novinář povinen striktně oddělovat faktické zprávy, a komentáře k nim. Jako neprofesionální je hodnoceno, když novinář šíří nepravdivou informaci a pomluvy. Novinář by zároveň podle kodexu „neměl přijímat za žádných okolností ať už přímo nebo nepřímo, žádné úplatky od třetích stran za zveřejňování materiálů či názorů nepravdivého charakteru nebo zatajení pravdivé informace“. Pokud novinář publikoval nepravdivou nebo zkreslenou informaci, je povinen napravit svoji chybu ve stejném periodickém titulu a omluvit se poškozené straně. Novinář je také povinen zachovat anonymitu informačního zdroje, pokud o to byl požádán. Nikdo ho nemůže nutit ke zveřejnění zdroje, pokud není podezření, že zdroj informaci podal nepravdivou nebo zkreslenou.¹⁶⁶

4.2.5 „Akademie ruského tisku“

Chování ruských žurnalistů a kvalitu jejich práce sleduje nedávno organizovaná vnitřně-profesionální organizace - „Akademie ruského tisku“. Byla založená v roce 2010 generálním ředitelem agentury „ITAR-TASS“¹⁶⁷ V. N. Ignatěnkem. Spoluzakladatelé se stali významnými členy mediální sféry Ruska, spolupracuje řada novina a časopisů, „Svaz žurnalistů“ v Moskvě, Petěrburku a Tatarstánu.

Mezi hlavní akademiky a představitele žurnalistů Akademie ruského tisku patří: šéfredaktor *Argumenty i fakty* (*Аргументы и факты*) N. I. Zjaťkov, prezident fakulty žurnalistiky „MGU“¹⁶⁸ J. N. Zasurskij, novináři: V. M. Peskov, J. M. Rost, V. V. Ovčinnikov, B. Reznik, V. A. Fronin, P. N. Gusev a další.

¹⁶⁶ СОЮЗ ЖУРНАЛИСТОВ РОССИИ. *Кодекс профессиональной этики российского журналиста*. [online] Copyright © 1993 [cit. 2014-01-22]. Dostupné z: http://www.ruj.ru/_about/code_of_professional_ethics_of_the_russian_journalist.php

¹⁶⁷ ITAR-TASS – Informační telegrafní agentura Ruska – Telegrafní agentura Sovětského svazu

¹⁶⁸ MGU – Moskevská Státní univerzita

Hlavním úkolem „*Akademie ruského tisku*“ je ochrana profesionálních zájmů a práv novinářů ve všech oblastech. Akademie sleduje a prověřuje činnost periodického tisku a také dohlíží na to, aby ruská žurnalistika odpovídala vyšším profesionálním standardům. Pokud je potřeba, akademie zve novináře, aby si zlepšili profesionální úroveň vzdělávacími stážemi nebo rekvalifikačními kurzy. Zdatným novinářům akademie udílí každoročně prémie za novinářskou profesionalitu.¹⁶⁹

4.3 Politický paralelismus mediálních obsahů v tisku

Ruský tisk už od svého počátku na začátku 18. století výrazně definoval cíle využití médií jako nástroje politické a vládní propagandy. Média a politika byly napříč ruskými dějinami pevně propojeny. Tak například v carském Rusku reprezentoval car jak moc zákonodárnou, tak výkonní a soudní. V Sovětském svazu převzala všechny tyto funkce komunistická strana. Politický, ekonomický, soudní a mediální systém byly vždy úzce propojeny s komunistickou ideologií marxisticko-leninského směru a stranickou organizací. Masová média byla vždy považována za nástroj, pomocí něhož se dá manipulovat a propagovat své ideje.

Tomu odpovídalo i vzdělávání novinářů, kteří byli vychováni s cílem sloužení státní vládě. V historickém pojetí sovětské žurnalistiky vystupuje novinář spíše jako komentátor a analytik nežli profesionální zpravodajec. Stejně byl i historický vývoj specifického stylu novinářského jazyka, který se vždy blížil uměleckým textům nežli žurnalistice informační. Právě na umělecké texty bylo vždy nahlíženo jako na efektivní způsob ovlivňování široké veřejnosti.

Zpravodajství bylo vždy zaměřeno spíše na aktuální politické dění nežli na informování o aktuálních událostech. Proto byla žurnalistika vždy vnímána jako výchozí bod, který je zapotřebí pro úspěšné šíření komunistických idejí.

V situaci mediálního systému se nic nezměnilo ani po rozpadu Sovětského svazu. Režim sovětské propagandy nahradila M. S. Gorbačovova perestrojka. Tehdy novináři přijali misi, která jim ukazovala směr a oni se cítili povinni jít v naznačeném směru.

¹⁶⁹ ПОРТАЛ ДЛЯ МОЛОДЫХ ЖУРНАЛИСТОВ. *Академия русской прессы*. [online] Copyright © 2009-2014 [cit. 2014-01-22]. Dostupné z: <http://yojo.ru/?p=2860>

Částečná změna nastala až při nástupu nového prezidenta B. N. Jelcina. Při jeho prvním volebním období novináři konečně pochopili, že nemusí být nástroji pouze jedné strany či ideologie. Toto období profesionalizace však netrvalo dlouho a při druhých volbách prezidenta Ruské federace se novináři naplno postavili na stranu B. N. Jelcina a svou propagandou mu zajistili znovuzvolení. Nutno podotknout, že ne všichni dobrovolně. V té době stejně jako v předešlém období většina periodického tisku byla nepřímo spojená s různými politickými stranami, většinou s těmi, které byly v té době u moci. Později i obrovská ekonomická krize tomu moc nepomohla, kdy situace většiny médií využily finanční a průmyslové společnosti, které vstoupily na mediální trh. Samozřejmě jejich primárním cílem nebyl finanční zisk, ale možnost ovlivňovat veřejné mínění.

Druhým takovým předělem byl nástup V. V. Putina do pozice prezidenta RF v roce 2000, kdy vyhlásil nekonkrétní válku ruským oligarchům a mediálním magnátům. Samozřejmě, kdo se s V. V. Putinem nedomluvil, přišel o vlastnictví a byl nucen buď opustit rodnou zemi, nebo ho čekalo zatčení na dlouhou dobu věznění kvůli politickému a justičnímu nátlaku. Periodický tisk se tak opět proměnil v nástroj vládní propagandy a manipulace veřejným míněním.

Z výše uvedeného je celkem zřejmé, že politický paralelismus mediálních obsahů je jednou ze základních charakteristik ruské žurnalistiky. Sociální systémy politiky, ekonomie a práva například nikdy od sebe nebyly jasně odlišeny. Přesto lze v historii ruské žurnalistiky vysledovat období vyšší a nižší míry politického paralelismu mediálních obsahů. Pokud bychom měli vybrat období s nižší mírou paralelismu, určitě by to bylo období vlády prvního prezidenta Ruské federace B. N. Jelcina, pokud z nedávné historie vybereme období s vyšší mírou politického paralelismu, jednoznačně to bude první funkční období prezidenta V. V. Putina. Tzv. „Putinovská vláda“ si po dobu osmi let udržovala téměř absolutní kontrolu nad všemi médii. Například regionální a lokální periodický tisk podléhal přísné kontrole regionální moci. Většina novinářů akceptovala toto nastavení pravidel vládou a to hlavně z materiálních důvodů. Ve své pozici akceptovali přístup komentátora jako misionáře politických idejí, který je povinen dělat svou práci.

4.4 Profesionalita nynějších novinářů

Navzdory tomu, že postsovětské novinářství toužilo přijmout západní model profesionalizace, přetrval v Rusku i po rozpadu Sovětského svazu model komunistický, který využívá žurnalistické profesionality jako nástroj pracujícího ve prospěch státních zájmů. To znamená, že takové pojetí profese zachovává tradiční koncepci technických dovedností bez obsahové nezávislosti.

Mnozí ruští novináři mají dosud za svůj hlavní cíl vychovávat a vzdělávat čtenáře místo toho, aby je jen objektivně informovali. Do rozpadu Sovětského svazu mnozí novináři pracovali a psali bez ověřování dat z jakýchkoliv primárních zdrojů, jejich hlavním zájmem byly jejich dosavadní zkušenosti a literární umění. Dlouho přetrvával názor mezi ruskými čtenáři, že veřejnost potřebuje novinářské literární umění a že žurnalistika, která poskytuje jen objektivní fakta, není profesionálním mistrovstvím opravdového novináře.

S přechodem tištěných periodik do vlastnictví soukromých vydavatelů byli přizváni ke spolupráci nekvalifikovaní žurnalisté bez potřebného vzdělání, kteří zaplnili volná místa v redakcích. Začalo to po oslabení komunistického režimu a s příchodem svobody slova, hned po rozpadu Sovětského svazu. S příchodem neformálních typů novin a časopisů, kterým nový *Zákon Ruské federace „O prostředcích masové informace“* zaručil svobodu slova, mladí novináři spěchali informovat o všem, o čem se v Sovětském svazu nepsalo a nesmělo publikovat. To ovšem přineslo mnoho nevýhod, informace byla mnohdy nepravdivá, zkreslená, špatně napsaná a vedlo to k desinformaci a k falzifikaci. Nad touto nekvalifikovanou novinářskou prací mnozí čtenáři zavírali oči, protože žíznilo po informacích a faktech, o kterých se do té doby nesmělo psát.

Podnikatelé našli novou oblast na trhu, kterou zaplnili různorodými kurzy, kde v krátkém období učili novinářské profesi a jednalo se jim hlavně o výdělek, proto kvalita tohoto studia byla na velmi nízké úrovni.

Prestiž novinářské profese byla mnohem kvalitnější do rozpadu Sovětského svazu, to dokazují i výzkumy A. M. Vorobijova, podle něhož si to myslí 68,5 % dotazovaných novinářů pracujících v tištěných periodikách. Ostatní si myslí, že nynější novináři jsou mnohem profesionálnější, protože můžou psát svobodně a mnohem objektivněji. Ovšem je hodně novinářů, kteří se netají tím, že považují svoji profesi jen

jako formu obchodu, kdy produkují informaci jako zboží, které je potřeba prodat. Kolem 40 % novinářů je schopno opublikovat materiál, který by byl mohl narušit stabilitu společnosti.

Ruští novináři také nedodržují pravidla ruského pravopisu a obzvláště v periodikách bulvárního charakteru velmi často používají anglická slova, která se dají zaměnit těmi ruskými. Dalším významným problémem, kterým trpí nynější ruští novináři, je plagiátorství, které se často objevuje v nerespektovaných periodikách.¹⁷⁰

4.5 Role státu při utváření ruského periodického tisku

Role státu byla ve vývoji ruského mediálního systému vždy velmi významnou, ne-li ústřední. Role státu se často zakládala buď na pozici zakladatele a vlastníka médií, nebo prostředníka finančních dotací a legislativních úprav. I po rozpadu Sovětského svazu zůstal stát jedním z nejvlivnějších vlastníků médií. Stát vlastní úplně či z významné části přibližně 15 % veškerého tisku (asi 2140 tištěných titulů). Státu patří i „VGTRK“¹⁷¹, součástí které je i zpravodajská agentura „RIA Novosti“. Kromě ní státu patří i největší ruská zpravodajská agentura „ITAR-TASS“. Stát ovládá mediální trh i s pomocí jiných státních průmyslových podniků, jako je například OAO „Gazprom“, kterému patří jak média tištěná, tak televizní. Podobná situace je i u jednotlivých regionů, podle výroční zprávy o situaci na tištěném mediálním trhu za rok 2007, bylo téměř 80 % komunálních novin vlastněno regionálními úřady.

Stát RF však nezasahuje do mediálního trhu jen s pomocí vlastnictví, ale i prostřednictvím dotační politiky. Je však nutné podotknout, že veškerý tisk v Sovětském svazu, který dostával státní dotace, byl na nich zcela závislý, protože žádné jiné větší příjmy nedostával, jak už jsme se zmínili—cena za noviny byla velice nízká. V postsovětském tisku je situace o něco jiná, protože periodické tituly dostávají nejen státní dotace, ale velký příjem mají z inzercí a reklam. Kromě státních dotací konkrétním médiím, jsou finančně podporovány i jednotlivé mediální projekty či programy, zpravidla kulturního charakteru, sociálně a populárně vzdělávací.

¹⁷⁰VOROBYOV A. M. In.: ГРАБЕЛЬНИКОВ А. А. *Массовая информация в России: от первой газеты до информационного общества*. Moskva: Изд-во Рос. ун-та дружбы народов, 2001. ISBN 5-209-01165-8.

¹⁷¹ VGTRK – Národní státní televizní a rozhlasová společnost

Dalším velmi efektivním způsobem, kterým stát ovlivňuje mediální trh, je jeho legislativní činnost. Ústředním zákonem, který řídí a reguluje působení médií v zemi, je už zmíněný *Zákon Ruské federace „O prostředcích masové informace“* (v kapitole 4.2.2). Dalším legislativním zákonem, který vstoupil v platnost za vládnutí V. V. Putina v prvním prezidentském období se týkal tiskáren a předplatného. Nařízení se týkalo především ruské pošty, která mohla cenu předplatného navýšit maximálně o inflaci.

Ruský stát je velmi významnou silou, která řídí mediální trh. Velkou část mediálních holdingů vlastní přímo, další ovládá a řídí skrze státem vlastněné organizace. Na jedné straně z této situace pro mediální trh vyplývá finanční spoluúčast a podíl na chodu média, na druhé straně právě kvůli této situaci časté zásahy do redakční politiky. Selektivní přístup k médiím se projevuje nejen přidělováním dotací, ale i zasahováním a uplatňováním svých práv (neoficiální cenzura). Na základě nastavené legislativní politiky tak stát zasahuje nejen do přímého fungování médií, ale i prostřednictvím dalších organizací, které jsou přímo spojené tvorbou periodik (tiskárny a pošta).

4.6 Trendy postsovětského tisku

Tři nejdůležitější rozdíly, které podle autora J. N. Zasurského charakterizují dnešní tisk v Rusku jsou následující:

První příčina je spojená se vznikem nových preferencí u publika, z tzv. „čtecího národu“, jak tradičně byli označováni ruští občané, se stal „národ televizní“. V současné době Rusové utrácejí mnohem méně peněz na periodický tisk. Na začátku 90. let, kdy byla velká liberalizace cen, většina rodin velice rychle snížily náklady na tisk. V době Sovětského svazu počet titulů na jednu odběratelskou rodinu byl víc jak 10 periodik, po rozpadu se snížil na průměrný počet 1 – 2 periodika na jednu rodinu, především kvůli velkým ekonomickým problémům – zvýšení cen na produkci a distribuci, absence nových finančních zdrojů a nedostatek stávajících. Kvůli tomu všemu se začaly chovat noviny a časopisy velmi roztěkaně, ztratily většinu svých čtenářů, hlavně kvůli tomu, že neuměly organizovat prodej a distribuci v novém tržním prostředí. Tyto problémy vedly k tomu, že se čtenáři zacílili na televizní zpravodajství a k tištěným periodikům ztratili důvěru.

Druhá charakterizující vlastnost rozlišující postsovětský tisk od sovětského je spojená se změnou struktury novinového trhu. V Sovětském svazu byla dominantní „vertikálně-hierarchická“ struktura tisku, v postsovětském zase „horizontálně-síťová“ struktura periodického tisku.

Uvedení reklamy do každodenní praxe ruského mediálního systému nepochybně musíme přiznat jako třetí velice vážný faktor specifiky postsovětského tisku. Reklama v ruském tisku má několik rolí, samozřejmě tou hlavní je zdroj financí. Další rolí reklamy v ruském periodickém tisku je zdroj spotřebitelské informace a prostředkem informací spotřebitelské kultury, která má velký vliv na úroveň spotřebitelů. Sovětský tisk byl dlouho financován státem, proto mnozí vůbec nevěděli, jak se mohlo stát, že samostatné periodikum má tak velký počet výtisků a je soběstačným orgánem.

Co se týče struktury a ekonomiky, ruský mediální systém nemá prakticky nic společného s mediálním systémem Sovětského svazu. To se samozřejmě nevztahuje na všechny oblasti periodického tisku. Dědictví, které zůstalo po sovětských periodikách, je nepochybně trvalý vztah mezi periodickým tiskem a politickou vládou.¹⁷²

¹⁷² ЗАСУРСКИЙ Я. Н. а kol., *Средства массовой информации постсоветской России: Учебное пособие для студентов вузов, обучающихся по направлению и специальности „Журналистика“*. Москва: Аспект Пресс, 2002. ISBN 5-7567-0170-2.

Tab. 5: Transformace mediálního systému a periodického tisku v Sovětském svazu
(1970 – 1990)

Historické období	1970 – 1985	1986 – 1990
Politický systém	Korporační Sovětský svaz - společné řízení, jediné centrum	Demokratické reformy, deficit alkoholu a cigaret
Typologie mediálního systému	Hlavní cíl mediálního systému - propaganda	Propaganda je orientována na podporu nových reforem
Struktura mediálního systému	Je založená na periodickém tisku a rádiu. Televize je pod státní kontrolou	Mediální systém je založený na tisku a rádiu. Televize se snaží o posílení své pozice
Role novináře	Instrumentální	Velice důležitá, obzvlášť v periodickém tisku
Ideologie	Komunisticky-imperialistická	Demokratizace, socialistické reformy. Optimistická
Změny v mediálním systému	Propagandistický mediální systém - výsledek sedmdesátileté evoluce	Velmi rychlý růst počtu výtisků a nových periodických titulů. První politické debaty v televizním éteru. Politizace publika.
Lídři periodického tisku	Noviny Pravda (<i>Правда</i>), <i>Izvestija</i> (<i>Известия</i>), časopisy <i>Dlija ljudej</i> (<i>Для людей</i>), <i>Rabotnica</i> (<i>Работница</i>), <i>Krest'janika</i> (<i>Крестьянка</i>), <i>Zdorovije</i> (<i>Здоровье</i>), <i>Za rulem</i> (<i>За рулем</i>), <i>Chimija i žizň</i> (<i>Химия и жизнь</i>), <i>Nauka i tehnika</i> (<i>Наука и техника</i>)	Noviny <i>Moskovskije novosti</i> (<i>Московские новости</i>), <i>Ogoněk</i> (<i>Огонек</i>), <i>Argumenty i fakty</i> (<i>Аргументы и факты</i>), <i>Spid info</i> (<i>Спид-Инфо</i>) a literární almanachy.
Opoziční periodický tisk	Zahraniční periodický tisk v ruštině	Z jedné strany konzervativní komunisté - <i>Sovětskaja Rossija</i> (<i>Советская Россия</i>), ze strany

		druhé radikální demokraté - <i>Sovětskaja moloděž</i> (<i>Советская молодежь</i>)
--	--	---

Zdroj: Vlastní zpracování na základě: ЗАСУРСКИЙ Я. Н. a kol., *Средства массовой информации постсоветской России: Учебное пособие для студентов вузов, обучающихся по направлению и специальности „Журналистика“*. Москва: Аспект Пресс, 2002. ISBN 5-7567-0170-2.

Tab. 6: Transformace mediálního systému a periodického tisku v Ruské federaci (1991 – 2000)

Historické období	1991 – 1995	1996 – 2000	2000 – ...
Politický systém	Žádný politický systém není. Boj za vládu. Velká decentralizace. Opoziční síla stále roste	Silní regionální lídři. Mediální magnáti působí jako politické strany. Působí dočasná monarchie	Centralizovaný politický systém, založený na zákonodárném státu. Transformace opozice. Politický systém se stává „zavřeným“
Typologie mediálního systému	„Čtvrtá vlast“, která nezávisí ani na státu, ani na vládnoucí politické straně ani na opozici. Jsou to nezávislí korporační žurnalisté	Mediálně-politický systém, „divadelní společnost“	Kombinovaný systém - zesílení role státních médií a internetu
Struktura mediálního systému	Periodický tisk prožívá úpadek, rádio a televize naopak stoupá	Mediálně-politický systém v prostředí komerčních médií. Příchod internetu	Masová média jsou pod přísnou kontrolou státu v prostředí komerčních médií

			proti internetu
Role novináře	Velmi významná, ale bok po boku se státní vládou	Dá se říct instrumentální	Instrumentální v televizi, ale v periodickém tisku a internetu velmi výrazná
Ideologie	Tržní fundamentalismus, demokratické reformy, antikomunismus	Absence systému spolčené ideologie	Ze strany jedné národní ideologie (silný stát + kapitalismus), ze strany druhé politicky vzdělaná a postindustriální společnost
Změny v mediálním systému	Periodický tisk se stává nezávislý na komunistické straně. Počet výtisků upadá, kvůli ekonomické krizi – navýšení ceny za papír a distribuci	V médiích se zavádějí sofistikované techniky manipulace. Periodický tisk se využívá k „informačním válkám“, v důsledku čeho vážně ztrácí důvěru čtenářů	Stát se stává dominantním centrem vlády, který plně kontroluje veškerý obsah periodického tisku
Lídři periodického tisku	<i>Argumenty i fakty (Аргументы и факты), Izvestija (Известия), Moskovskij komsomolec (Московский комсомолец),</i>	Elitní tisk - ID <i>Kommersant (КоммерсантЪ),</i> tisk pro ženy <i>Liza (Лиза),</i> <i>Cosmopolitan,</i> roste role internetových novinových portálů -	<i>Komsomol'skaja pravda (Комсомольская правда), Moskovskij komsomolec (Московский комсомолец)</i>

	<i>Nezavisimaja gazeta (Независимая газета), Kommersant (Коммерсантъ)</i>	<i>gazeta.ru, lenta.ru, polit.ru</i>	
Опоziční periodický tisk	Комунистické noviny - <i>Pravda (Правда), Sovětskaja Rossija (Советская Россия),</i> národní tisk - <i>Děň (День)</i> a také subkulturní tisk anarchistů, ekologů a jiných	Комунистický, národní a alternativní tisk - <i>Trava i Volija (Трава и Воля), Radek (Радек), Ekozašita (Экозащита), Antimilitarist (Антимилитарист),</i> listy zákonodárných organizací	Periodický tisk, který patřil V. A. Gusinskému - <i>Segodnja (Сегодня), 7 dnej (Семь дней), Itogi (Итоги),</i> alternativní tisk. Nový trend - vzdálení se politickým tématům

Zdroj: Vlastní zpracování na základě: ЗАСУРСКИЙ Я. Н. a kol., *Средства массовой информации постсоветской России: Учебное пособие для студентов вузов, обучающихся по направлению и специальности „Журналистика“*. Москва: Аспект Пресс, 2002. ISBN 5-7567-0170-2.

4.7 Tendence rozvoje svobody tisku – V. V. Putin v.s. B. N. Jelcin

Nový prezident RF V. V. Putin je nejen ve srovnání s B. N. Jelcinem typově jiný politik, ale pracuje v jiném politickém klimatu, který má velký vliv na regulaci médií. Tak například začneme u toho, že po prezidentských volbách v roce 2000 V. V. Putin neměl žádný důvod bojovat s parlamentem, který byl nejméně v opozici vůči Kremlu za celou postsovětskou historii Ruska. To samozřejmě znamenalo, že už nebyla potřeba dokazovat ani periodickému tisku, ani veřejnosti, kdo je tzv. „nejlepší přítel“ svobody slova a tisku. Dříve darované dotace periodickému tisku od státu se postupně odebírají, nejvíc se to projevilo, když byly zvýšeny daně v roce 2000.

Růst cen ropy dovolil Rusku být méně závislým na západních financích. V důsledku toho nastala menší politická závislost na tom, jaký je právě zahraniční pohled na Rusko. Potvrzuje to také omezení svobody tisku. Kreml tak přestal být závislý na financích ruských oligarchů a začal je atakovat. Jak B. A. Berezovský, tak i V. A. Gusinský se stali mnohem opatrnější při prosazování svých cílů v periodickém tisku. Ocitli se pod kritikou nového prezidenta V. V. Putina, který je ve veřejných vystoupeních nazval manipulátory veřejného mínění a tajnými podporovateli rozvoje politické krize. Ve vystoupení v novinách *Moscow Times* v roce 2000 V. V. Putin prohlásil „*Oni okradli stát, koupili média, v důsledku čehož manipulují veřejným míněním... Oni lžou. Oni lžou. Oni lžou. Mají velice jednoduchou logiku. Pracují s velkým publikem a manipulují jím, aby ukázali politickým lídrům našeho státu, že je potřebujeme... že se jich musíme bát, podřídili se jim a dovolili jim i nadále okrádat náš stát.*“¹⁷³ Jiní oligarchové se snaží prosadit své podnikatelské zájmy i v politice či při tvorbě zákonů. Vyjadřuje se to uměním manipulovat úředníky a členy parlamentu, s pomocí kterých prosazují potřebné zákony.

Velmi významnou roli hraje také to, že V. V. Putin nepřijímal osobní účasti při zakládání zákonů, které ručily za svobodu slova a tisku. Proto za to nenesl skoro žádnou odpovědnost a nikdy nevystupoval jako B. N. Jelcin v roli garanta svobody a práv periodického tisku. I když má V. V. Putin úctu k těmto zákonům, snaží se je často pozměnit a ne vždy to má demokratický dopad. Často prezident prosazuje své zájmy pod rouškou zájmů národních.

¹⁷³ MOSCOW TIMES In: ЗАСУРСКИЙ Я. Н. а kol., *Средства массовой информации постсоветской России: Учебное пособие для студентов вузов, обучающихся по направлению и специальности „Журналистика“*. Москва: Аспект Пресс, 2002. ISBN 5-7567-0170-2. s. 164.

Není divu, že V. V. Putin se čím dál víc spoléhá na svého poradce a image makera. Jedním z nejvýznamnějších byl G. O. Pavlovskij, který pomohl kremelské politické straně dobýt většinu míst v parlamentu a v prezidentských volbách zabezpečit vítěztví V. V. Putina.¹⁷⁴

¹⁷⁴ ЗАСУРСКИЙ Я. Н. а kol., *Средства массовой информации постсоветской России: Учебное пособие для студентов вузов, обучающихся по направлению и специальности „Журналистика“*. Москва: Аспект Пресс, 2002. ISBN 5-7567-0170-2. s. 165 – 166.

ZÁVĚR

Tato diplomová práce byla věnována vývoji ruského periodického tisku od jeho počátků až do současné doby, zdokumentovala jeho vznik, proměny cenzury, propojení s politickou a následně i podnikatelskou sférou.

Cílem práce byla analýza historického vývoje ruského tisku, který je představen i hodnocen v průběhu celé své existence, dále také analýza proměny ruských periodik, jež spočívá v sumarizaci, klasifikaci a komparaci ruského tisku až do období po rozpadu Sovětského svazu. Dalším cílem bylo představení nejvýznamnějších a nejčtenějších ruských periodik, kdy jsou tato periodika uváděna a popsána v každém období. Po rozpadu Sovětského svazu se mediální trh s tiskovinami rozšířil, tudíž se zde objevila i tématická periodika, která byla probrána a klasifikována v poslední kapitole. S příchodem západních trendů se nejvíc rozšířil tisk bulvární, který byl zcela novým žánrem v Sovětském svazu, do té doby zcela zakázaným.

V úvodu této práce byly stanoveny hypotézy. První z nich byla věnována novému ruskému zákonu a jeho použití v praxi, dodržování svobody slova a cenzuře. Nový ruský zákon věnující se médiím podpořil přechod periodických tiskovin od vlády do vlastnictví soukromých subjektů. Kvůli ekonomické krizi, která vznikla po rozpadu Sovětského svazu, byla většina vydavatelství tištěných periodik nucena přejít do vlastnictví soukromých majitelů. Z diplomové práce vychází, že svoboda projevu je tedy stále porušována, s čímž souvisí cenzura, tedy tlak vlastníků vydavatelství na obsah i formu periodik. Z práce dále vyplývá, jakým způsobem se proměňoval ruský periodický tisk v různých obdobích, že největší podíl na jeho proměně má právě politické uskupení působící v ruské společnosti, popř. vlastníci médií.

S příchodem vlády V. V. Putina tisk zasáhla opět vládní moc a vlastnictví periodického tisku buď přešlo zpět do vlastnictví vlády, nebo majitelé ruského tisku byli nuceni podporovat vládní politiku V. V. Putina. Kdo se nedomluvil a držel se opoziční strany, byl nucen periodický tisk prodat a odjet do zahraničí. Z toho vyplývá, že se hlavní hypotéza, že jedna cenzura byla nahrazena cenzurou vlastnickou, potvrdila. Ruský tisk je tedy i po rozpadu Sovětského svazu stále nesvobodný a ovlivňovaný vládou.

Periodický tisk se s komunistickým režimem nevypořádal ani po rozpadu Sovětského svazu a neustále čelí tlakům ze strany vlády. Přesto v současném Rusku můžeme najít několik zcela nezávislých periodických titulů. I když co dnes vůbec znamená nezávislý tisk? Podle uznávaného ruského novináře J. V. Jakovleva je to absurdní mýtus, protože když například noviny patří jedinému majiteli, tak i kdyby to byl profesionální a objektivní novinář, stejně titul patří jemu a jsou zcela závislé na něm. Podle něj je mluvit o nezávislém tisku stejné jako mluvit o komunismu jako o linii horizontu, čím blíže se k němu přibližujete, tím víc jste od něj vzdálenější.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

VERNER, P. *Historie mediální komunikace*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2013. 192 s. ISBN 978-80-7452-027-3.

Seznam použitých zahraničních zdrojů

АЛЕКСЕЕВ В. А. *История русской журналистики (1860 – 1880 годы)*.

Ленинград: Из-во ЛОЛГУ, 1963.

АХМАДУЛИН Е. В., ОВСЕПЯНИН Р. П. *История отечественной журналистики XX века: учебник для студентов высших учебных заведений, обучающихся по направлению „Журналистика“*. Ростов на Дону: Изд-во Южного федерального ун-та, 2008. ISBN 978-5-9275-0480-0.

БАТУРИН Ю.М., ФЕДОТОВ М. А., ЭНТИН В. Л. *Закон о СМИ: на перекрестке веков и мнений*. Москва: Союз журналистов России, 2004.

БЕРЕЖНОЙ А. Ф. *История партийно-советской печати. Дооктябрьский период: Учеб. пособие для вузов по спец. „Журналистика“*. Москва: Высшая школа, 1987.

БЕРЕЖНОЙ А. Ф. а kol., *Проблемы журналистики. Из истории русской журналистики и публицистики XIX века*. Ленинград: Из-во ЛОЛГУ, 1975. 5. vyd.

БЕРЕЖНОЙ А. Ф. *Русская легальная печать в годы первой мировой войны*.

Ленинград: Ленинградский университет, 1975.

БЕРКОВ П. Н. *История русской журналистики XVIII века*. Москва: Академия Наук СССР, 1952.

БОХАНОВ А. Н. *Буржуазная пресса России и крупный капитал, конец XIX в. 1914 г.* Москва: Наука, 1984.

БЫКОВА Т. А., ГУРЕВИЧ М. М., КОЗИНЦЕВА Р. И. *Описание изданий напечатанных при Петре I. Сводный каталог. Дополнения и приложения*.

Ленинград: Академия наук СССР, 1972.

- БЯЛИК Б. А., КЕЛДЫШ В. А., ЩЕРБИНА В. Р. *Литературный процесс и русская журналистика конца XIX - начала XX века. Социал-демократические и общедемократические издания.* Москва: Наука, 1981.
- ГРАБЕЛЬНИКОВ А. А. *Массовая информация в России: от первой газеты до информационного общества.* Москва: Изд-во Рос. ун-та дружбы народов, 2001. ISBN 5-209-01165-8.
- ГРАБЕЛЬНИКОВ А. А. *Русская журналистика на рубеже тысячелетий. Итоги и перспективы.* Москва: РИП - холдинг, 2001. ISBN 5-900045-19-6.
- ЕРЕМЕНКО А. В. *Деловая пресса России: история, типология, моделирование изданий. Диссертация кандидата философических наук.* Ростов на Дону: Ростовский государственный университет, 2006.
- ЕСИН Б. И. *История русской журналистики (1703 – 1917): учебно-методический комплект (учебное пособие хрестоматия темы курсовых работ).* Москва: ФЛИНТА, 2006. ISBN 5-89349-271-4.
- ЕСИН Б. И., КУЗНЕЦОВ И.В. *Триста лет отечественной журналистики (1702 – 2002).* Москва: Моск. ун-та, 2002. ISBN 5-211-04560-2.
- ЖИРКОВ Г. В. *История цензуры в России XIX-XX вв.: Учебное пособие для студентов вузов.* Москва: Аспект-Пресс, 2001. ISBN 5-7567-0145-1.
- ЗАКОН РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ. *О средствах массовой информации.* Москва: Проспект, 2011. ISBN 978-5-392-02479-7.
- ЗАСУРСКИЙ И. И. *Масс-медиа второй республики.* Москва: Изд-во МГУ, 1999. ISBN 5-211-04108-9.
- ЗАСУРСКИЙ И. И. *Реконструкция России: Масс-медиа и политика в 90-е годы.* Москва: Изд-во МГУ, 2001. ISBN 5-211-04397-9.
- ЗАСУРСКИЙ Я. Н. *Искушение свободой. Российская журналистика: 1990 – 2007: сборник статей.* Москва: Изд-во Московского ун-та, 2007. ISBN 978-5-211-05458-5.
- ЗАСУРСКИЙ Я. Н. а kol., *Средства массовой информации постсоветской России: Учебное пособие для студентов вузов, обучающихся по направлению и*

специальности „Журналистика“. Москва: Аспект Пресс, 2002. ISBN 5-7567-0170-2.

ЗАСУРСКИЙ Я. Н. и кол., *Четыре века газеты. Будет ли пятый? К четырехсотлетию с момента выхода первой печатной газеты. Материалы выступлений и научное сообщение участников круглого стола, состоявшегося на факультете журналистики МГУ.* Москва: Изд-во МГУ, 2010.

КИРИЧЕНКО Т. М. *Из истории русской революционной периодической печати 70-х гг. XIX в. Учебное пособие по спецкурсу для студентов заочного факультета.* Москва: Московский государственный историко-архивный институт, 1971.

КУЗНЕЦОВ И. В. *История отечественной журналистики (1917 – 2000) : учеб. комплект (учеб. пособие: хрестомания).* Москва: Флинта, 2002. ISBN 978-5-02-022715-6.

МАХОНИНА С. Я. *История русской журналистики начала XX века. Учебное пособие.* Москва: Флинта, 2002. ISBN 5-89349-364-8.

МАХОНИНА С. Я. *Русская дореволюционная печать (1905 – 1914).* Москва: МГУ, 1991. ISBN 5-211-01539-8.

НЕЧАЕВ Д. Н., ТУЛУПОВ В. В. *Деловые печатные издания России: становление, специфика, тенденции развития.* Воронеж: Изд-во Воронежского гос. ун-та, 2006. ISBN 978-5-9273-1335-8.

НОГИНА Е. Б. *Печать Российской Федерации в 2000 году.* Москва: Всесоюз. кн. палата, 2001. ISBN 5-901202-08-2.

ОВСЕПЯН Р. П. *История новейшей отечественной журналистики: февраль 1917 – начало XXI в.: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по направлению и специализации „Журналистика“.* Москва: Наука, 2005. ISBN 5-02-033908-3.

ОКОРОКОВ А. З. *Октябрь и крах русской буржуазной прессы.* Москва: Мысль, 1970.

СТОРОВСКИЙ Д. Л. *Отечественная журналистика новейшего периода: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по направлению и специализации „Журналистика“.* Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2011. ISBN 978-5-238-02115-7.

Seznam použitých internetových zdrojů

- ГАРАНТ. *Об информации, информационных технологиях и о защите информации*. [online] © ООО "НПП "ГАРАНТ-СЕРВИС" 2014 [cit. 2014-01-25]. Dostupné z: <http://base.garant.ru/12148555/>
- EX LIBRIS. *Рейтинг популярности российских СМИ*. © Ex Libris MRA, 2005 – 2014 [cit. 2014-01-23]. Dostupné z: <http://www.exlibris.ru/rejting-izdaniy/>
- НАУКА И ЖИЗНЬ. *Первая русская печатная газета*. [online] © 2005 – 2013 [cit. 2013-11-19]. Dostupné z: <http://www.nkj.ru/archive/articles/9324/>
- ПОРТАЛ ДЛЯ МОЛОДЫХ ЖУРНАЛИСТОВ. *Академия русской прессы*. [online] Copyright © 2009-2014 [cit. 2014-01-22]. Dostupné z: <http://yojo.ru/?p=2860>
- САНКТ-ПЕТЕРБУРГСКИЕ ВЕДОМОСТИ. *Краткая историческая справка*. [online] Copyright © 2000 [cit. 2013-11-20]. Dostupné z: <http://www.spbvedomosti.ru/history.htm>
- СЛУЖБА ВНЕШНЕЙ РАЗВЕДКИ РФ. *Закон „О государственной тайне“*. [online] © Служба внешней разведки Российской Федерации, 2000 [cit. 2014-01-25]. Dostupné z: http://svr.gov.ru/svr_today/doc05.htm
- СОЮЗ ЖУРНАЛИСТОВ РОССИИ. *История создания*. [online] Copyright © 1993 [cit. 2014-01-22]. Dostupné z: http://www.ruj.ru/_about/russian_union_of_journalists_the_largest_mass_organization_in_the_country_creative_celebrates_its_90.php
- СОЮЗ ЖУРНАЛИСТОВ РОССИИ. *Кодекс профессиональной этики российского журналиста*. [online] Copyright © 1993 [cit. 2014-01-22]. Dostupné z: http://www.ruj.ru/_about/code_of_professional_ethics_of_the_russian_journalist.php
- УПРАВЛЕНИЕ СУДЕБНОГО ДЕПАРТАМЕНТА В МОСКОВСКОЙ ОБЛАСТИ. *Закон РФ О порядке освещения деятельности органов государственной власти в государственных средствах массовой информации*. [online] Copyright © 2006 – 2014. [cit. 2014-01-25]. Dostupné z: http://usd.mo.sudrf.ru/modules.php?name=press_dep&op=8&did=2

Seznam ostatních zdrojů

ГРАЖДАНСКИЙ КОДЕКС РФ. *Компенсация морального вреда*. [online] ©

GrazKodeks.ru 2010-2014 [cit. 2014-01-25]. Dostupné z:

<http://www.grazkodeks.ru/gzk-glava-8/gz-statia-151/>

РОССИЙСКИЙ ПРАВОВОЙ ПОРТАЛ. *Федеральный закон „Об экономической поддержке районных (городских) газет“*. [online] © 2008-2012 [cit. 2014-01-25].

Dostupné z: <http://zakon.law7.ru/base29/part2/d29ru2886.htm>

УГОЛОВНОЕ ПРАВО РФ. *Уголовный Кодекс РФ*. [online] © Ug-Kodeks.ru 2009-

2014 [cit. 2014-01-25]. Dostupné z: [http://www.ug-kodeks.ru/ug/ug-](http://www.ug-kodeks.ru/ug/ug-kodeks.ru/ugolovnij_kodeks_-_glava_17.html)

[kodeks.ru/ugolovnij_kodeks_-_glava_17.html](http://www.ug-kodeks.ru/ugolovnij_kodeks_-_glava_17.html)

SEZNAM ZKRATEK

CK KPSS	Centrální výbor Komunistické strany Sovětského svazu
CK VLKSM	Centrální výbor celosvazového leninského komunistického svazu mládeže
DP	Demokratická strana
DPR	Demokratická strana Ruska
DS	Demokratický svaz
DVR	Demokratická volba Ruska
GKČP	Státní výbor pro nouzovou situaci
ITAR-TASS	Informační telegrafní agentura Ruska - Telegrafní agentura Sovětského svazu
KPSS	Komunistická partije Sovětského svazu
KPRF	Komunistická strana Ruské federace
LDPR	Liberálně-demokratická strana Ruska
MGU	Moskevská státní univerzita
MOSSOVET	Moskevská městská rada
NTR	Vědecko-technická revoluce
PKD	Stana konstitučních demokratů
RF	Ruská federace
RIA Novosti	Ruská informační agentura Zprávy
RPRF	Republikánská strana Ruské federace
RSFSR	Ruská sovětská federální socialistická republika
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
TASS	Telegrafní agentura Sovětského svazu
VGTRK	Národní státní televizní a rozhlasová společnost

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Ruský buržoazní tisk a jeho náklady na začátku roku 1917.....	52
Tabulka 2: Sovětský tisk a jeho náklady na začátku třicátých let 20. století.....	60
Tabulka 3: Sovětský tisk a jeho náklady ve druhé polovině 80 let 20. století.....	67
Tabulka 4: Sovětský tisk a jeho náklady v letech 1987 a 1990	70
Tab. 5: Transformace mediálního systému a periodického tisku v Sovětském svazu (1970 – 1990)	107
Tab. 6: Transformace mediálního systému a periodického tisku v Ruské federaci (1991 –2000)	108

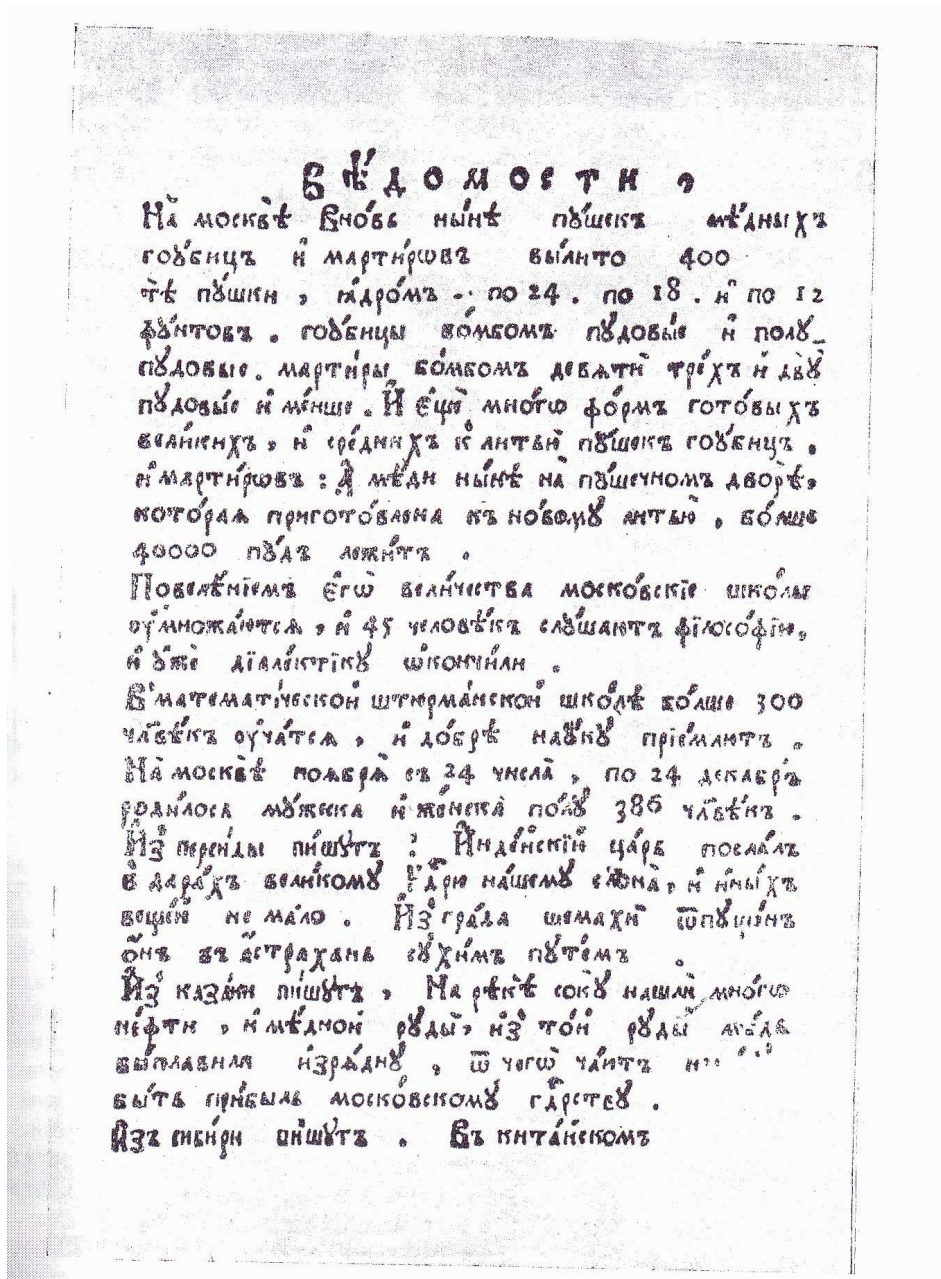
SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A - Ukázky ruských periodik vydávaných v 18 - 19 století	I
a) <i>Vedomosti (Ведомости)</i>	I
b) <i>Sankt-Petěrburgské Vedomosti (Санкт-Петербургские Ведомости)</i>	II
c) <i>Primečanija v Vedomost'ach (Примечания в Ведомостях)</i>	III
d) <i>Ežemesjačnye sočinenija (Ежемесячные сочинения)</i>	IV
e) <i>Moskovskije vedomosti (Московские ведомости)</i>	V
f) <i>Trudoljubivaja pčela (Трудолюбивая пчела)</i>	VI
g) <i>Vsiakaja vsiačina (Всякая всячина)</i>	VII
h) <i>Trutěň (Трутень)</i>	VIII
ch) <i>Živopisec (Живописец)</i>	IX
i) <i>Košelek (Кошелек)</i>	X
j) <i>Sobesednik ljubitelej rossijskogo slova (Собеседник любителей русского слова)</i>	XI
k) <i>Dětskoje čtenije (Детское чтение)</i>	XII
l) <i>Zritěľ (Зритель)</i>	XIII
m) <i>Moskovskij žurnal (Московский журнал)</i>	XIV

ПРІЛОЖУ

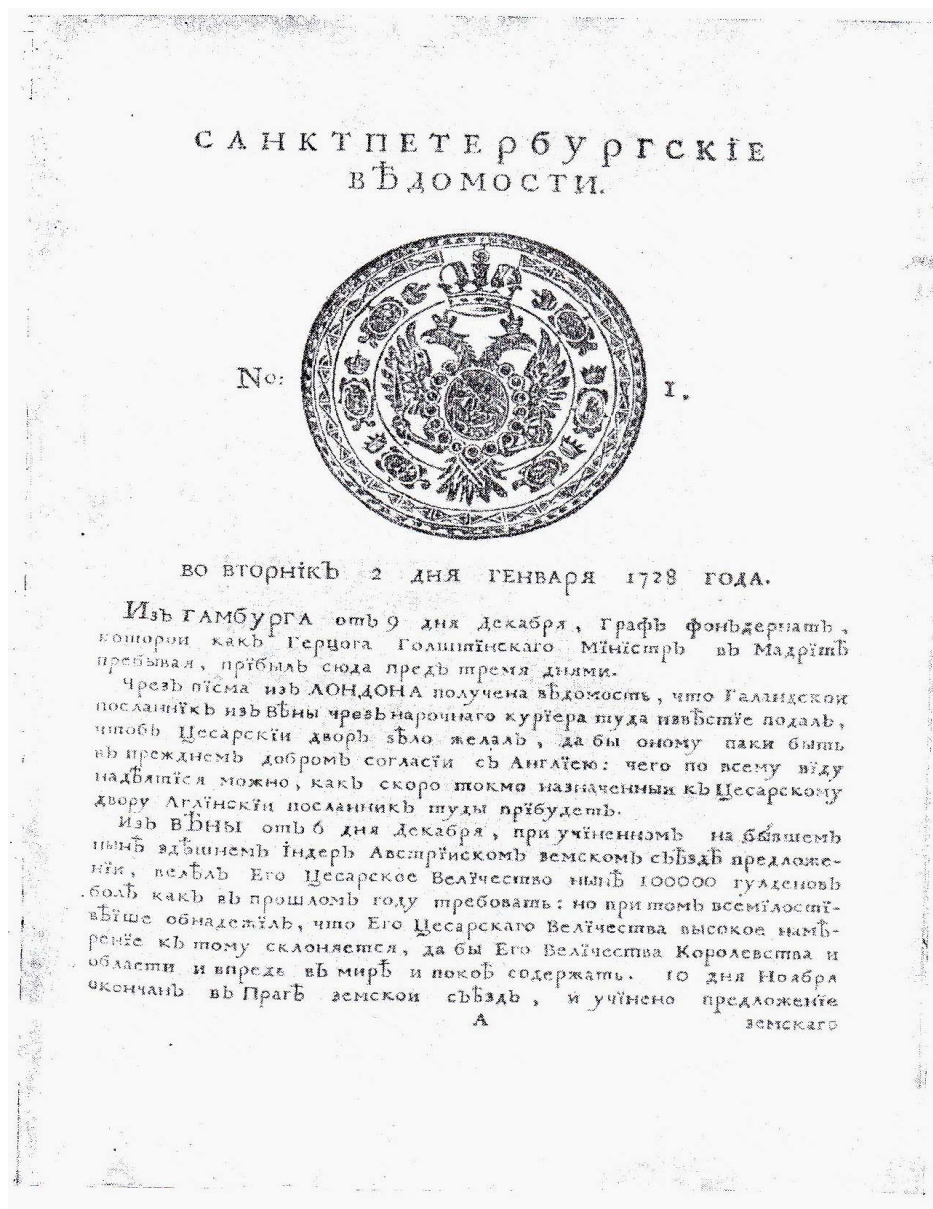
Пříложа А – Ukázky ruských periodik vydávaných v 18 – 19. století

a) *Vedomosti* (*Ведомости*)

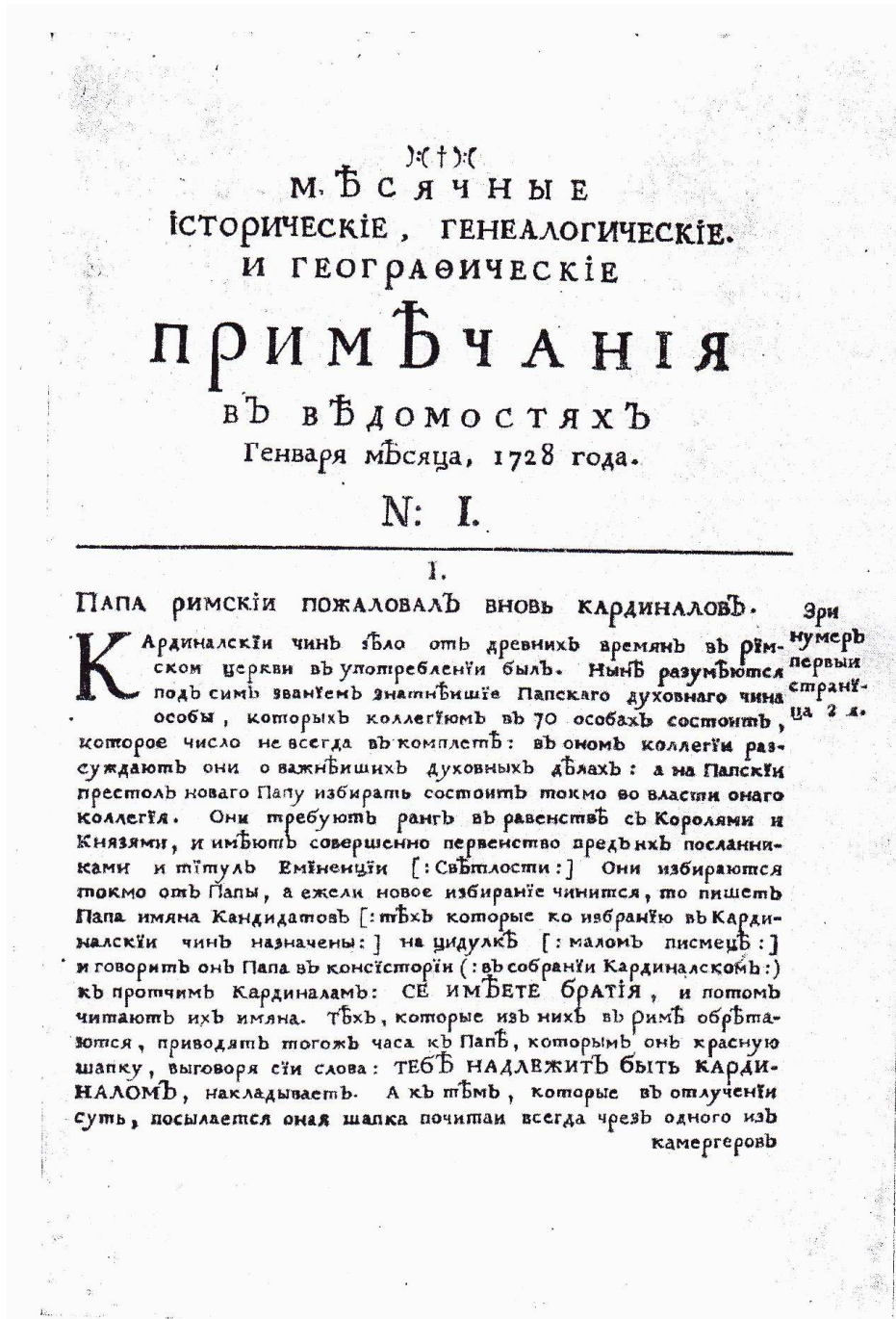
Zdroj: БЕРКОВ П. Н. *История русской журналистики XVIII века*. Москва: Академия Наук СССР, 1952.

b) *Sankt-Petěrburgské Vedomosti* (Санкт-Петербургскіе Вѣдомости)

Zdroj: БЕРКОВ П. Н. *История русской журналистики XVIII века*. Москва: Академия Наук СССР, 1952.

с) Primečanija v Vedomost'ach (Примечания в Ведомостях)

Zdroj: БЕРКОВ П. Н. *История русской журналистики XVIII века*. Москва: Академия Наук СССР, 1952.

d) *Ežmesjačnye sočinenija* (*Ежемесячные сочинения*)

Zdroj: БЕРКОВ П. Н. *История русской журналистики XVIII века*. Москва: Академия Наук СССР, 1952.

e) *Moskovskije vedomosti* (Московские ведомости)

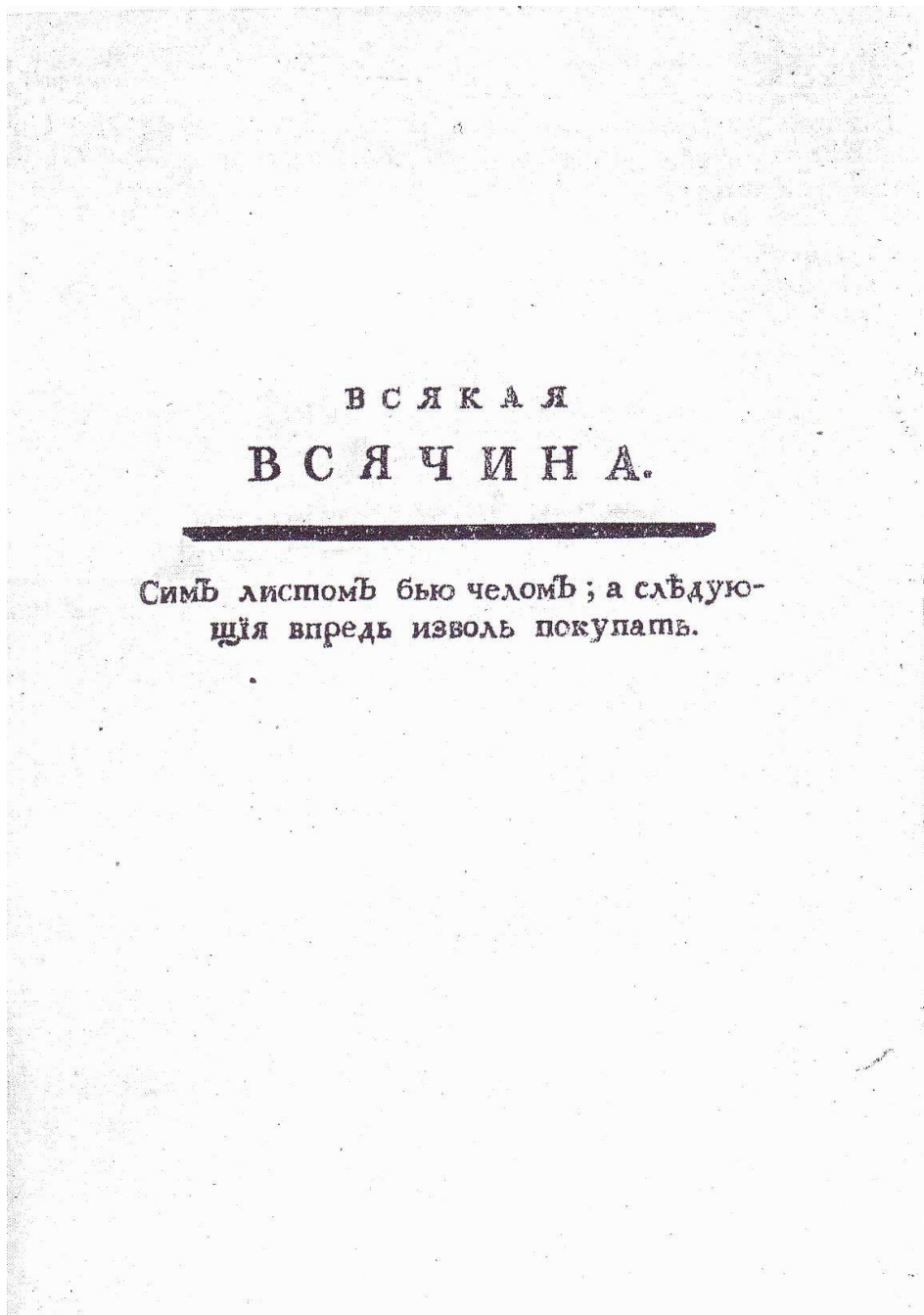
Zdroj: БЕРКОВ П. Н. *История русской журналистики XVIII века*. Москва: Академия Наук СССР, 1952.

f) *Trudoljubivaja pčela* (Трудолюбивая пчела)

Zdroj: БЕРКОВ П. Н. *История русской журналистики XVIII века*. Москва: Академия Наук СССР, 1952.

g) *Vsiakaja vsiačina* (Всякая всячина)

Zdroj: БЕРКОВ П. Н. *История русской журналистики XVIII века*. Москва: Академия Наук СССР, 1952.

h) *Trutěj* (Трутень)

Zdroj: БЕРКОВ П. Н. *История русской журналистики XVIII века*. Москва: Академия Наук СССР, 1952.

ch) Živopisec (Живописец)

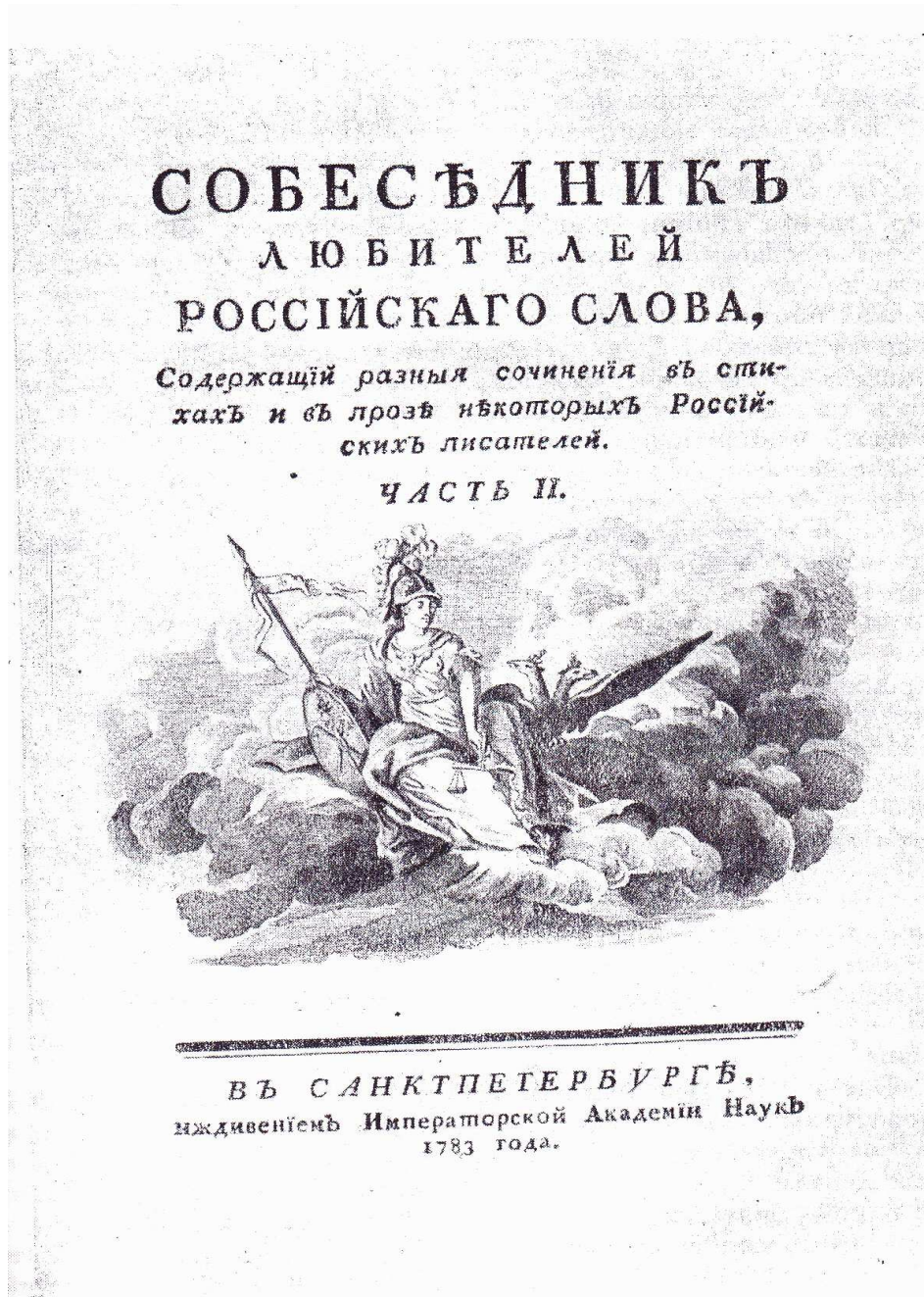
Zdroj: БЕРКОВ П. Н. *История русской журналистики XVIII века*. Москва: Академия Наук СССР, 1952.

i) *Košelek* (*Кошелек*)

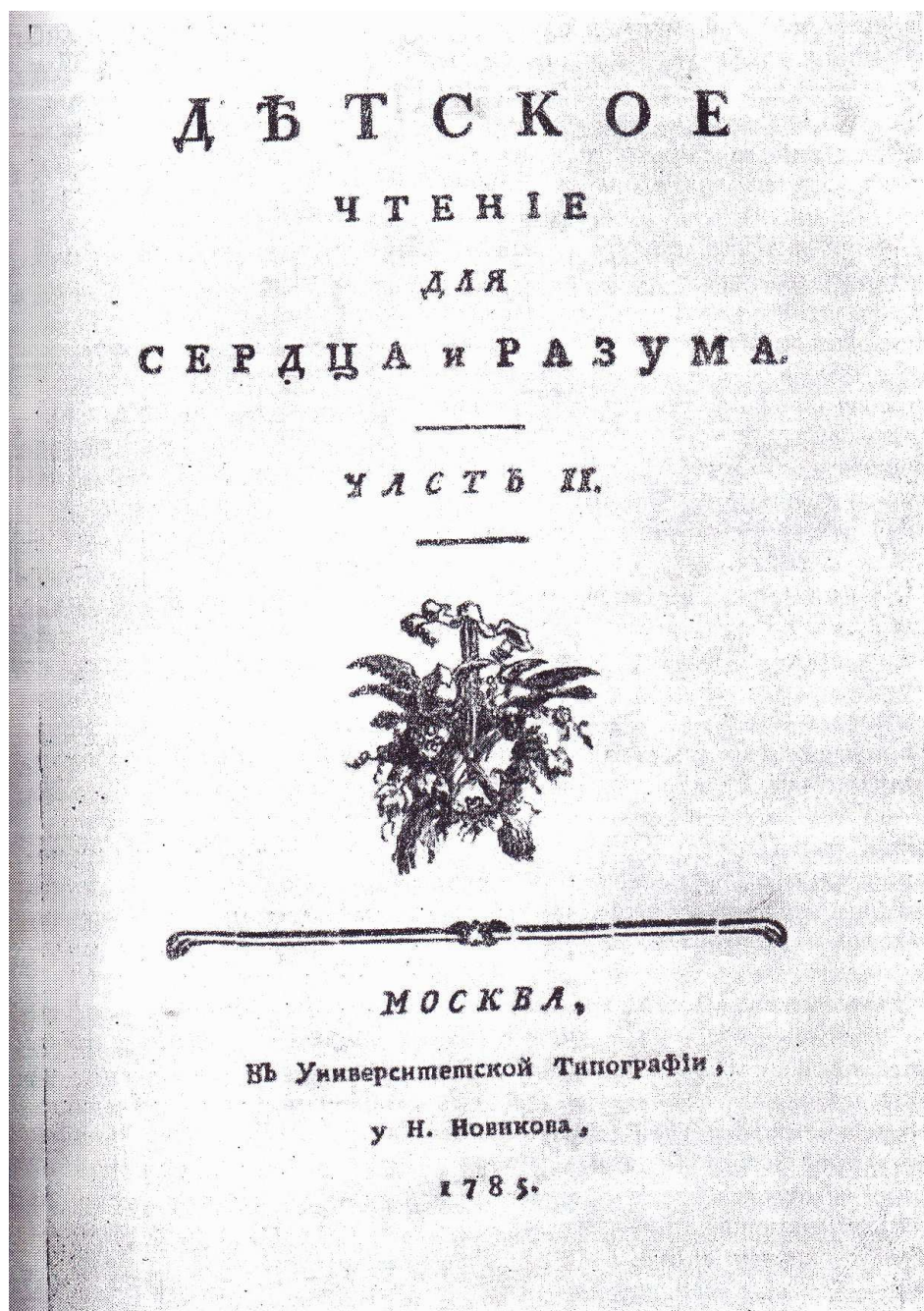
Zdroj: БЕРКОВ П. Н. *История русской журналистики XVIII века*. Москва: Академия Наук СССР, 1952.

j) *Sobesednik ljubitelej rossijskogo slova* (Собеседник любителей российского слова)

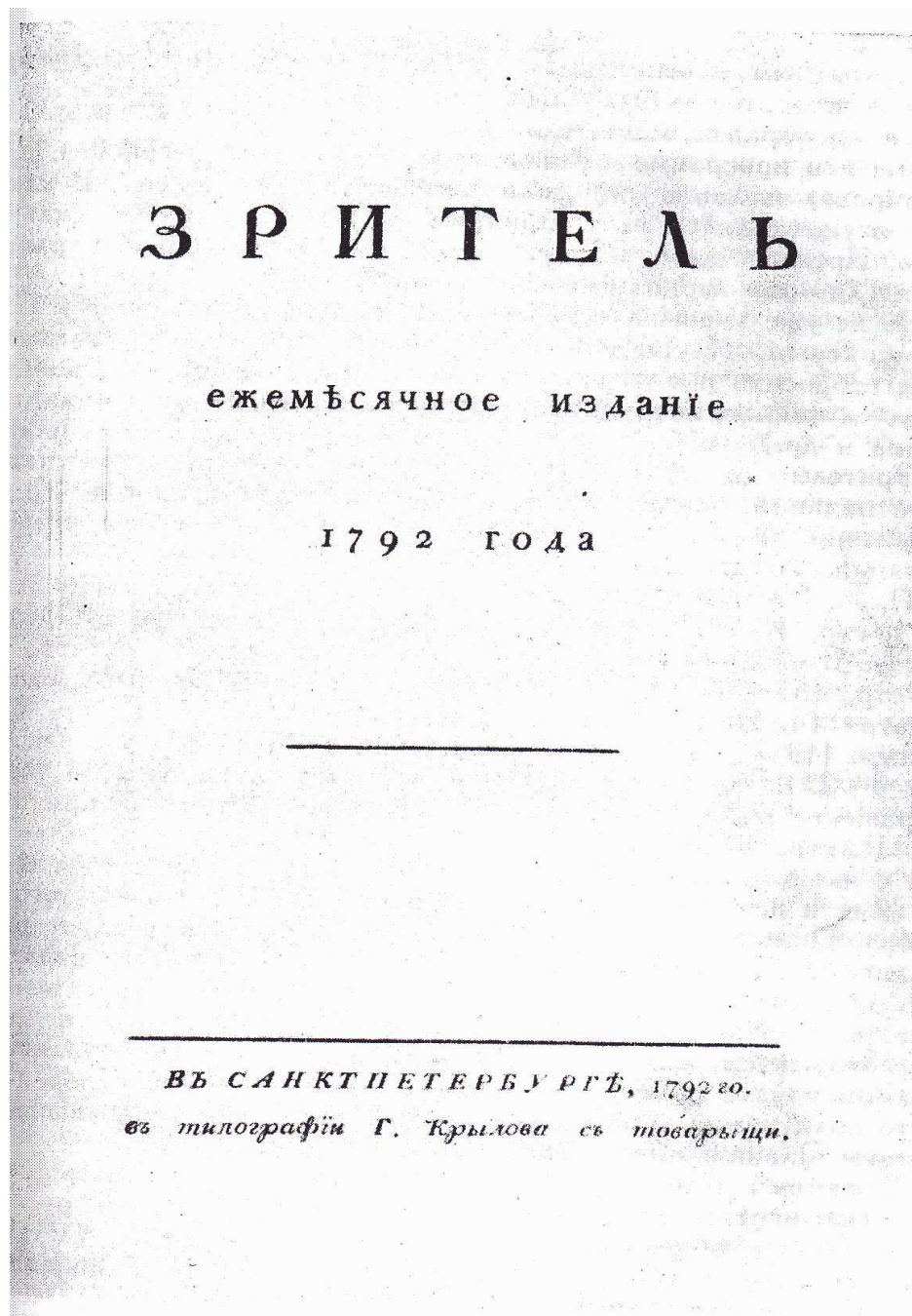
Zdroj: БЕРКОВ П. Н. *История русской журналистики XVIII века*. Москва: Академия Наук СССР, 1952.

k) *Dětskoje čtenije* (Детское чтение)

Zdroj: БЕРКОВ П. Н. *История русской журналистики XVIII века*. Москва: Академия Наук СССР, 1952.

1) Zritěl' (Зритель)

Zdroj: БЕРКОВ П. Н. *История русской журналистики XVIII века*. Москва: Академия Наук СССР, 1952.

m) *Moskovskij žurnal* (Московский журнал)

МОСКОВСКОЙ
ЖУРНАЛЪ.

Pleasures are ever in our hands or eyes.

Роск.

Часть 1.

МОСКВА,
ВЪ Университетской Типографіи,
у В. Огорокова.
1791 года.

Zdroj: БЕРКОВ П. Н. *История русской журналистики XVIII века*. Москва:
Академия Наук СССР, 1952.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Kristina Ryazanova

Obor: Sociální a mediální komunikace

Forma studia: prezenční

Název práce: Historie a současné vývojové trendy periodického tisku v Rusku

Rok: 2014

Počet stran textu bez příloh: 106

Celkový počet stran příloh: 14

Počet titulů českých použitých zdrojů: 1

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 31

Počet internetových zdrojů: 9

Počet ostatních zdrojů: 3

Vedoucí práce: Mgr. Pavel Verner